
REVOLUȚIE
TREI

EMMANUEL MACRON

EMMANUEL MACRON

Emmanuel Macron

Revoluție

Traducere din franceză de Doru Mareș

TREI **2017**

TRei

RÉVOLUTION Emmanuel Macron

Copyright © XO Éditions, 2016 All rights reserved.

© Editura Trei, 2017 pentru prezenta ediţie

C.P. 27-0490, Bucureşti Tel./Fax: +4 021 300 60 90 e-mail:

comenzi@edituratrei.ro www.edituratrei.ro

ISBN ePUB: 978-606-40-0256-3 ISBN PDF: 978-606-40-0257-0 ISBN Print:

978-606-40-0178-8

Editori: Silviu Dragomir, Vasile Dem. Zamfirescu Director editorial: Magdalena Mărculesc

uRedactor: Mihaela Ionescu Lector: Gabriela Riegler Imagine copertă:

Matthieu Alexandre / AFP/ Guliver Director producţie: Cristian Claudiu Coban

Dtp: Florin Paraschiv Corectură: Rodica Petcu, Duşa Udrea-Boborel

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii

intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil
în conformitate cu legile în vigoare
.Lectura digitală protejează mediul
Versiune digitală realizată de elefant.r

o

elefant

Să înfruntăm realitatea lumii înseamnă să ne regăsim speranţa.
Unii cred că ţara noastră se află în declin, că urmează să se întâmple tot ce poate fi mai rău, că întreaga noastră civilizaţie se prăbuşeşte. Că fie reculul, fie războiul civil sunt singurele opţiuni ale orizontului nostru. Că pentru a ne apăra de marile transformări ale lumii ar trebui să ne întoarcem în timp şi să aplicăm reţetele secolului trecut.
Alţii îşi închipuie că Franţa poate continua să alunece pe o pantă nu prea abruptă. Că jocul alternanţei politice va fi de-ajuns pentru a ne permite să respirăm liniştiţi. După stânga vine dreapta. Aceleaşi chipuri şi aceiaşi oameni, de atâţia ani.
Sunt convins că şi unii, şi alţii greşesc. Pur şi simplu modelele şi reţetele lor au eşuat. Ţara însă, în ansamblul ei, nu a făcut-o. Şi o ştie nelămurit, o simte. Iar de aici se naşte „divorţul" dintre popor şi guvernanţii lui.
Sunt convins că ţara noastră are forţa, resorturile, dorinţa de a merge înainte. Are Istoria şi poporul necesare pentru a o face.
Am intrat într-o nouă eră. Globalizarea, informatizarea, inegalităţile în creştere, pericolul schimbărilor climatice, conflictele geopolitice şi terorismul, eroziunea Europei, criza democratică a societăţilor occidentale, îndoiala care încolţeşte în miezul societăţii sunt simptome ale unei lumi complet bulversate.
Acestei uriaşe transformări nu îi putem răspunde cu aceiaşi oameni şi cu aceleaşi idei. închipuindu-ne că ar fi posibil să ne întoarcem în trecut!
Considerând că lucrul cel mai simplu ar fi să reparăm ori să ne ajustăm organizaţiile şi „modelul", cum le place unora să-i spună, deşi nimănui şi, în fond, nici măcar nouă înşine nu ne-ar plăcea ca acelea să ne fie izvorul de inspiraţie.
Nu putem nici să le mai cerem francezilor să facă eforturi interminabile, promiţându-le ca astfel să iasă dintr-o criză care nici măcar nu este una singulară. Din această atitudine reluată continuu în ultimii treizeci de ani de

către conducătorii noştri provin plictiseala, neîncrederea, ba chiar sila manifestate la nivel social.
Este necesar să privim cu toţii adevărul în faţă şi să dezbatem marile transformări în desfăşurare. Unde trebuie să ajungem şi pe care căi. Cât timp va dura călătoria. Fiindcă toate acestea nu se fac într-o singură zi.
Francezii conştientizează mai limpede noile exigenţe ale vremurilor decât conducătorii lor. Sunt mai puţin conformişti, mai puţin legaţi de aceste idei de-a gata care asigură confortul intelectual al unei vieţi politice.
Ar trebui să renunţăm cu toţii la vechile noastre obiceiuri. Statul, responsabilii politici, înalţii funcţionari, conducătorii economici, sindicatele, grupurile intermediare. Aceasta este răspunderea noastră şi ar fi o greşeală să încercăm să o ocolim, dacă nu chiar să încercăm impunerea unui statu-quo.
Ne-am obişnuit să existăm într-o lume care ne îngrijorează. Căreia, în fond, nu vrem nici să-i spunem pe nume, nici s-o privim în ochi. Şi atunci ne plângem, bombănim. Şi apar dramele. Şi disperarea. Se instalează frica. Le trăim pe pielea noastră. Vrem schimbarea, fără a o dori cu adevărat.
Dacă vrem să mergem înainte, să ne aducem ţara la reuşită şi să construim prosperitatea specifică secolului XXI, pe calea dreaptă a istoriei noastre, trebuie să acţionăm. Soluţia în noi se află. însă nu depinde de o listă de propuneri care nu vor deveni niciodată fapte. Nu va putea apărea dintr-o construcţie bazată pe compromisuri şubrede. Ci va fi posibilă prin diferite mijloace care presupun o profundă revoluţie democratică. Va lua timp. Dar nu depinde decât de unitatea, curajul, voinţa noastră comune.
Cred în această revoluţie democratică. Aceea prin care atât în Franţa, cât şi în Europa ne vom ghida împreună propria revoluţie mai degrabă decât să-i îndurăm povara.
în paginile care urmează voi încerca să schiţez exact această revoluţie democratică. Nu veţi găsi în ele nici acel gen de program, nici acele mii de propuneri care fac ca viaţa noastră politică să semene cu un catalog de speranţe înşelate, ci mai degrabă o viziune, o relatare, imaginea unei voinţe.
Şi asta pentru că francezii au propria voinţă de care prea des guvernanţii lor nu ţin cont. Şi acestei voinţe vreau să-i slujesc. Fiindcă nu doresc altceva decât să fiu de folos ţării mele. Iată de ce m-am hotărât să candidez la alegerile prezidenţiale ale Republicii Franceze.
înţeleg dimensiunile acestei sarcini. Ştiu ce gravitate apasă asupra vremurilor noastre. însă nicio altă alegere nu mi s-ar părea mai onorabilă, fiindcă este într- un gând cu ceea ce şi voi vreţi să faceţi, adică o Franţă care se reconstruieşte pe sine, regăsindu-ne cu toţii, în această acţiune, energia şi mândria. O Franţă întreprinzătoare şi ambiţioasă.
Sunt absolut convins că secolul XXI, în care în sfârşit am intrat, este în egală măsură plin de promisiuni şi de schimbări care ne pot face mai fericiţi.
Şi asta vă şi propun.

Aceasta va fi lupta noastră pentru Franţa şi nu ştiu nimic mai frumos de atât

.Ceea ce sunt

Din moment ce am intrat în această aventură, sunt obligat să vă spun de unde vin şi în ce cred. Fiindcă viaţa publică nu îţi permite să te justifici cu adevărat.
Aşadar: am treizeci şi opt de ani. Nimic nu mă predestina funcţiilor publice pe

care le-am ocupat — precum aceea de ministru al Economiei —, nici angajamentului politic pe care mi-l asum astăzi. Nici nu aş şti să explic calea parcursă. îi observ doar rezultatul, care, în fond, nu îţi este niciodată definitiv atribuit, rezultat, aşadar, al unei angajări care de-acum nu mai este ceva nou, al unui gust absolut al libertăţii, dar, cu siguranţă, şi al şansei.

M-am născut în decembrie 1977, la Amiens, capitala Picardiei, într-o familie de medici. Familie ajunsă nu de multă vreme în rândurile burgheziei, ridicată, cum se zicea pe vremuri, prin muncă şi talent. Bunicii mei au fost: învăţătoare şi angajat la căile ferate, respectiv asistentă socială şi inginer de drumuri şi poduri. Cu toţii proveneau dintr-un mediu social modest. Povestea familiei mele este aceea a unei ascensiuni în mediul republican, în Franţa provincială, jumătate în Hautes-Pyrénées şi jumătate în Picardie. Această ascensiune s-a produs pe calea cunoaşterii, mai exact, lucru valabil pentru ultima generaţie dinaintea mea, prin medicină. O cale regală, din punctul de vedere al bunicilor mei, care doreau ca ea să fie urmată de copiii lor. Astfel, mai întâi părinţii mei, acum şi fratele şi sora mea au ajuns medici. Sunt singurul care nu a luat-o pe acest drum. Dar în niciun caz fiindcă aş detesta medicina, întrucât am avut dintotdeauna o înclinaţie pentru ştiinţe.

Numai că, la vremea la care îţi alegi calea în viaţă, îmi doream o lume şi o aventură care să mă caracterizeze. De când mă ştiu, dintotdeauna am vrut acest lucru: să-mi aleg singur drumul. Am avut norocul să am nişte părinţi care, încurajându-mă să muncesc, au considerat educaţia ca pe o ucenicie întru libertate. Si nu mi-au impus nimic. Permitându-mi să devin ceea ce era dat să fiu.

Prin urmare, mi-am ales calea de parcă, etapă cu etapă, descopeream o realitat

eevidentă. Lucrurile nu erau de fiecare dată uşoare, însă erau simple. A fost nevoie să muncesc din greu, dar asta-mi plăcea. Am aflat ce înseamnă eşecul, uneori usturător, dar nu m-am lăsat întors din drum, fiindcă eu însumi îl alesesem. în acei ani de ucenicie s-a dăltuit în mine convingerea că nimic nu este mai de preţ decât dreptul de a dispune liber de propria ta fiinţă, de a-ţi urma planul pe care ţi l-ai stabilit, de a-ţi pune în operă talentul, indiferent care ar fi acesta. Fiindcă fiecare este posesorul unui talent. Această convingere a determinat angajamentul meu politic, făcându-mă să fiu sensibil la nedreptăţile unei societăţi bazate pe ordine, statute, caste, dispreţ social, în care totul conspiră — şi cu ce rezultat! — pentru a împiedica dezvoltarea personală.

*

Bunica m-a învăţat să muncesc. încă de la cinci ani, după şcoală, petreceam ceasuri întregi alături de ea, învăţând gramatică, istorie, geografie... Şi să citesc. Zile în şir am citit cu voce tare stându-i alături. Molière şi Racine, George Duhamel — autor pe care lumea l-a cam uitat, dar la care ea ţinea —, Mauriac şi Giono. La fel ca părinţii mei, şi ea înţelegea importanţa studiului, iar întreaga mea copilărie s-a desfăşurat în ritmul aşteptării sale pline de nelinişte pentru a afla rezultatul cu care mă întorceam şi de la cel mai neînsemnat dintre examene.

Acesta mi-a fost luxul şi cred că nu are preţ. Aveam deci o familie care se preocupa de soarta mea, pentru care, în anumite momente, nimic nu conta în afara vreunui examen, a unei teze, şi care şi-ar fi putut exprima acea grijă prin cuvintele lui Léo Ferré dintr-unul din cântecele sale care nu încetează să mă emoţioneze: Nu te-ntoarce prea târziu şi, mai ales, vezi să nu răceşti.

Cuvinte care mi-au legănat copilăria şi care conţin o parte din tot ce poate fi mai important: tandreţe, încredere, dorinţă de a face bine. Sunt mulţi aceia care nu au avut norocul meu. Ce facem mai târziu cu asta este, desigur, o altă poveste. însă nici în ziua de azi nu mă pot gândi la şcoala noastră republicană fără a-mi aminti de familia ale cărei valori erau profund legate de activitatea învăţătorilor pentru care era o adevărată onoare să aducă acele cunoştinţe necesare acolo unde se manifestau carenţe, pentru a-şi conduce elevii către o condiţie mai bună. Puţine ţări sunt în stare de o asemenea frenezie, de o asemenea voinţă, de o asemenea

iubire şi suntem datori generaţie după generaţie să veghem pentru ca această flacără să nu se stingă.
Şi astfel mi-am petrecut copilăria printre cărţi, cam în afara lumii. O viaţă statică într-un oraş francez de provincie, o viaţă fericită, dedicată cititului şi scrisului. Trăiam de-a binelea prin texte şi cuvinte. Lucrurile căpătau materialitate atunci când erau descrise şi, uneori, chiar mai multă realitate decât realitatea însăşi. Cursul secret, intim al literaturii căpăta un ascendent asupra aparenţelor, dând lumii întreaga ei profunzime pe care, în obişnuitul de zi cu zi, abia dacă-l întrezăream. Adevărata viaţă nu lipseşte atunci când citeşti. Pe atunci nu călătoream decât spiritual. Cunoşteam natura, florile şi copacii prin intermediul stilului scriitorilor, ba chiar mai mult, prin vraja pe care aceştia o făceau să se nască. Am învăţat de la Colette ce înseamnă o pisică sau o floare, de la Giono vântul îngheţat din Provence şi veridicitatea caracterelor. Gide şi Cocteau erau tovarăşii mei de neînlocuit. Trăiam o fericită recluziune în mijlocul părinţilor, fraţilor, surorilor şi bunicilor.
Pentru părinţii mei, studiul era esenţial. M-au înconjurat mereu cu deosebita lor atenţie, lăsându-mi însă mie alegerile şi construirea edificiului propriei libertăţi.
Pentru bunica, literatura, filosofia şi marii autori însemnau mai mult decât orice altceva. Studiile îi permiseseră să-şi schimbe viaţa. Se născuse într-o familie modestă din Bagneres-de-Bigorre, tatăl ei fiind şef de gară şi mama — menajeră. Fusese singurul copil din familie care continuase şcoala după terminarea gimnaziului, moment în care sora şi fratele ei fuseseră nevoiţi să meargă la muncă. Mama ei nu ştia să citească. Tatăl citea cu greu şi fără a înţelege nuanţele. Bunica îşi amintea cum, în clasa a şasea, întorcându-se de la şcoală având menţionată în carnetul de note observaţia elevă bună din toate punctele de vedere, tatăl ei, crezând că aceasta se referă la un comportament uşuratic, o pălmuise. Apoi, în ultima clasă de liceu, întâlnise un profesor de filosofie care ştiuse să-i scoată la iveală calităţile. Acesta o convinsese să urmeze Literele prin corespondenţă, în aşa fel încât, cu câţiva ani înainte de război, reuşise să obţină diploma care i-a permis să predea la Nevers, unde îşi luase şi mama, care era ceea ce în ziua de azi s-ar chema o „femeie bătută" şi pe care nu avea s-o mai părăsească până la sfârşitul zilelor.

Bunica a fost învăţătoare şi, scriindu-l, vreau să curăţ acest cuvânt de praful administrativ care s-a aşternut peste el, pentru a-i reda strălucirea generată de o pasiune vie, trăită cu un devotament şi cu o răbdare admirabile. îmi aduc aminte
de scrisorile şi de vizitele pe care i le făceau fostele ei eleve. Acestora le indicase calea pe care se ajunge de la acumularea de cunoştinţe la libertate. De altfel, nu era un drum numai spini şi mărăcini: după ore, beau împreună ciocolată caldă, ascultând Chopin sau descoperindu-l pe Giraudoux. Bunica provenea din acelaşi mediu ca elevele ei: fete de meşteşugari sau de agricultori din Picardie. Le conducea, ca atare, prin etapele prin care şi ea trecuse, deschizându-le porţile cunoaşterii, ale frumosului, poate chiar ale infinitului.
Pe vremea aceea, în familiile elevelor erau multe prejudecăţi de combătut. Nimic nu o descuraja, fără îndoială graţie temperamentului ei optimist, dar, mai ales, fiindcă ştia, din experienţă personală, că lucrul pe care dorea să-l transmită era tot ce putea fi mai bun din ceea ce numim civilizaţie şi că ţinea de onoarea noastră, a tuturor, să nu tolerăm ca fetele să fie lipsite de aşa ceva.
Poate că am fost ultimul ei elev. Acum, când nu mai este, nu e zi în care să nu mă gândesc la ea ori să nu-i caut privirea. Nu fiindcă mi-aş dori să citesc în ea aprobarea pe care nu mi-o mai poate da, ci fiindcă m-aş bucura, în munca pe care o fac, să mă arăt demn de cele ce m-a învăţat. M-am gândit mult la aceste lucruri în ultimii ani, în legătură cu tinerele musulmane din şcoli sau universităţi, cu figura acoperită de văl. Mi se pare că bunica mea ar fi deplâns faptul că presiunea obscurantismului le împiedică pe aceste tinere să acceadă la adevărata cunoaştere, cea care este liberă şi personală. Numai că, dedicându-şi întreaga viaţă educării fetelor şi fiind în stare să aprecieze că lucrul acesta nu se înfăptuieşte de la sine nici măcar într-o ţară ca a noastră, cred că ar fi deplâns totodată faptul că nu reuşim să găsim nimic mai bun decât interdicţia, înfruntarea, toată această ostilitate atât de nepotrivită, prin natura ei, cu ceea ce ar trebui să observăm, de fapt. în acest domeniu, nu se poate face nimic bun fără dragoste.
Or, eu am avut această şansă. îmi aduc aminte chipul ei. Vocea ei. Ţin minte amintirile ei. Libertatea ei. Exigenţa ei.

îmi aduc aminte acele dimineţi când, în zori, mă duceam la ea în cameră ca s-o ascult povestind anecdote din război sau istorii despre prieteni. în copilărie, reînnodam în fiecare zi firul discuţiei întrerupte cu o zi mai înainte şi călătoream prin viaţa ei de parcă aş fi continuat citirea unui roman. îmi aduc aminte de aroma cafelei pe care o pregătea uneori încă din toiul nopţii. De uşa camerei mele întredeschizându-se la şapte dimineaţa, dacă încă nu ajunsesem în camera ei, şi pe ea exclamând cu o prefăcută îngrijorare: Mai dormi? De tot ce nu vreau
să scriu, dar care ne leagă pentru totdeauna.
Şi cu părinţii mei discuţiile se învârteau în jurul cărţilor. Graţie lor mi-a fost revelat un alt gen de literatură, mai filosofică şi contemporană. Mai erau discuţiile de natură medicală în care, ceasuri de-a rândul, viaţa de spital, evoluţia practicilor şi cercetărilor în domeniu făceau obiectul unor necontenite polemici. Discuţii continuate câţiva ani mai târziu, când fratele meu, Laurent, a ajuns cardiolog, iar sora mea, Estelle, nefrolog.
în fond, în acei ani am deprins efortul, dorinţa de a şti pentru a găsi libertatea. Dacă, după aceea, am descoperit plăcerea activităţii trepidante şi responsabilităţile, ştiu totuşi ce înseamnă fericirea acelei vieţi statice, departe de zarva omenească. Sunt rădăcini care te protejează. Şi care, cred, te fac înţelept.
Nu mai aveam decât încă alte două orizonturi: pianul şi teatrul. Pianul s-a dovedit o pasiune din copilărie care nu m-a părăsit niciodată.
Am descoperit teatrul în adolescenţă. Şi a fost ca o revelaţie. Nu poate decât să te emoţioneze să spui pe scenă ceea ce ai citit de atâtea ori împreună cu bunica, să-i asculţi pe alţii jucând, creând împreună o clipă care capătă trup, să-i faci pe alţii să râdă, să impresionezi.
Graţie teatrului am cunoscut-o pe Brigitte, pe când eram la liceu. Lucrurile au evoluat pe neobservate şi m-am trezit că eram îndrăgostit. Printr-o complicitate intelectuală care, zi după zi, s-a transformat într-o proximitate sensibilă. Apoi, fără ca vreunul dintre noi să lupte pentru asta, într-o pasiune care durează şi acum.
Mă duceam zilnic să scriu împreună cu ea o piesă de teatru. Şi asta a ţinut câteva luni. Odată scrisă, ne-am hotărât să o punem în

scenă tot împreună. Stăteam de vorbă despre absolut orice. Scrisul ajunsese un pretext. Descopeream că parcă ne cunoşteam dintotdeauna.
După câţiva ani, am reuşit să trăiesc viaţa pe care mi-o doream. Eram amândoi de nedespărţit, în ciuda vânturilor potrivnice.
La şaisprezece ani am plecat din provincie la Paris. Transhumanţă specifică multor tineri francezi. Pentru mine a fost cea mai frumoasă dintre aventuri. Mă mutam într-un loc care nu exista decât în romane, urma s-o iau pe drumuri bătute de personajele lui Flaubert sau ale lui Hugo. Eram purtat de ambiţia devoratoare a tinerilor lupi ai lui Balzac.
M-am bucurat de acei ani trăiţi pe coama dealului Sainte-Geneviève.
N-am contenit să-nvăţ zi după zi. Dar, trebuie s-o recunosc, dacă la Amiens eram în frunte în fiecare an, la Paris nu mă afirmam cine ştie ce. Am descoperit în jurul meu talente inedite, adevărate genii într-ale matematicii, pe când eu eram mai degrabă un student silitor. Mai trebuie să mărturisesc şi că în acei primi ani parizieni am ales să trăiesc şi să iubesc mai mult decât să mă dedic competiţiei dintre studenţi.
Aveam o obsesie, o idee fixă: să-mi trăiesc viaţa pe care mi-am ales-o, împreună cu femeia pe care o iubeam. Şi să fac tot posibilul pentru a ajunge la asta.
Cum uşile Şcolii Normale Superioare îmi rămâneau închise, am intrat din convingere la filosofie, la Nanterre şi, cu un noroc fără margini, la Ştiinţe Politice.
*
Anii aceia au fost unii fericiţi, însufleţiţi constant de o ucenicie liberă, de descoperiri şi de întâlniri. Am iubit acele locuri şi pe cei care m-au învăţat atât de multe. Şansa mea a fost, graţie bunăvoinţei celui pe care l-am avut profesor de istorie şi biograf plin de răbdare al filosofului, de a-l cunoaşte pe Paul Ricoeur. întâlnire aproape întâmplătoare, întrucât pe atunci căuta pe cineva care să-i arhiveze documentele.
Nu voi uita niciodată primele ore petrecute împreună la Murs Blancs, în Châtenay-Malabry. îl ascultam. Nu eram intimidat. Şi asta, trebuie s-o mărturisesc, din cauza completei mele ignoranţe: Ricoeur nu mă impresiona, fiindcă nu-l citisem. Se lăsase noaptea, dar nu aprinseserăm nicio lumină. Rămăseserăm să stăm de vorbă într-o complicitate care începea să se constituie.

Din seara aceea a început între noi o legătură unică, în care eu lucram, îi comentam textele, îl însoţeam în lecturile sale. Mai bine de doi ani am învăţat în preajma lui. Nu aveam nicio calificare care să justifice rolul pe care îl jucam. Dar încrederea lui m-a obligat să mă dezvolt. Graţie lui am citit şi am învăţat zilnic. Munca şi-o considera ca pe o continuă lectură a marilor texte, comparându-se adesea cu un pitic cocoţat pe umerii uriaşilor. Olivier Mongin, François Dosse, Catherine Goldenstein şi Thérèse Duflot au fost prezenţele prietenoase şi vigilente ale acelor ani, care m-au transformat profund.

Alături de Ricœur am învăţat despre secolul anterior şi cum să mă raportez la Istorie. Mi-a insuflat gravitatea necesară pentru a aprofunda anumite subiecte, anumite momente tragice. M-a învăţat cum să mă poziţionez, prin intermediul textelor, la contactul cu viaţa. într-un constant du-te-vino între teorie şi realitate. Paul Ricœur trăia înlăuntrul textelor, dar cu voinţa de a limpezi cursul lumii, de a-i construi un sens cotidianului. Să nu cedezi niciun moment facilului emoţiilor sau celor ce se spun ici şi colo. Să nu te închizi niciodată într-o teorie care nu este confruntată cu cele specifice vieţii. în acest dezechilibru permanent, dar fecund se poate modela gândirea şi se poate exercita transformarea politică.

Eşti ceea ce înveţi să fii alături de maeştrii tăi. Respectiva însoţire intelectuală m-a transformat. Fiindcă asta reprezenta Ricœur. O exigenţă critică, o obsesie a realului şi încrederea în celălalt. Am avut această şansă, şi o ştiu.

*

Pe parcursul tuturor acestor ani mi-am format convingerea că nu mă însufleţeşte pur şi simplu doar să studiez, să citesc sau să înţeleg, ci şi să acţionez şi să încerc să schimb concret lucrurile. Aşadar, m-am orientat către drept şi economie. Acela a fost momentul în care am ales acţiunea publică. Alături de câţiva prieteni dragi, care mi-au rămas alături şi în ziua de azi, m-am pregătit pentru a da examen la Şcoala Naţională de Administraţie. Am reuşit şi am fost trimis imediat, pentru un an, să fac un stagiu în
administraţia publică. Acolo se câştigă pentru prima oară experienţă şi încep să se formeze funcţionarii, prin practică.

Mi-au plăcut acel an de stagiu şi ucenicia pe care a reprezentat-o. Nu am pledat niciodată pentru desfiinţarea Şcolii Naţionale de Administraţie. Păcatul sistemului de la noi este, mai degrabă, cariera înalţilor funcţionari, mult prea protejaţi, pe când restul lumii trăieşte schimbările din plin.

*

Am început, aşadar, să slujesc statul la Ambasada Franţei din Nigeria. Timp de şase luni am avut şansa să lucrez alături de Jean-Marc Simon, un ambasador remarcabil. După care am fost numit la prefectura din Oise. Şi astfel mi-a fost dat să descopăr o altă faţetă a statului, şi anume statul în teritoriu, aleşii locali, activitatea publică. Am trăit cu mult entuziasm acele luni, când s-au pus bazele unor prietenii adevărate, care durează şi acum, între care o nominalizez în primul rând pe cea cu Michel Jau.

Acela a fost momentul în care l-am cunoscut pe Henry Hermand, care avea să însemne foarte mult pentru mine şi care, din păcate, tocmai ne-a părăsit. încă de la început, legătura noastră s-a dovedit a fi în acelaşi timp o filiaţie prietenească şi pasiunea comună pentru angajarea politică. Omul acela excepţional a fost nu doar un antreprenor de succes, dar şi un tovarăş de drum al progresismului francez timp de zeci şi zeci de ani. El mi l-a prezentat pe Michel Rocard.

*

Au dispărut amândoi, la câteva luni distanţă, în 2016. Vreme de cincisprezece ani nu am încetat să mă văd şi cu unul, şi cu celălalt. Pentru clipe de intimitate, însemnând deopotrivă discuţii cu caracter şi personal, şi politic. Nu numai vârsta, experienţa şi funcţiile publice exercitate ne deosebeau pe Michel Rocard şi pe mine. Avea mai multă cultură partinică decât mine şi voinţa de a aduce schimbări în partid cu toate puterile lui. Exigenţa lui intelectuală, hotărârea şi prietenia sa m-au marcat profund. El a fost cel dintâi care a imprimat în mine grija faţă de lume, fie că era vorba despre marile subiecte internaţionale — în profunzimea lor istorică —, fie despre cauza transformărilor climatice, pentru care am luptat timp de treizeci de ani, inclusiv pentru apărarea polilor planetei.Studenţia la Şcoala Naţională de Administraţie a fost pentru mine o perioadă neaşteptată. Nu prea dovedeam nici vocaţie, nici repere. Locul de pe listă a fost, prin urmare, o surpriză fericită care mi-a permis să aleg. Specializarea în inspecţia finanţelor a însemnat descoperirea unui nou continent. Unul administrativ, desigur, dar care, pentru mine, avea farmecul noutăţii. Timp de patru ani şi jumătate, am învăţat rigoarea verificărilor şi bogăţia deplasărilor în teren. Intimitatea acţiunii publice în perioada în care eşti un fel de calfă care învaţă regulile muncii în echipă.

Am putut astfel străbate ţara-n lung şi-n lat şi am petrecut săptămâni întregi la Troyes, Toulouse, Nancy, Saint-Laurent-du-Maroni şi Rennes, unde am trăit clipe de camaraderie, învăţând să analizez şi să dezasamblez multiplele mecanisme ce alcătuiesc viaţa statului şi a agenţilor lui.

Acela a fost momentul în care am devenit raportor general adjunct al Comisiei pentru Eliberarea Creşterii (economice) Franceze, prezidată de Jacques Attali. Timp de şase luni, am avut şansa să lucrez alături de el, în cadrul comisiei de patruzeci de membri dintre care o bună parte mi-au devenit prieteni. Comisia respectivă a însemnat pentru mine ocazia de a cunoaşte femei şi bărbaţi cu totul deosebiţi — intelectuali, funcţionari şi întreprinzători care construiesc Franţa de acum —, să învăţ de la toţi aceştia, dar şi, în acelaşi timp, să descopăr şi să-mi asum o multitudine de subiecte asupra cărora mi-a rămas de atunci îndreptată atenţia.După acei ani, am hotărât să părăsesc „Serviciul", cum i se spunea funcţiei publice, şi să mă îndrept către sectorul privat şi libera iniţiativă. Acestora doream să le învăţ gramatica, să mă confrunt cu mizele internaţionale, ştiind totodată că, într-o bună zi, aveam să mă întorc la chestiunile publice. în toată această perioadă am fost atent la politică. Eram interesat de revista Esprit — frecventându-i o vreme pe apropiaţii lui Jean-Pierre Chevènement —, apoi, în treacăt şi desigur efemer, de Partidul Socialist în care însă nu m-am regăsit. Străbăteam în lung şi-n lat departamentul Pas-de-Calais de care, cu timpul, ne legaserăm foarte mult.
Astfel, am părăsit sectorul public pentru a mă angaja la banca de investiţii Rothschild. Totul era nou acolo pentru mine. Timp de mai multe luni am descoperit metodele şi tehnicile specifice alături de persoane mai tinere decât mine sau de altele mai experimentate. După care, călăuzit de bancheri pricepuţi, am învăţat această meserie bizară, alcătuită din capacitatea de a înţelege un sector economic şi mizele sale industriale, de a convinge un manager în alegerile lui strategice, apoi de a-i fi alături în punerea acestora în aplicare, în mijlocul unui mare număr de tehnicieni. în decursul anilor, am descoperit comerţul, considerabila lui forţă, dar, mai ales, am aflat multe despre lume.
Nu împărtăşesc nici exaltarea acelora care laudă acest tip de viaţă ca pe orizontul de nedepăşit al vremurilor noastre, dar nici amărăciunea critică a celor care văd în el ciuma banului şi exploatarea omului de către om. Şi una, şi cealaltă dintre aceste două opinii mi se par marcate de un desuet romantism juvenil.
Am petrecut mult timp alături de colegi excepţionali. David de Rothschild a ştiut într-adevăr, cu inteligenţă şi eleganţă, să adune

în jurul lui elemente şi personalităţi care, în mod normal, nu ar fi putut lucra împreună. întrucât această meserie nu înseamnă a mânui bani. Nu este vorba nici despre a da cu împrumut, nici despre a specula. Este o profesie cu specific de consiliere, în care ceea ce are cu adevărat valoare sunt oamenii.
Nu regret nimic din cei patru ani petrecuţi la bancă. Chiar dacă mi-au fost îndelung reproşaţi, fiindcă aceia care nu cunosc respectivul univers trăiesc cu fantasma că acolo se urzeşte ceva dubios. Este locul în care am învăţat o meserie. Toţi cei care au o răspundere politică ar trebui să aibă o meserie. Am descoperit acolo mai multe sectoare de activitate şi numeroase ţări, lucru care mi-a folosit mereu, ulterior. Am frecventat oameni cu putere de decizie de la care ai întotdeauna ceva de învăţat. Am câştigat destul pentru o viaţă confortabilă, fără să fi făcut o avere care să mă scutească de a mai munci.
în 2012 am hotărât, din convingere personală, să plec de la bancă pentru a reintra în serviciul statului. Stabilisem deja de doi ani să mă angajez în pregătirea programului şi ideilor în materie economică ale stângii reformiste, la cererea lui François Hollande. După ce acesta a fost ales preşedinte al Republicii, imediat ce mi-a propus, m-am dus la Élysée şi, alţi doi ani, am funcţionat ca secretar general adjunct pe lângă şeful statului, ocupându-mă de subiectul zonei euro şi de economie.
Nu am mare lucru de spus despre aceşti ani, întrucât aceasta este ideea pe care mi-am făcut-o despre serviciul în slujba statului. Sfaturile aparţin celui căruia i le oferi. Sper că am oferit unele bune, fie că au fost luate în considerare sau nu. Cu siguranţă am dat şi sfaturi proaste. îmi asum totul. Şi acest tot nu a fost prea bine făcut. Aşa că, după doi ani, am cerut să fiu eliberat din funcţiile deţinute. Am părăsit Palatul Élysée în iulie 2014.
Nu am solicitat ulterior vreun post politic sau unul de răspundere într-o mare întreprindere, sau în administraţie, cum deseori se obişnuieşte. Am preferat, cum se spune, să trăiesc pe picioarele mele, să exersez ca antreprenor şi să învăţ. Nu plănuiam să mă întorc la Élysée. De altfel, plină de zel, o comisie numită „deontologică" îmi interzisese practic să mă mai întâlnesc cu preşedintele Republicii. Exces care te poate face să zâmbeşti când te gândeşti la lipsa lui de realism. Mi-era indiferent. Aveam să

urmez o altă cale. După care am fost chemat de preşedinte însuşi, care mi-a propus să devin ministru al Economiei, Industriei şi Societăţii Informaţionale.

Restul ţine în special de domeniul public. Am încercat să acţionez şi am fost susţinut. Am petrecut sute de ore în Parlament până când am emis o lege pe care o consider utilă. O lege menită să anuleze blocajele, să deschidă căi de acces, să susţină activitatea, să redea puterea de cumpărare, să creeze locuri de muncă.

Am vrut să schiţez o politică industrială ambiţioasă, bazată pe inovaţie şi pe investiţii. După ani de slăbiciune, prioritatea noastră era să ne apărăm cu energie şi cu pasiune industria, permiţând redresări spectaculoase, precum în cazul grupului producătorului de automobile PSA sau al Şantierelor navale Atiantique de la Saint-Nazaire. Mi-am dorit să guvernez o politică a „voluntarismului lucid", menită să ducă fără greşeală bătălii utile industriei şi suveranităţii noastre economice, fie că era vorba despre restructurări dificile — ca în cazul sectorului nuclear sau celui adiacent domeniului petrolier —, fie despre apărarea producţiei de oţel francez. Cu toate acestea, nu m-am lăsat niciodată amăgit în privinţa limitelor intervenţionismului public în faţa unor situaţii disperate. Recunosc cu mâhnire că am avut şi eşecuri. Prin susţinerea investiţiilor, prin mobilizarea industriaşilor noştri în jurul soluţiilor concrete şi al dezvoltării French tech, mi- am dorit să pregătesc industria de mâine. Fiindcă, în ceea ce priveşte ţara noastră, un vânt nou suflă şi în acest domeniu.

A venit apoi vremea blocajelor şi a dezacordurilor. După atentatele din toamna lui 2015, renunţarea la o indispensabilă strategie de considerare a noilor oportunităţi economice în ţara noastră, absenţa unei adevărate voinţe reformiste, a unei mai mari ambiţii europene şi dezbaterea sterilă din jurul temei decăderii naţiunii — dezbatere care a divizat ţara, fără a aduce vreun răspuns evenimentelor care tocmai se produseseră — mi s-au părut nişte erori, dacă nu cumva, uneori, veritabile greşeli politice. în timp ce criza şi disperarea socială hrăneau extremismul şi violenţa, în momentul în care vecinii noştri au ştiut să găsească soluţii pentru a reduce durabil şomajul, adevărata urgenţă de recunoscut era, după părerea mea, una economică şi socială.

Nu mi-am ascuns dezacordul. Cât despre activitatea mea ca ministru, a avut de-a face cu obstacole apărute ca efect cumulat al erorilor de analiză, al unor dovezi de incompetenţă tehnică şi al unor intenţii mascate de natură personală. M-am decis asupra unei iniţiative politice, lansând mişcarea En Marche! pe 6 aprilie 2016, la Amiens, oraşul meu natal. Oricare au fost piedicile care mi-au ieşit în cale în această acţiune, iniţiativa nu s-a constituit totuşi „contra" a ceva, ci „pentru". Contra nu există, spunea, pe bună dreptate, Malraux. Sunt adeptul acţiunii „pentru" ceva. Pentru a încerca să depăşesc clivaj ele politice cărora le- am putut măsura consecinţele negative, pentru a încerca să mergem mai departe în necesara reformare a ţării. Pentru a construi un proiect, pentru a reînnoda firul istoriei noastre şi dinamica progresului, în aşa fel încât copiii noştri să trăiască mai bine decât părinţii noştri. Pentru a profita de dorinţa de angajare care irigă societatea franceză, pentru a face să iasă la lumină chipuri noi, talente noi.
în lunile care au urmat, mi s-a impus o realitate evidentă: trebuia să părăsesc guvernul. Ceea ce datoram concepţiei mele asupra lucrurilor prezente şi viitoare, ideilor mele despre patria noastră era coerenţa însăşi.
Aş spune o vorbă despre aria trădării care s-a tot fredonat împotriva mea — o vorbă, nu mai mult. Motivaţia ei mi se pare relevantă pentru criza morală a politicii contemporane. Căci ce se înţelege din afirmaţiile conform cărora ar fi trebuit să ascult ca un robot de preşedinte, să renunţ la ideile mele, să-mi leg de destinul lui realizarea a ceea ce eu consideram a fi just, doar pentru că el m-a numit ministru? Că principiul binelui public trebuie să dispară în faţa aceluia al serviciului contra serviciu? Am fost frapat să observ cu câtă ingenuitate cei care ţineau să mă împovăreze astfel dovedeau că pentru ei, în fond, politica asculta de regula anturajului, adică a supunerii în speranţa unei recompense personale. Consider că, atunci când francezii îşi întorc faţa de la politică ori se îndreaptă către extreme, o fac scârbiţi instinctiv de aceste obiceiuri.
Pun pe seama neatenţiei cuvintele preşedintelui Republicii despre datoria pe care o aveam faţă de el. Fiindcă îl ştiu mult prea legat de ideea demnităţii funcţiilor publice şi de valorile fundamentale ale vieţii politice republicane pentru a adera, fie şi pentru o clipă,

la această concepţie nocivă a micilor aranjamente generate de obligaţii interpersonale. Acesta a fost un alt motiv pentru care, fără să-mi fi pierdut respectul faţă de el, l-am părăsit plin de tristeţe. Este cel care mi-a oferit ocazia de a-mi sluji patria, lucrând mai întâi alături de el, apoi ca membru al Guvernului.
Credinţă am jurat numai ţării mele, nu vreunui partid, vreunei funcţii sau vreunui om. Nu am acceptat funcţiile pe care le-am avut decât fiindcă mi-au permis să- mi slujesc patria. Am spus-o din prima zi şi nu mi-am schimbat mai apoi convingerea. Atunci când obstacolele care mi-au fost puse în cale, când absenţa reînnoirii ideilor şi a oamenilor, când lipsa teribilă de imaginaţie, când încremenirea generală mi-au demonstrat că nu era posibilă nicio acţiune utilă, am suferit consecinţele demisionând. Concepţia mea despre activitatea publică nu este nici aceea a unei administrări a propriei cariere, nici a biletului care îţi asigură locul la coadă pentru a mai prinde o funcţie. Ci a angajamentului împărtăşit, bazat pe exercitarea serviciului public. Pentru mine, nimic altceva nu contează, cu atât mai puţin criticile ori calomniile celor pentru care loialitatea nu este îndreptată către patria lor, ci către un sistem din a cărui funcţionare au înţeles perfect tot ce le poate asigura avantaje şi indemnizaţii. Despre asta este vorba.
Brigitte a fost lângă mine în toţi aceşti ani. Ne-am căsătorit în 2007. A fost consacrarea oficială a unei iubiri la început clandestine, deseori ascunse, neînţeleasă de mulţi înainte de a li se impune ca o evidenţă.
Am fost, fără îndoială, un încăpăţânat, luptând împotriva circumstanţelor unor vieţi care erau construite în totalitate pentru a ne ţine departe unul de celălalt. Opunându-mă unei stări de fapt care ne condamna încă de la bun început. Trebuie însă să spun că adevăratul curaj al ei a fost. Hotărârea generoasă şi plină de răbdare ea a dovedit-o.
Avea la vremea aceea trei copii şi un soţ. Cât despre mine, eram doar un simplu elev. Nu s-a îndrăgostit de mine pentru ceea ce aveam. Pentru o situaţie anume. Pentru confortul sau siguranţa pe care i le-aş fi asigurat. A renunţat la toate acestea pentru mine. însă fără a face vreo clipă rabat de la grija pentru copiii ei. Nu a impus niciodată nimic, dar a lăsat să se înţeleagă, cu blândeţe, că se putea impune în fapt ceea ce era de neconceput.

Mult mai târziu am priceput că voinţa ei de a ne aduce vieţile la un loc era condiţia fericirii noastre. Graţie ei, copiii, cred eu, au înţeles încet-încet situaţia şi au acceptat-o. Şi astfel am alcătuit, cel puţin aşa sper, o altă familie. Puţin aparte, cu siguranţă altfel. Dar în care forţa care ne uneşte e cu atât mai mult mai greu de învins. întotdeauna am admirat la ea acest mod de a se angaja, acest curaj.
Mai întâi ca profesoară de franceză şi de latină. Nu a încetat niciun moment să-şi exercite, cu o binevoitoare exigenţă, profesia pe care a descoperit-o la treizeci de ani şi la care ţine mai mult decât la orice altceva. Am văzut-o petrecând ore în şir cu adolescenţi cu probleme. Fiindcă deţine acea sensibilitate neliniştită prin care le poate înţelege zburdălniciile. Fiindcă în spatele unei ardori hotărâte, există în ea un continent sensibil la care au acces numai fiinţele fragile şi în care acestea se pot regăsi.
Şi ca mamă a avut aceeaşi hotărâre iubitoare. A fost alături de fiecare dintre copiii ei în viaţa şi în studiile lor. Mereu prezentă, dar expunând o idee fermă despre ceea ce aştepta de la ei. Nu e zi în care Sébastien, Laurence şi Tiphaine să nu o sune, să nu o vadă, să nu-i ceară sfatul. Iar ea îi călăuzeşte.
Încet-încet, viaţa mi s-a completat astfel cu cei trei copii, cu partenerii lor de viaţă, Christelle, Guillaume şi Antoine şi cu cei şapte nepoţi pe care-i avem: Emma, Thomas, Camille, Paul, Élise, Alice şi Aurèle. Şi pentru ei luptăm. Nu le acord suficient timp şi, pentru ei, aceşti ani sunt nişte ani furaţi. Iar din acest motiv nu-mi permit să-i risipesc în vânt. Familia noastră este soclul vieţii mele, stânca aceea care-mi fundamentează existenţa. Povestea noastră ne-a indus voinţa tenace de a nu ceda nimic în faţa conformismului, lucru firesc atunci când crezi în ceva cu putere şi cu sinceritate.Ceea ce cred
Iată, în câteva pagini, cum îmi poate fi rezumată viaţa, cel puţin aceea despre care este corect să vorbeşti atunci când te angajezi în politică. Uneori am fost obligat să-mi explic parcursul, perceput ca fiind al unui ins ambiţios, al unui om grăbit. Eu nu-l văd aşa. Atâta doar că, încă de foarte tânăr, am înţeles ce le datorez celorlalţi, nu doar părinţilor, bunicilor şi profesorilor mei, dar şi

acelei succesiuni de generaţii care ne-a lăsat, cu preţul unor mari încercări, dragostea de libertate.
Ştiu că le sunt dator celor care au avut încredere în mine.
înţeleg, mai înainte de orice, datoria pe care o am faţă de ţara noastră. Sentimentul acestei datorii mă face să trec la acţiune.
Aşa că, da, făcând acest lucru m-am hotărât să nu plătesc niciun fel de tribut unui sistem politic care nu m-a recunoscut niciodată cu adevărat ca fiind unul dintre ai săi. Dacă am hotărât să sfidez regulile vieţii politice este fiindcă nu le- am acceptat nicicând.
Cred cu tărie în democraţie şi în vitalitatea raportului ei cu poporul. Ţin însă să regăsesc ceea ce constituie bogăţia schimbului direct cu francezii ascultându-le motivele de furie, luându-le în considerare aşteptările, intrând în dialog cu înţelepciunea lor.
Aceasta îmi este alegerea. Ambiţia mea e să mă adresez direct concetăţenilor mei şi să-i invit să dea şi ei, la rândul lor, dovadă de angajament.

Nu cred că ţara noastră trebuie să se supună, în ziua de azi, conformismului de castă care ne învaţă că trebuie să petrecem o întreagă viaţă în politică pentru a putea pretinde asumarea funcţiilor supreme. Am convingerea că libertatea reală în raport cu acest sistem şi, în acelaşi timp, cunoaşterea în intimitatea sa a modului în care se nasc legile şi se iau deciziile cu caracter public sunt o probă convingătoare de forţă. în orice caz,

această forţă m-a ajutat în lupta pe
care am început-o

.întrucât situaţia în care ne aflăm acum nu este nici acceptabilă, nici sustenabilă. Părem ca ghemuiţi în tristele noastre pasiuni — gelozie, sfidare, dezbinare, o anume formă de meschinărie, uneori de josnicie —, în faţa evenimentelor. Cultura pe care am moştenit-o este, din contră, aceea a marilor pasiuni pline de bucurie pentru libertate, pentru Europa, pentru cunoaştere, pentru universalitate. Ţine numai de noi să ne regăsim entuziasmul şi împlinirile generate de acesta. Am scris cartea de faţă tot aşa cum m-am angajat şi în acţiunea politică, pentru a participa la această mişcare ce ne este necesară şi în care ne vom regăsi inimile. Atunci când scriu despre ceea ce sunt şi, cu atât mai mult, despre ceea ce vor să facă, politicienii sunt rareori crezuţi. Dar greşesc când se plâng. Nu poţi beneficia în acelaşi timp de farmecul puterii şi de admiraţia publică. Acest soi de beţie, de altfel, este de o destul de joasă extracţie: să fii centrul unui grup, să fii servit ca-n timpuri străvechi, să te bucuri de o notorietate deseori nejustificată de propriile-ţi calităţi... Ameţeală cu atât mai periculoasă cu cât te poţi complăcea în motivaţiile ei, pentru ca mai apoi să dispari, după treizeci de ani de politică, fără să fi făcut nimic care să fi meritat. în fond, nici nu înseamnă mare lucru, întrucât pentru mine nu contează decât acţiunea şi realizările. Fără acestea, viaţa politică este lipsită de demnitate. Acest gust al acţiunii, al transformării este ceea ce-i animă pe mulţi aleşi, cărora le însufleţeşte viaţa de zi cu zi. Din acest punct de vedere, sunt pe nedrept luaţi şi ei de valul resentimentului colectiv al momentului. Politica nu este şi nu trebuie niciodată să fie o „profesie reglementată". Democraţia electivă comportă, după părerea mea, o cu totul altă măreţie. Cea care poate fi regăsită printre primari şi numeroşi aleşi locali. Ţara noastră are 600 000 de asemenea oameni, dintre care două treimi activează benevol. Fără a- şi contabiliza orele lucrate în folosul obştesc, sunt însă ţintă a reproşurilor. Aceeaşi atitudine poate fi regăsită la mulţi aleşi sau decidenţi care de zeci de ani muncesc pentru a-şi întreţine familiile. Aceştia şi-au asumat riscurile şi, totodată, au dorit să fie parte a acţiunii politice din dragoste de ţară şi pentru interesul public. în fond, din acelaşi motiv am ţinut şi eu să mă angajez, pentru a vorbi despre măreţia patriei noastre şi despre ceea ce cred că este posibil să se facă acum pentru ea.

Iată de ce trebuie să facem ce e de făcut. Ţara noastră este măcinată de îndoieli, de şomaj, de diferenţe atât materiale, cât şi morale. Pe deasupra acestei câmpii a dezolării trec rafalele mişcărilor unei opinii publice dezorientate şi ale declaraţiilor motivate de interesul personal al politicienilor. însă îmi este imposibil să mă resemnez. Să însemne toate acestea că salvarea trebuie aşteptată din partea unui om, a unui gen de politică, dacă nu chiar a alegerilor, fie ele şi prezidenţiale? Nu cred. Nu cred, fiindcă sunt un democrat francez.
Şi, democrat fiind, consider că poporul ascunde o adevărată bogăţie de energie, comoară nebănuită nici măcar de aceia care pretind că vorbesc în numele ei.
Francezi, consider că destinul nostru este să reînnodăm firul istoriei care ne vede, de mai bine de o mie de ani, ocupând acest loc incomparabil în concertul naţiunilor. Franţa este însufleţită de rangul pe care îl deţine. De propria ei voce. De cultura, de forţa, de poporul, de limba, de calităţile ei. Deţinând acest loc, se simte mândră şi puternică. Mereu gata de acţiune. Trebuie numai să-şi refacă puterile. Pentru asta suntem aici.
Munca politică, în special în cadrul aparatului de stat, nu constă în a spune naţiunii ce are de făcut sau de a o transforma în executant. Ci în a o sluji. Asta înseamnă, după atâtea impasuri şi politici eşuate, a avea încredere în această voinţă ascunsă, dar care e aici, lângă noi, şi doreşte binele şi dreptatea. Aşadar, pentru stat nu se pune în primul rând problema de a reglementa, de a interzice şi, mai apoi, de a controla şi de a sancţiona. Nu se pune problema de a tutela un corp social arbitrar considerat slab şi incapabil să realizeze singur ceva bun. Din contră, este vorba de a-i permite naţiunii să regăsească acea creativă dinamică a unei istorii măreţe. De a permite societăţii să aibă iniţiative, să experimenteze, să găsească soluţiile potrivite. Generalul de Gaulle, la fel şi Pierre Mendes-France au afirmat mai limpede decât oricine că politica trebuie să se confrunte cu realitatea. în această filiaţie mă înscriu.
Munca politică nu ar trebui nici să se rezume la a aplica dogme. Nimic nu este mai opus concepţiei mele asupra politicii decât obstinaţia ideologică. Concetăţenii noştri nu mai aşteaptă de la factorii de răspundere să conducă dezbateri politice abstracte, ci

să ofere lucrurilor un rost şi să dezvolte soluţii concrete şi eficiente.

O astfel de întreprindere nu merge de la sine, mai ales când este vorba despre clasa politică. A te angaja în ea presupune depăşirea schemelor de gândire comode şi, în anumite privinţe, confortabile, dar care nu mai corespund niciunui lucru util. Prin util înţeleg pur şi simplu ceea ce poate contribui la viitorul unei lumi mai puţin inacceptabile şi mai puţin nedrepte.

Marile politici ale trecutului, cele care au fost de folos ţării noastre, au fost întotdeauna inspirate de acest spirit. Generalul de Gaulle a avut mai mult decât oricine altcineva sentimentul măreţiei Franţei. Cu toate acestea, a renunţat deliberat la Imperiul Francez, despre care încă din copilărie aflase că nu poate fi separat de această măreţie, întrucât înţelesese că viitorul ţării se juca pe continentul european. Nimeni nu a avut simţul dreptăţii mai puternic decât Pierre Mendes-France. Totuşi, în 1945, chiar împotriva Generalului, a ajuns apostolul rigorii bugetare, fiindcă vedea, dincolo de aparenţe, ce nenorocire socială putea cauza o atitudine laxă în această privinţă.

Nu mă mulţumesc să mă închid însă în clivajele altor vremuri. Mi-a fost caricaturizată voinţa de a depăşi opoziţia dintre stânga şi dreapta, stânga denunţând o trădare de tip liberal din partea mea, iar dreapta făcându-mă cu ou şi cu oţet fiindcă aş fi fost un infiltrat de stânga. Nu mă pot declara satisfăcut când văd dorinţa de dreptate împiedicată de vechi scheme de gândire care nu lasă nici cel mai mic loc iniţiativei, responsabilităţii, inventivităţii personale. Dacă prin liberalism se înţelege încredere în om, atunci consimt să fiu calificat drept liberal. Căci ceea ce, în schimb, apăr este ca tuturor să li se permită să găsească în ţara lor o viaţă conformă cu speranţele lor cele mai profunde. Dacă însă, pe de altă parte, ţine de stânga să consideri că banii nu îţi dau şi toate drepturile, că acumularea de capital nu constituie orizontul suprem al vieţii personale, că libertăţile cetăţeanului nu trebuie sacrificate pe altarul imperativului unei securităţi absolute şi intangibile, că oamenii cei mai săraci sau mai slabi trebuie să fie protejaţi fără a fi discriminaţi, atunci consimt cu tot dragul să fiu considerat un om de stânga.

Viaţa noastră politică este astăzi organizată în jurul unui vechi clivaj care nu-i mai permite să răspundă provocărilor lumii şi ale patriei noastre. Stânga şi dreapta s-au despărţit, mai întâi, prin opiniile asupra principiului adeziunii la realitatea Republicii şi asupra locului ocupat de Biserică. După care respectivul clivaj s-a structurat în jurul apărării intereselor în cadrul capitalismului industrial, în care stânga îi apăra pe muncitori şi dreapta pe proprietari. Or, în prezent, marile probleme ale epocii noastre sunt relaţia cu munca, profund tulburată de chestiunile de mediu şi ale societăţii informaţionale, noile inegalităţi, relaţia cu Europa şi cu restul lumii, protejarea libertăţilor individuale şi ale unei societăţi deschise, într-o lume a riscurilor. în legătură cu fiecare dintre aceste subiecte, stânga şi dreapta sunt divizate profund şi, prin asta, împiedicate să acţioneze. Nu şi-au actualizat sistemele de gândire în raport cu realitatea înconjurătoare. Marile partide caută în permanenţă compromisuri imperfecte
pentru a uita de diferenţe şi a se prezenta la alegeri.
Ce au în comun stânga conservatoare, care apără regulile, propovăduieşte închiderea frontierelor şi ieşirea din zona euro şi stânga social-democrată, reformistă, europeană? Mai nimic. Şi exact acest lucru a făcut atât de dificilă exercitarea guvernării în timpul ultimilor patru ani. Ceea ce a condus la reforme anevoioase pentru unii sau la renunţări pentru alţii. Ce au în comun dreapta care face apologia unei identităţi închise în ea însăşi care, în fond, nu a existat niciodată, care acuză Europa de toate relele, care propovăduieşte brutalitatea pe plan social şi rămâne ambiguă pe plan economic şi dreapta europeană, liberală şi socială? Tot aşa, mai nimic, lucru care a dus-o la înfrângere în 2012. Aceeaşi dezbinare marchează şi acum dezbaterile de dreapta.
Cu toate acestea, fiecare tabără ţine să afirme la fiecare cinci ani importanţa disciplinei de partid, a regrupării în blocuri politice, singurele care ar permite supravieţuirea în faţa spectrului Frontului Naţional. Republica este astăzi prinsă între acuzele jocurilor aparatului politic. Alegerile primare au fost inventate tocmai cu acest scop: desemnarea unui şef, întrucât partidul nu mai împărtăşeşte o ideologie anume şi nici empatie şi respect pentru un singur om. Dar şi tratarea cu uşurinţă a primului tur al unor alegeri percepute acum ca un soi de al doilea tur, într-atât

calificarea candidatei Frontului Naţional este considerată ca inevitabilă.

Partidele noastre politice sunt ca moarte din lipsa confruntării cu realitatea, dar ţin să câştige alegerile pentru a supravieţui. Această oboseală democratică, decepţiile provocate de noul sistem sunt ceea ce îi generează acestuia slăbiciunile, ba chiar inexorabila ascensiune a extremelor.

Nu s-a schimbat nimic de la confruntarea traumatică din 21 aprilie 2002[2]. Mass- media şi clasa politică alcătuiesc un popor de somnambuli care nu vor să vadă ceea ce urmează să se întâmple. Se indignează din când în când, fără a trage vreo concluzie. Prin urmare, ne rămân de văzut aceleaşi figuri. De auzit aceleaşi discursuri. Se ridică aceleaşi probleme, se fac aceleaşi propuneri care vor fi modificate înainte de a fi aplicate, pentru a delibera din nou mai apoi, beneficiind de marele ajutor al comunicatelor. Consider o adevărată maladie acest tip de comunicare, bun ca substitut pentru orice: conştiinţă, onestitate, talent, perseverenţă. Umăr la umăr cu somnambulii se aşază disciplinat cinicii. Şi ei numeroşi. Adică

toţi aceia care ştiu că schimbarea este necesară, dar nu văd ce interes personal ar avea, care îşi închipuie că Frontul Naţional le va permite să acceadă mai uşor la putere.

Dacă nu ne vom reveni, în luna mai, peste cinci sau peste zece ani Frontul Naţional va fi la putere. Nimeni nu se mai îndoieşte de asta. Nu se mai poate ca, după fiecare atentat sau după fiecare tur de alegeri pierdut, să facem apel la unitate naţională, să cerem sacrificii din partea ţării şi să ne spunem că această clasă politică poate să-şi vadă de interesele ei meschine, cum a făcut-o dintotdeauna. Ar fi o greşeală morală şi istorică. Iar concetăţenii noştri o ştiu. Nu este vorba despre a-i ataca pe alegătorii Frontului Naţional. Mereu am considerat acest lucru o eroare. Cunosc mulţi francezi care au ales să voteze astfel nu din convingere, ci tocmai pentru a protesta faţă de ordinea existentă, care i-a uitat, sau care

2 Referire la duminica de 21 aprilie 2002. data primului tur al alegerilor prezidenţiale, când s-au calificat în mod surprinzător pentru al doilea tur de scrutin Jaques Chirac şi Jean-Marie Le Pen. în detrimentul lui Lionel Jospin. favoritul din sondaje. (N.t.)

au făcut-o din dezamăgire. Trebuie să li se vorbească iarăşi despre viaţa lor. Să li se ofere un sens, o viziune. Să fie combătut acest partid care le manipulează furia.

Iată de ce am ţinut să constitui o forţă politică nouă, pe care am numit-o En Marche!. întrucât adevăratul

I

clivaj, în ziua de azi, este cel dintre conservatorii paseişti, care le propun francezilor să se revină la o veche ordine, şi progresiştii reformişti, care cred că destinul francez este îmbrăţişarea modernităţii. Nu pentru a face tabula rasa ori pentru a se adapta servil lumii, ci pentru a o cuceri privind- o drept în ochi.Ceea ce suntem

Este necesar ca acum să facem Franţa să ajungă în secolul XXL Aceasta este provocarea.

Am aşteptat anul 1914 pentru a intra printr-un asemenea tumult în secolul XX. 2015 ne-a făcut să pătrundem în noul secol cu imense dureri şi totuşi refuzăm să- 1 vedem.

Accesul în acest nou secol presupune să ştim să împăcăm ceea ce suntem în profunzimea fiinţei noastre cu ceea ce trebuie să devenim.

Ce este Franţa şi de unde venim? încă din primii ani de viaţă, am mai spus-o, păstrez cea mai strânsă legătură cu putinţă cu ţara noastră. Legătură pe care am construit-o prin intermediul limbii franceze. Aici se află miezul a ceea ce ne uneşte. în aceste cuvinte, uneori uzate, alteori redescoperite. în această limbă care poartă în sine întreaga noastră istorie şi care ne ţine împreună încă de când Francisc I, prin Ordonanţa de la Villers-Cotterets, din 1539, a dovedit geniala intuiţie de a-şi pune bazele regatului său pe limba franceză. Care şi-a pierdut truculenţa rabelaisiană în perioada clasică, coabitând multă vreme cu numeroase graiuri cărora le-a însuşit pe furiş subtilităţile. Din Bretagne până în Ţara Bascilor, din Alsacia până în Provence şi până în Corsica, mulţi sunt cei care rămân legaţi de varietatea, de bogăţia vocabularului lor regional. Limba noastră poartă în sine Istoria noastră.

Iată ce face din noi o naţiune deschisă, întrucât limba se învaţă şi, odată cu ea, şi imaginile şi amintirile pe care le evocă. Cel care învaţă limba franceză şi apoi ovorbeşte devine depozitar al Istoriei noastre, devine francez. A fi francez nu este numai o chestiune de documente de identitate. Am cunoscut străini care nu trăiau în Franţa, dar care deveniseră, din dragoste, francezi. Nimic nu este mai grav decât să dezamăgim această dragoste, pentru că asta ar însemna să abdicăm de la vocaţia noastră. Dacă ar trebui să găsesc un sens unei expresii care nu-mi place, aceea de „francez de viţă veche", atunci acesta l-ar desemna nu numai pe cel care locuieşte în Mayenne de zece generaţii, dar şi pe acela care, indiferent de unde ar veni sau unde s-ar găsi, cinsteşte limba franceză. Nimic nu mă impresionează mai mult decât franceza care se vorbeşte în Guyana, în Caraibe, în Pacific. Acolo se găseşte adevărata limbă franceză a străbunilor noştri, veniţi de peste tot, stabiliţi pe întregul pământ, limbă care continuă să facă din noi o mare naţiune.

Primele mele amintiri despre Franţa sunt cele din vremea când o traversam pentru a merge în vacanţă în Pirinei: vreo duzină de călătorii care mi se amestecă în memorie pentru a alcătui una singură, cea a unei mari defilări de peisaje între Amiens şi Bagnères. Eram, prin urmare, un copil din provincie, cuvânt pe care îl prefer celui de „teritoriu", care se foloseşte acum. Născut în departamentul Somme, trăiam sosirea la Paris ca pe promisiunea unei experienţe nemaipomenite într-un loc magic. Treceam în fugă prin lumea lui Arsène Lupin, a lui Monte-Cristo şi a Mizerabililor şi, ca toţi cei cărora le place să viseze, făceam să-mi apară eroii pe la colţuri de stradă. După care veneau farmecul lagunar, ireal aproape, din regiunea Marais Poitevin, lumina crudă din Bordelais-ul lui Mauriac, departamentul Landes şi acea aromă de terebentină care învăluia totul. în sfârşit, apărea la orizont lanţul Pirineilor, capătul călătoriei, refugiu în timp, loc făcut să fii fericit.

în ţara noastră, viaţa este alcătuită pentru fiecare dintre noi din mici odisee comparabile între ele. Iar aceste mii de odisee ţes harta invizibilă a unei Franţe în acelaşi timp unice şi diverse, misterioase şi transparente, fidele şi refractare. Nu există sentiment pe care să-l înţeleg mai bine decât această legătură cu pământul ei. Fiecare are partea lui de Franţă care îl susţine,

punctul lui fix. André Breton, care a iubit atât de mult Parisul, a ajuns într-o bună zi, din întâmplare, la marginea departamentului Lot, a descoperit satul Saint-Cirq-Lapopie şi a exclamat: Nici că-mi mai doresc să fiu altunde. Nu mă voi sătura niciodată să contemplu sufletul în egală măsură nemişcat şi sprinten al Franţei. Timpul face geografia. Este vorba despre o moştenire de dinaintea memoriei conştiente şi despre gustul pentru un viitor care va rămâne credincios nădejdilor trecutului. Această ţară a noastră făcută din cuvinte, din pământuri, din stânci şi din mare.
Aceasta este Franţa. Dar nu numai aceasta.
Mai există şi un stat şi un proiect, acela al unei naţiuni care eliberează.
Istoria noastră a făcut din noi nişte copii ai statului, nu ai dreptului, ca în Statele Unite, sau ai comerţului maritim, ca în Anglia. Iar această moştenire este în acelaşi timp frumoasă şi periculoasă.
Statul a alcătuit naţiunea prin cucerirea frontierelor, a regulilor, a egalităţii de drept pe întregul teritoriu. A încarnat proiectul republican prin structuri al căror punct de echilibru a fost, de altfel, greu de găsit, după cum o dovedeşte succesiunea de regimuri politice pe care le-am cunoscut. Atunci când s-a pus problema asigurării continuităţii propriei istorii, după 1789, francezii şi-au întors privirile către stat. La noi, importanţa acestor figuri familiare — ministrul, prefectul, directorul, primarul — vine din necesitatea de a strânge mereu, în serviciul uneia şi aceleiaşi cauze, o naţiune variată, multiplă, care nu s-ar putea defini pe sine la fel de simplu ca alte naţiuni, dar care se consideră chemată de un destin măreţ. De asemenea, tot statul a fost cel care, pe firul timpului, a recunoscut locul fiecăruia în cadrul istoriei naţionale. Iată cum, în Franţa, statul a pornit în strânsă legătură cu indivizii şi cu grupurile sociale.
Statul a fost purtătorul concret al proiectului emancipator al Republicii. Prin întărirea libertăţilor individuale şi avântul educaţiei, sub cea de-a III-a Republică; prin cuceririle sociale ale Frontului Popular; prin redresarea ţării în 1945 şi în 1958. A putut acţiona, dincolo de o mulţime de vicisitudini, întrucât existau perspectivele, gata de a fi asumate, trezind adeziune. Şi, totodată, fiindcă progresul astfel pus în operă era unul concret, palpabil parcă. Mult timp, francezii au trăit ca închişi în satele lor. Faptul că

s-au pus în mişcare a permis materializarea proiectului, iar acea punere în mişcare a fost posibilă prin educaţie publică şi prin dezvoltarea infrastructurii de transport, atât rutieră, cât şi pe calea ferată. Şi în ziua de azi, rolul statului este de a garanta această eliberare, accesul şi mobilitatea, oferind fiecăruia modalităţile de a-şi câştiga cele necesare traiului.

Tehnicile au progresat, dar miza este aceeaşi ca odinioară. Reţeaua de telefonie, mobilă şi fixă, permisul de conducere auto, transportul public — fie că este vorba despre autocar, fie de utilizare în comun a unei maşini particulare —, accesul la internet răspund aceluiaşi imperativ a cărui realizare, mai demult, ţinea de reţeaua rutieră.

Tocmai această realitate conţine un pericol ale cărui dimensiuni trebuie analizate cu exactitate. Pentru a-şi atinge obiectivele, statul a dezvoltat în Franţa, cu asentimentul general, un aparat greoi şi complicat, destinat să asigure cu regularitate egalitatea şi siguranţa, două valori la care ţinem. Dar atunci când proiectul a slăbit, iar perspectivele nu au mai fost limpezi, aparatul a început să meargă în gol, din lipsa impulsului, devenind incomod şi o greutate pentru ansamblul naţiunii. Subzistă sute de structuri care ar fi trebuit să dispară. O mulţime de funcţionari se ocupă cu sarcini inutile. Regula a invadat totul, întrucât este mai comod să scrii o lege sau un decret decât să indici o direcţie. Funcţionarii găsesc în asta raţiunea de a fi, iar politicienii, ocazia de a-şi justifica privilegiile. Statutul lor, prin el însuşi, devine mai important decât motivele care l-au generat. Ţara trăieşte pentru administraţie, nu administraţia pentru ţară. Puţin câte puţin, realitatea ajunge tot mai îndepărtată. Lumea puterii clădeşte construcţii imaginare.

însă nimic din toate acestea nu este inevitabil, este o eroare ca statul să fie considerat drept un rău în sine, din motive esenţial dogmatice, când practic ar trebui valorizat în raport cu durata şi istoria noastră, pentru serviciile pe care le aduce sau le poate aduce în continuare. Pentru unii, statul ar trebui să poată face totul, inclusiv să cheltuie banii pe care nu-i are. Pentru alţii, tocmai din partea statului vine tot răul şi doar distrugerea lui ar fi soluţia. în realitate, nici vorbă de aşa ceva.

*

întrucât în jurul statului se ţese ceea ce ne uneşte, proiectul nostru comun, Republica.
Mă tem că acest cuvânt frumos — Republica — a sfârşit prin a plictisi după cât a fost de depreciat. Este utilizat pentru a refuza ce nu ne place, intoleranţa, fanatismul, dispreţuirea libertăţilor, fără totuşi a se aminti cu precizie ceea ce încarnează. Intelectualii încearcă să-l deosebească de democraţie, pentru a-l lăuda ori pentru a se plânge de acţiunile lui. Mimând naivitatea, spirite sclipitoare se întreabă ce soi de monarhie ne-o fi ameninţând în punctul în care am ajuns încât să fim obligaţi să invocăm într-atât Republica. Cum să-i găseşti rostul unui lucru care niciodată nu a fost demn de laudă în „Republică"? Republica nu înseamnă numai declaraţia drepturilor omului. înseamnă şi masacrele din Vendée, colonizarea, apoi excesele din războaiele coloniale, cenzurarea cărţilor şi tribunalele ad-hoc, şi toate acestea până destul de recent. Nu tot ce e bun e republican. Şi nici tot ce e republican e bun, altfel ar fi trebuit să aplaudăm tribunalele republicane care l-au condamnat pe căpitanul Dreyfus până când, tardiv, a avut loc procesul prin care i s-a revizuit sentinţa, ar fi trebuit să păstrăm ocna şi interdicţia de vot pentru femei, cu care republicanii s-au împăcat decenii de-a rândul, până când generalul de Gaulle i-a pus capăt; sau imposibilitatea de a face avort, până când Valéry Giscard d'Estaing a auzit disperarea femeilor; sau pedeapsa cu moartea, până când François Mitterrand a abolit-o. Şi-atunci, despre ce vorbim?
Republica pe care o iubim, cea căreia trebuie să-i fim de folos este aceea a eliberării noastre colective. Eliberarea de superstiţii, religioase sau politice, de prejudecăţi sociale, de toate acele forţe care concurează în a face din noi sclavi, fără ca măcar să conştientizăm asta de fiecare dată. Republica înseamnă efortul nostru, un efort niciodată încheiat, mereu de desăvârşit.
Un cântec aparent banal, cum e Cântecul plecării, pentru ale cărui cuvinte nu mai acordăm nicio atenţie, o spune de altfel foarte bine: Francezul trebuie să trăiască pentru ea... Ceea ce se referă nu atât la o obligaţie, cât la o realitate. De multă vreme francezii trăiesc pentru emancipare, pentru libertate. Republicanii sunt oameni în toată firea, sclavii sunt copii. Francezii ştiu că nu se poate trăi sub tiranie. Şi este vorba despre tirania puterii, dar şi despre aceea a

structurilor depăşite, a prejudecăţilor, a cercurilor de influenţă şi a grupurilor de presiune. Republica înseamnă a nu fi de acord cu nimic din ceea ce se opune valorilor noastre. înseamnă încarnarea onoarei noastre colective. într-o scrisoare din război, generalul Diego Brosset, decorat cu Ordinul Libération, scrie puţin înaintea morţii sale, în fruntea diviziei pe care o conducea: Nu-ţi poţi folosi inteligenţa pentru a găsi motive de a accepta.
Această Franţă, republicană prin natura ei şi care ne aparţine, are duşmani. Atât de mulţi, încât republicanii nu au cum să-i numească pe toţi. Aceşti duşmani atât de diferiţi, au cu toţii în comun faptul de a fi nişte visători — numai că nişte visători deseori criminali —, nişte puritani, utopişti ai trecutului care îşi închipuie că deţin adevărul despre Franţa. Lucru care nu este doar un pericol, este un nonsens. Unicul adevăr realmente francez este acela al efortului nostru colectiv pentru a fi liberi şi mai buni decât suntem. Acest efort trebuie să ne proiecteze către viitor. Duşmanii Republicii pretind să o închidă într-o definiţie arbitrară şi statică a ceea ce este şi ar trebui să fie. Astfel, islamiştii ţin să o aservească şi, o demonstrează experienţa, nu aduc decât nenorocire şi sclavie. Frontul Naţional, însufleţit de nostalgia absurdă a ceea ce patria noastră nu a fost niciodată, ar face-o să trădeze ce este în realitate. I se adaugă extrema dreaptă, adoptându-i tezele. Mai sunt şi cinicii care se îndepărtează de Franţa sau care o dispreţuiesc. E multă lume, dar, în acelaşi timp, nu destulă pentru a ne ţine în loc.
Proiectul pe care Franţa îl duce cu sine de atâtea veacuri îi asigură locul pe care îl ocupă, poziţia pe care se situează. E ceea ce face ca Franţa să fi strălucit dintotdeauna în lume. De la Renaştere la secolul Luminilor, trecând prin revoluţia americană până la Declaraţia universală a drepturilor omului şi la antitotalitarism, Franţa a contribuit la luminarea lumii, pentru a o elibera de jugul ignoranţei, al religiilor care aservesc, al violenţei care neagă individul. Există în spiritul francez această pretenţie de universalitate care înseamnă în acelaşi timp indignarea constantă în faţa nedreptăţii şi a înrobirii, dar şi voinţa de a spune celorlalţi că analizează lumea, aici şi acum, în folosul tuturor. Spiritul enciclopediştilor conduşi de Diderot este,

fără îndoială, chintesenţa acestei ambiţii nebuneşti, dar care ne caracterizează. Şi astfel, nimic nu este mai străin de ceea ce suntem de fapt decât ascunderea umilă în noi înşine.Marea transformare

Franţa este nefericită din cauza a ceea ce a devenit şi a sentimentului că alunecă spre necunoscut, că nu mai este stăpâna propriului destin şi îşi pierde identitatea. De la vârsta la care am început să înţeleg discursurile politice, nu aud decât că ţara noastră este în criză. Simptom al acestei nefericiri franceze. întrucât civilizaţia în care pătrundem nelinişteşte şi pare unui număr dintre concetăţenii noştri drept o ameninţare, un atac la ceea ce suntem. Dacă civilizarea este un proces istoric al evoluţiei, al progresului material, social, cultural şi politic, pentru ei reprezintă un sinonim al reculului, al pierderii controlului, al îngrijorării sau lipsei de siguranţă. Totuşi, am putea noi înlocui această lume şi modul ei de a merge înainte? Nu cred. Putem însă să o schimbăm în profunzime, dacă ne hotărâm să-i înţelegem dinamica specifică.

Civilizaţia în care pătrundem este a unei societăţi ale cărei contururi nu mai sunt ale unei singure ţări, ci ale întregii lumi. Este alcătuită dintr-un flux de mărfuri, de oameni, de bani, peste tot şi în permanenţă, de-a lungul şi de-a latul planetei. Prin urmare, dă peste cap o organizare care se baza pe statele-naţiune care reglau esenţialul vieţilor noastre, câtă vreme cea mai mare parte a acestor schimburi se desfăşura în interiorul unei ţări. Aşadar, lumea noastră a văzut, în decursul deceniilor, drept primordială logica de tip comercial şi financiar. Iar statele au ajuns nişte birocraţii care încearcă să reziste sau să însoţească această realitate economică, fără a o stăpâni pe deplin.

Am crescut în regiuni care au cunoscut consecinţele nefaste ale acestor fenomene. Fie la Amiens, fie la Bagnères, zone textile, zeci de mii de locuri de muncă au dispărut în

decursul copilăriei mele, întrucât uzinele şi lanţul de fabricaţie a vestimentaţiei din lână au ajuns mai puţin competitive, iar lumea a putut să-şi cumpere haine mai ieftine venind din Maghreb, apoi din Europa de Est, după care din China, iar acum din Vietnam. în ziua de azi, este de-ajuns să stai de vorbă cu un crescător de animale din Lozère sau din altă parte ca să-ţi sară în ochi aberaţia unui tip de organizare mondială care nu-i mai permite s

ăsupravieţuiască, obligându-l să-şi vândă animalele la un preţ mult mai mic decât cel de acum treizeci de ani, pe când investiţiile în domeniu nu fac decât să crească.
Mondializarea acestui flux nu încetează să se accelereze, generând interdependenţa dintre naţiuni, întreprinderi, centre de cercetare. Cu toate acestea, respectivele elemente nu sunt întotdeauna negative. Aproape două milioane de francezi lucrează în companiile străine instalate în Franţa şi mai multe milioane dintre concetăţenii noştri trăiesc graţie exporturilor. Nu departe de Bagneres, industria aeronautică se dezvoltă cu succes graţie mondializării. Fiindcă Airbus şi atâtea alte firme au ştiut să investească, să cucerească pieţe noi şi, prin urmare, să asigure dezvoltarea. Nu ar fi decât o minciună să pretindem că am putea ieşi din cadrul mondializării, pentru a trăi mai bine. Şi ar fi o minciună vinovată de premeditare, întrucât o asemenea ieşire ar face, fără îndoială, încă şi mai multe victime.
Aceste transformări profunde au pus capăt progresului colectiv, asigurat în mod regulat decenii de-a rândul, şi conduc către viitorul unei economii mai rapide şi schimbătoare, alcătuite din rupturi tehnologice brutale. înaintaşii noştri au trăit, între sărăcie şi războaie, timpuri mai grele decât ale noastre, dar erau susţinuţi de perspectiva progresului. Sentimentul progresului stabileşte un orizont psihologic, generând convingerea intimă că, dacă munceşti, viaţa poate că-ţi va fi mai bună mâine, iar cea a copiilor, asigurată. Deceniile de-a lungul cărora Franţa a fost reconstruită şi a avut încredere profundă într-o economie a refacerii şi a marilor proiecte au rămas în urmă. Au existat şi atunci, ca şi acum, situaţii dureroase, regiuni care au suferit, pierzându-şi industriile specifice în cursul transformărilor, dar a rămas mereu speranţa posibilelor reconversii şi a drumului înainte. Dimpotrivă, astăzi a încolţit în mentalul colectiv gândul unei crize de durată, însoţit de spaima inevitabilei declasări pentru fiecare şi pentru toţi ai săi. Nimeni sau aproape nimeni nu mai crede că o creştere economică ar putea fi suficientă pentru a asigura destinul colectiv. Iar cei care încă mai cred nu ştiu cum să facă pentru a atinge acest nivel sau se conduc după himerele închiderii frontierelor şi ale unei ţări făcute numai din ateliere naţionale finanţate prin intervenţia Sfântului Duh.
în plus, mondializarea s-a accelerat şi intensificat în ultimii ani mai ales graţie dezvoltării finanţelor internaţionale. Acest sistem

financiar a însoţit dezvoltarea schimburilor, după care a ajuns la progresul propriu. Partea pozitivă a acestei dezvoltări este că le-a permis economiilor noastre să fie finanţate mai rapid şi în condiţii mai bune. Numai că a condus şi la remunerarea unor activităţi a căror unică finalitate era strict speculativă, fără a crea nici cea mai mică valoare reală, întreţinând cupiditatea unora. Acest întreg context a făcut ca o bună parte dintre concetăţenii noştri să respingă în bloc zona financiară. Or, avem nevoie de ea. La fiecare sfârşit de an, împrumutăm bani de pe pieţele financiare pentru a ne putea plăti funcţionarii. Şi, dacă întreprinderile noastre cuceresc clienţi noi şi fac angajări, aceasta se întâmplă în bună măsură şi graţie finanţelor. în acest domeniu, trebuie să dăm dovadă de discernământ: trebuie să luptăm împotriva unui sistem financiar lipsit de finalitate, dar să şi încurajăm sistemul financiar care permite investiţiile.
Or, încă de la criza din 2008, cu toţii am făcut exact pe dos. Nu am pus capăt exceselor şi, de altfel, am sporit constrângerile faţă de bănci şi de societăţile de asigurări, actori centrali totuşi ai finanţării economiilor noastre. Această bătălie trebuie să se dea mai ales la nivel european şi mondial. Şi nu este doar o bătălie tehnică, ci şi una politică şi morală. Situaţia actuală creează pentru numeroşi dintre concetăţenii noştri sentimentul unei profunde nedreptăţi. Răspunsurile prea facile — care nu ar funcţiona decât în Franţa şi nu ar consta decât din sancţionarea unora — nu rezolvă nimic, flatând tristele noastre pasiuni, fără a reda sens celor ce se întâmplă. Avem nevoie de câteva măsuri internaţionale şi de o anumită morală colectivă.
în sfârşit, în ultimii cincisprezece ani, odată cu dezvoltarea internetului şi a societăţii informaţionale, mondializarea a luat o nouă turnură. Acestea sunt noile frontiere care ni se arată. Noi posibilităţi de acţiune, noi referinţe vin să bulverseze nu doar organizarea societăţii, ci şi imaginarul nostru. Ne schimbăm obiceiurile. Din ce în ce mai mulţi francezi îşi comandă masa, cumpărăturile, îşi plătesc sau îşi rezervă biletele de tren sau maşinile prin internet. Ne schimbăm modalităţile de a produce. Soiturile şi internetül duc către o nouă modalitate de robotizare. Industria viitorului ne transformă întreprinderile, face mai uşoare anumite munci manuale şi implică formarea accelerată pentru un număr de angajaţi. Imprimarea 3D permite fabricarea cât mai

aproape a obiectelor de mici dimensiuni şi duce la regândirea lanţurilor logistice care uneori au condus la producerea unor bunuri la celălalt capăt al lumii, deşi erau consumate aici.
Şi profesiile noastre se schimbă. Conform cercetărilor, vor apărea în următorii ani zeci de noi meserii. Unele, care nu existau acum zece ani, au văzut deja lumina zilei: gestiunea de comunităţi pe reţele de socializare, specialişti în analiza big data... Dar, în acelaşi timp, părţi întregi din economie vor suferi schimbări profunde. Conform unor studii, între 10% şi 40% dintre activităţi ar putea fi automatizate în următorii douăzeci de ani. în domeniile bancar şi al asigurărilor, între o treime şi o jumătate dintre competenţele actuale nu-şi vor mai găsi locul în următorii cinci sau zece ani. Roboţii şi algoritmii vor realiza mai rapid, mai sigur, la preţ mai mic şi la orice oră din zi sau din noapte munca repetitivă pe care o depune acum un număr considerabil de salariaţi. Societatea informaţională va da peste cap în profunzime, aşadar, actuala noastră formă de organizare colectivă. Meseriile clasei mijlocii şi, mai ales, ale salariaţilor vor fi uneori ameninţate, în timp ce va apărea oferta unor noi oportunităţi în meserii care vor presupune o calificare mai mică sau mai mare. Or, democraţiile noastre sunt clădite pe umerii claselor de mijloc, care trăiesc acum cuprinse de îngrijorare pentru ele şi pentru copiii lor.
Universul profesional în care evoluăm de zeci de ani este pe cale a de fi revoluţionat. întreprinderea nu va mai fi un loc de muncă pentru toată viaţa, sub regimul contractului pe perioadă nedeterminată. Timpul şi locul de muncă se disociază între lucrul într-o firmă, direct la clienţi, în mai multe locuri sau acasă. Vor fi schimbaţi din ce în ce mai des angajatorul, sectorul de activitate sau statutul profesional. Este o evoluţie inevitabilă.
Mai este vorba şi despre o revoluţie a modalităţilor noastre de cercetare şi de inovare. Frontierele dintre discipline se estompează. Convergenţa dintre genomică, nanoştiinţe, internet of things şi analiza big data face posibile descoperiri de neimaginat până mai ieri. Producţia de date este exponenţială. în ultimii ani am creat mai multă informaţie decât tot ce s-a adunat în acest sens de la începuturile omenirii încoace. Există boli pe cale de a-şi găsi tratamentul, graţie acestor inovaţii. Cunoaşterea progresează într-o manieră inedită. Dar, în acelaşi timp, înfloresc noi sisteme de

gândire. Apar comunităţi în jurul unor proiecte neliniştitoare pentru omenire: transumanismul, „omul augmentat"...
Transformarea tehnologică va continua să aibă implicaţii considerabile asupra organizării producţiei, dar şi asupra societăţilor noastre. Nu ne aflăm decât la începutul dezvoltării inteligenţei artificiale. Aceasta permite în momentul de faţă creşterea productivităţii, înlocuirea sarcinilor repetitive, dar şi a unor servicii. în curând, va concura inteligenţa omenească şi lucrul acesta va avea multiple consecinţe sociale. Este evident că trebuie să ne pregătim pentru răsturnări de situaţie cărora nu le putem întrezări de acum toate formele. Puterea publică va avea un rol decisiv, ţinând cont de implicaţiile etice şi civilizaţionale ale acestei dinamici.
în sfârşit, vorbim despre o transformare profundă a imaginarului nostru. Din acest moment, prin internet, toată lumea vede totul, comentează totul, se compară cu restul planetei. Lucrul acesta aduce cu sine sentimentul eliberator că totul este cu putinţă. îi apropie pe indivizii care au aceleaşi pasiuni. Şi, în acelaşi timp, hrăneşte nevrozele şi scoate la iveală cu cruzime nedreptăţile sociale, diferenţele de nivel de trai. Prezintă celor mai săraci stilul de viaţă al celor mai bogaţi, ceea ce poate alimenta frustrările, dacă nu chiar şi revolta. Vehiculează imagini pornografice al căror impact nu este deocamdată complet înţeles. Şi, prin acelaşi intermediar, se pot structura comunităţi criminale, se pot dezvolta amprentând imaginarul prin imagine. Societatea informaţională are caracteristica de a permite şi ce e mai bun, şi ce e mai rău. Totodată, ea nu este un sector economic, este o transformare profundă a economiilor, a societăţilor, a sistemelor noastre politice. Descătuşează deschizând varii posibilităţi indivizilor şi încătuşează recreând clanuri, cercuri închise. Este un tip de organizare profund descentralizată, în care fiecare poate juca un rol şi poate prelua puterea. Multitudinea revine, întrucât fiecare poate avea un loc al lui. Devine astfel limpede provocarea civilizaţiei actuale: mondializează şi, în acelaşi timp, individualizează. Slăbeşte, aşadar, toate formele clasice de organizare intermediară a societăţii şi, în mod special, statul. Excedându-l din toate unghiurile.
Pe de altă parte, societăţile noastre sunt pe cale de a trăi o bulversare demografică: îmbătrânirea populaţiei în ţările

dezvoltate, tranziţia demografică din ţările în curs de dezvoltare, creşterea populaţiei pe plan mondial sunt transformări profunde, care au început şi vor continua să ne tulbure formele de organizare şi vieţile.

în acelaşi timp, am intrat într-o civilizaţie a riscului. Războaie au fost dintotdeauna. Intrau într-o anume ordine a lucrurilor. Numai că au apărut noi riscuri, şi ele de nivel mondial, de care, de acum, suntem pe deplin conştienţi.

Riscurile privitoare la situaţia mediului sunt complet vizibile. S-au manifestat prin catastrofe tangibile şi brutale precum cea de la Bhopal, din India, în 1984, cea de la Cernobîl, din URSS, în 1986, sau de la Fukushima, din Japonia, în 2011, dar şi, mai insidios, odată cu dispariţia progresivă a unor specii (populaţii întregi de vertebrate, de peşti, de păsări, de mamifere, de amfibieni şi de reptile au scăzut cu 58% între 1970 şi 2012), prin încălzirea globală, prin transformările de peisaje, foametea, deşertificarea şi alte catastrofe naturale pe care le suferă regiuni întregi ale lumii. Riscurile de mediu sunt consecinţa directă sau indirectă a comportamentului uman. Iar actuala stare a lucrurilor ia proporţii. Riscurile de mediu conduc şi vor conduce tot mai mult la dezechilibre şi războaie, populaţiile căutând să cucerească alte spaţii. Iar aceste migraţii ne vor atinge direct.

La rândul său, şi riscul geopolitic este unul major. De la căderea zidului Berlinului, mai mulţi comentatori pretind că am ajuns la sfârşitul istoriei. Lumea occidentală nu ar mai fi însă lovită de mari conflicte şi ar trăi la adăpost de marile nenorociri. Nici vorbă de aşa ceva. Democraţiile noastre au de trăit riscul terorist. După Al-Qaeda şi Boko Haram, Daech este, într-adevăr, hidra care, din Irak, trecând prin Siria şi acum Libia, caută să ne distrugă. Chiar dacă în Siria şi în Irak e pe cale să dea înapoi şi, probabil, va reveni în clandestinitate, înarmează, în schimb, chiar în inima societăţilor noastre, terorişti care ucid la întâmplare, în numele unei ideologii totalitare şi criminale. Terorişti care au făcut din Franţa una dintre ţintele lor predilecte. Riscul terorist ne aminteşte că lumea este un întreg şi că nu suntem la adăpost de marile mişcări care o fragmentează. Nu putem rămâne pasivi, departe de respectivele teatre de operaţiuni, întrucât acestea au consecinţe directe asupra societăţilor noastre. însă a spune că trebuie să intervenim peste tot şi în toate împrejurările e un lucru în care nu cred.

Riscul terorist care ne-a lovit ţara are efecte profunde asupra unităţii şi solidităţii ei. Fiindcă în această bătălie militară, politică şi ideologică a intervenit şi o dimensiune religioasă, care face ca totul să se confunde. în mod greşit, pentru prea mulţi francezi a te bate împotriva Daech înseamnă a te bate împotriva islamului. Dacă nu vom avea grijă, vom fi confruntaţi nu doar cu riscul terorist, ci şi cu acela al războiului religios sau, cel puţin, al unor confruntări dictate de imaginar şi de pasiuni. Nu există sarcină mai urgentă decât aceea a discernământului.
în ziua de azi, statul se vede somat să elimine orice risc. Or, aceasta este o promisiune pe care nu şi-o poate ţine.
Anumiţi politicieni — şi de dreapta, şi de stânga, sunt puşi pe lăudăroşenie. Propun renunţarea la statul de drept pentru a-i proteja mai bine pe cetăţeni. însă nu o vor putea face, întrucât nu vor putea niciodată împiedica fiecare trecere la acţiune şi nici nu pot controla fiecare individ. Numai că, făcând aşa ceva, vor permite victoria teroriştilor care ţin să ne oblige să abandonăm, de frică, tot ceea ce suntem. Alţii se gândesc să modifice Constituţia prin anumite simboluri care să permită canalizarea violenţei din societate. Este vorba despre dezbaterea ineficientă şi nocivă despre retragerea cetăţeniei unor nativi francezi.
în realitate, în faţa acestor riscuri, nu se pot impune decât fermitatea intransigentă şi adevărata autoritate, acceptând că niciodată nu va fi rezolvat totul şi nici imediat. Construcţia unei societăţi pacificate ia timp.
Această mare transformare pe care o trăim este o provocare a civilizaţiei, care tulbură Franţa în reprezentările şi structurile ei de după al Doilea Război Mondial.
Suntem pe cale de a trăi stadiul final al capitalismului mondial care, prin excesele lui, îşi manifestă incapacitatea de a dura cu adevărat. Excesele sistemului financiar, inegalităţile, distrugerea mediului, sporirea inexorabilă a populaţiei globului, migraţiile în creştere, de factură geopolitică şi cele motivate de mediu, transformările generate de societatea informaţională, iată elementele unui mare tumult, care ne impun să reacţionăm. Fără îndoială, nu am mai trăit o perioadă comparabilă de pe vremea inventării tiparului şi de la descoperirea continentului american. Astfel de răsturnări de situaţie — precum reinventarea tipurilor de organizare socială, politică, imaginară şi artistică — au condus fără

îndoială la Renaştere, în Occident. Pe când eram ameninţaţi cu dispariţia.

Această uriaşă transformare ne obligă pe noi, pe toţi. A refuza schimbările lumii, mulţumindu-ne să

I

încercăm să dregem un model creat pentru vremea nu de ieri, ci de alaltăieri, nu caracterizează Franţa. A uita ceea ce ne alcătuieşte, a ne renega principiile, a ne comporta ca înnebuniţi, precum fluturii în scânteia neagră a terorismului, nu caracterizează Franţa. A ne îndoi zilnic, tot mai mult, de noi înşine, a nu avea pe buze decât cuvinte prin care să retractăm nu caracterizează Franţa. Iar francezii o ştiu foarte bine şi sunt gata să-şi reinventeze ţara.Franţa pe care ne-o dorim

Sarcina pe care o avem de îndeplinit este una de amploare. Şi nu va fi posibilă punerea ei în aplicare fără o conştiinţă ageră a schimbărilor care se petrec în jurul nostru. Şi fără a o rupe în mod deliberat cu acest soi de oboseală acumulată de prea mult timp. Alături de duşmanii pe care îi putem numi, mai este unul încă şi mai redutabil. Un fel de indiferenţă şi saturaţie prin care lăsăm lucrurile în voia lor. Suntem victime nu atât ale duşmanilor, cât ale propriei noastre inerţii. Ne împăcăm cu existenţa celor şase milioane de cereri de locuri de muncă, din toate categoriile de-a valma, cu industria noastră lăsată în părăsire, cu moravuri instituţionale desuete, cu o fragmentare care nu rezolvă nimic, cu tot soiul de privilegii nejustificate. Ne-am obişnuit cu un sistem de educaţie naţională depăşit, cu o structură teritorială deseori neadaptată şi caducă, cu un sistem legislativ şi de reglementări provenind din secolul al XlX-lea, care nu asigură atât respectarea marilor principii, cât confortul psihic al celor care ştiu să se folosească abil de toate acestea. Şi acceptăm ineficienţa relativă a acţiunii publice.
Situaţia aceasta nu doar că ni-i aduce în pragul disperării pe concetăţeni, dar şi pe aceia care au vocaţia serviciului public, una dintre cele mai stimabile vocaţii cu putinţă. Fiindcă aceştia nu s-au angajat de dragul statutului dat de funcţii, ci pentru a contribui, fiecare de acolo de unde se află, la realizarea proiectului naţional. Or, vocaţia, energia, devotamentul lor se izbesc zilnic de lenea

inteligenţei şi a voinţei, căreia trebuie neapărat să-i punem capăt la un moment dat.

II

*

Nu putem permite să deschidem calea pentru desfăşurarea extremelor ale căror promisiuni, lipsite de acoperire şi coerenţă, constau în a ne trage către o ideală veche ordine care, de fapt, nu a existat niciodată. Acestea ne propun să sustragem Franţa din cursul lumii, fără a mai lua în considerare ce am avea de pierdut şi, mai ales, uitând să spună că nu aceasta este vocaţia ţării noastre.Aici am ajuns într-un impas, ciudat de imobili, dar şi suferind de pe urma imobilităţii care nu ne satisface. Cum vine vorba despre ceva anume, se şi ridică voci care denunţă grămada de vechituri numită modelul francez, model care oricum nu ar mai funcţiona. Se încearcă „reforme" — cât de uzat mi se pare acest cuvânt adus în faţa concetăţenilor noştri! —, fără a îndrăzni cineva să le explice sensul şi ţinta. însă fiecare se simte nefericit din cauza acestui imobilism relativ sau a acestor reforme graduale şi neasumate. Iată paradoxul francez.

Căci sistemul despre care vorbim s-a organizat pentru a proteja o ordine existentă. Chiar şi cei care îl denunţă se mulţumesc cu asta, fără a dori cu adevărat să-l perturbe. Deşi nu satisface pe nimeni, este considerat, fără a mai fi examinat, drept cel mai bun cu putinţă. Astfel, avem o Franţă a situaţiilor moştenite şi a rentelor garantate, statutare, financiare, intelectuale. Concomitent, fiecare doreşte menţinerea sistemului nedrept şi fiecare îl detestă şi se plânge de el. Şi atunci nu mai rămâne, pentru a înăbuşi plângerile, decât să se cheltuie şi mai mulţi bani rezultaţi din impozite prost concepute şi dintr-o datorie considerabilă.

De zeci de ani încoace, clasa politică nu a găsit altceva mai bun de inventat — pentru a răspunde blocajelor, inegalităţilor, nedreptăţilor — decât o creştere a cheltuielilor publice. De mai bine de treizeci de ani, şi dreapta, şi stânga au înlocuit creşterea economică, şi aşa modestă, prin îndatorare publică. Au acordat ajutoare, fără a le finanţa, lăsând rambursarea lor în seama generaţiilor viitoare, fără a regla dezechilibrele profunde. Sub precedentul mandat de cinci ani, datoria publică a crescut la 170 de miliarde de euro. Vezi cifrele şi te apucă ameţeala. Făcând aşa ceva, am comis una dintre cele mai grave greşeli cu putinţă: am rupt continuitatea istorică, lăsându-le copiilor noştri povara unei datorii nesustenabile, neavând noi curajul de a înfrunta realitatea. Suntem cu toţii vinovaţi de această demonstraţie de laşitate. Or, o ţară nu poate exista durabil în inerţie şi în minciună.în acest

*

domeniu, istoria ne oferă întotdeauna lecţii. M-am gândit de multe ori la ce trebuie să fi trăit Republica de la Veneţia în 1453, când Constantinopolul a căzut în mâinile turcilor. Din 1204 şi de la cea de-a patra cruciadă, Veneţia se impusese ca o adevărată putere maritimă şi comercială, angajată cu totul pe drumul mătăsii: un oraş triumfător, maritim, pe cale să inventeze industria. Lăsase baltă cu totul regiunile continentale, făcând abstracţie de cele câteva drumuri care i-ar fi permis să-şi vândă mărfurile în marile târguri din Champagne şi din Flandra. Căderea Constantinopolului a anulat modelul. Clasicul drum al mătăsii devenea din ce în ce mai puţin sigur şi mai costisitor. Tot pe atunci a fost inventat tiparul. Lumea veche părea pe ducă. Viitorul Veneţiei era compromis şi toţi erau cuprinşi de îndoială. Acela a fost momentul în care Veneţia a decis să schimbe totul, să-şi întoarcă faţa către Terra Ferma, către pământul sigur, către continentul atât de neglijat până atunci. Astfel, a pus bazele unei axe inedite împreună cu Genova, Barcelona şi Sevilla. în 1492, un genovez aflat în serviciul Spaniei a descoperit continentul american. în 1498, Vasco da Gama, un portughez, sosind la Calicut, a demonstrat că se poate ajunge în India pe mare. Drumul terestru al mătăsii a murit înghiţit de mare, iar Veneţia a avut inteligenţa şi voinţa de a se adapta. Estul a fost înlocuit de Vest, marea de pământ, locurile de trecere de locuri unde se puteau prinde rădăcini, comerţul a schimbat calea, s-a dezvoltat agricultura. S-au înmulţit canalele de irigaţie şi noi talente au reinventat noua Veneţie — Palladio, Veronese, Giorgione, numele geniilor noii ere. Veneţia avea să rămână puternică, iar spiritul ei să supravieţuiască.

Cu toate aceste schimbări, Veneţia nu a abandonat nimic din ceea ce îi constituia spiritul şi forţa. Ba chiar putem fi convinşi că de acolo şi-a extras energia necesară transformării. Lucru care poate fi valabil şi pentru noi.

*

Suntem în stare ca, împreună, să ne confruntăm cu provocarea pe care timpul nostru a lansat-o, reînnodând firul unei istorii milenare care ne-a văzut separând Biserica de Stat, inventând Luminile, descoperind continente, pretinzând statutul de universalitate, creând o cultură inedită şi construind o economie puternică. Pentru asta e nevoie de energie. Iar această energie există. Este

profundă şi vine de departe. Este datoria clasei politice să-i permită în sfârşit să se exprime.

Iată de ce nu cred în necontenita înşiruire de vorbe din campaniile electorale. A venit vremea să trăim cu adevărat şi să ne regăsim fundamentele într-un mod profund.

Acum, victimele incapacităţii noastre de a alege, de a regândi în profunzime lucrurile sunt cei mai tineri, cei mai puţin pregătiţi, francezii de origine străină, generaţia de mâine, cei care rezistă la periferia pieţei muncii şi sunt angajaţi ca suplinitori sau cu contracte de muncă pe perioadă determinată, succesiv, la acelaşi angajator, cei care nu reuşesc să obţină o locuinţă stabilă şi sunt în aşteptarea unei chirii sociale ori căzuţi în capcana unor locuinţe insalubre, când nu există şi mai rău de-atât, familii monoparentale sau nu, care, chiar dacă au ceva de muncă, sunt sufocate de datoriile lunare şi aproape că nu mai pot supravieţui, persoanele discriminate... Fără o reaşezare pe alte baze a sistemului, această armată a victimelor va spori şi, odată cu ea, şi spaima claselor medii de a-şi vedea copiii declasaţi.

Zilnic, ţara noastră e tot mai slabă din lipsa adaptării la piaţa mondială. Şi e tot mai fragmentată din cauza nedreptăţilor intolerabile, care sar în ochi.

Aşadar, cea dintâi îndatorire a noastră este să reclădim o Franţă dreaptă şi puternică. Este răspunderea noastră să arătăm francezilor că există un drum comun. O cale pentru toţi.

Cum putem ajunge aici?

La fel ca Franţa lui 1945 şi a Consiliului Naţional al Rezistenţei, trebuie să ne schimbăm din temelii logica şi să reclădim modul de a gândi, de a acţiona şi de a progresa.

Trebuie să trecem de la o Franţă care suportă consecinţele la o Franţă care îşi alege calea. Ceea ce ne dorim este să fim stăpâni pe destinul nostru, un destin şi individual, şi colectiv. Nedreptatea profundă pe care o denunţăm este aceea că unii au posibilitatea de a alege, în timp ce alţii nu. Că unii francezi sunt în măsură să aleagă şcoala copiilor lor, locul în care să trăiască, pe cel de muncă, destinaţiile de vacanţă, în timp ce alţi francezi suferă de lipsa acestor lucruri.

Ceea ce ţine Franţa unită este pasiunea ei reală, sinceră pentru egalitate. Din punctul meu de vedere, este justificată indignarea în faţa scandalului permanent provocat de inegalitate, cinism şi

nedreptate socială. Merită să visăm la o naţiune ai cărei cetăţeni să fie diferiţi ca oameni, însă egali în drepturi şi, mai profund, în posibilităţi. în ziua de azi, sistemul nu ne mai permite să tindem către egalitate. Cheltuind tot mai mult şi producând tot mai multe reguli, am ajuns să paralizăm, apoi să tragem în jos o întreagă societate ajunsă imobilă.

De treizeci de ani încoace, şi stânga, şi dreapta au continuat să apere un sistem care permite uniformizarea, lipsa de particularizare, masificarea. Nu cred în „egalitarismul" prin care succesul unuia devine o jignire insuportabilă. în acelaşi timp, şi stânga, şi dreapta au creat un drept fără conţinut, dreptul la credit, lăsând să se creadă că acesta este sensul progresului. Ce poţi spune despre dreptul la o locuinţă decentă şi independentă pentru orice persoană lipsită de mijloacele de a şi-o achiziţiona, într-o ţară în care milioane de oameni stau în condiţii mizerabile? Nu în această lege regăseşti adevărata egalitate. Aceea care aşază fiecare individ la una şi aceeaşi linie de start. Care oferă tuturor armele necesare pentru a reuşi în şcoală, la lucru, în faţa problemelor de sănătate, de mobilitate ori de siguranţă personală. Asta este ceea ce le datorează politica francezilor. Nu să promită un model unic, ci să ofere tuturor aceleaşi şanse şi aceleaşi oportunităţi, clipă de clipă.

De asemenea, trebuie să trecem de la o economie a adaptării salariale la una a inovaţiei. în ziua de azi, nu ne mai aflăm într-o economie a marilor proiecte, cum a fost cazul în perioada boomului economic dintre 1945 şi 1974. Ţinta nu mai este imitarea produselor proiectate în străinătate, ci inventarea unora aici, la noi. Puterea modelului care se conturează stă în alianţa pe care firmele sunt în stare să o consolideze cu milioanele de utilizatori. Rezultă de aici o economie extraordinar de deconcentrată, mai degrabă pe orizontală, în care consumatorul este mai întâi creator de valoare. Cu toate acestea, inovaţia nu înseamnă progres în sine. A inova de dragul inovaţiei ar fi ca şi cum am păşi fără ţintă! Ceea ce contează, prin urmare, este utilitatea inovaţiilor noastre. Sensul pe care li-l dăm. Nu trebuie să ne apuce ameţeala în faţa inovaţiei, ci să o abordăm lucid, în aşa fel încât tehnologia să servească progresului economic, social şi ecologic şi să permită tuturor câştigarea libertăţii de acţiune.

*

Protecţionismul corporatist trebuie să lase loc siguranţei individuale. Consiliul Naţional al Rezistenţei a construit în 1945 consensul gândindu-se la boli, la accidente de muncă şi la pensie. Pentru a face faţă acestor situaţii, a creat protecţia socială în jurul unui principiu: societatea trebuie să protejeze faţă de maladie, bătrâneţe şi accidente de muncă numai pe cel care are un serviciu. Acest tip de protecţie diferă în funcţie de statut şi de sectorul de activitate, uneori chiar în funcţie de profesie. Totuşi, nu s-a bănuit emergenţa unei societăţi a schimbărilor rapide şi brutale, a dezintegrării şi, deci, a precarităţii. Nu şi-a închipuit nimeni că şomajul va preocupa, într-o zi, 10% din populaţia activă. Nu s-ar fi putut concepe fragmentarea sectorului activ, augmentarea modalităţilor de suplinire şi a unui sistem, într-un cuvânt, postsalarial. Realitatea este că protecţia socială nu se mai referă la o parte în creştere a concetăţenilor noştri.
Pentru a răspunde acestei nedreptăţi de fapt şi pentru a fi alături de fiecare într-o lume mult mai riscantă, noile variante de protecţie socială nu trebuie să mai depindă de situaţia francezilor, ci să fie organizate mult mai transparent, mai generalizat, asigurând fiecăruia drepturi, dar şi obligaţii.
Trebuie să trecem de la un model centralizat la unul care să permită angajarea fiecăruia. Cine crede în mod serios că se poate conduce optim totul de la Paris, că se pot rezolva probleme diferite în aceeaşi manieră, că se poate trata cetăţeanul doar ca o entitate administrată, fără a-l considera actor direct şi complet al sistemului? Societatea franceză debordează de vitalitate, dar aceasta nu funcţionează numai la nivelurile tradiţionale — Parisul, marile unităţi administrative, marile şcoli, marile firme —, ci, fără îndoială şi încă mai mult, şi în cartierele populare, în Franţa rurală, la nivelul tineretului, al colectivităţilor locale şi al micilor întreprinderi. Şansa noastră este energia ţării acesteia! Statul nu va mai putea, ca în alte vremuri, să răspundă provocărilor acestui secol prin decizii unilaterale. Astfel, pentru subiecte cruciale precum schimbările de mediu, avem nevoie de angajarea tuturor. Cei care vor aduce transformările modelului nostru productiv sunt întreprinderile, salariaţii, consumatorii şi funcţionarii. Trebuie, aşadar, să oferim tuturor, într-un cât mai mare număr, puterea de a face şi de a reuşi. De a fi responsabili. De a participa.

Prin urmare, avem de ales între două abordări. Cea care propune câteva remedii prezentate drept radicale, dar care nu vor face decât să întârzie moartea clinică, asta dacă nu cumva vor agrava boala. Şi cea care constă, pornind de la stabilirea câtorva priorităţi, în organizarea unei refundamentări de profunzime a modelului nostru. în reconstituirea marilor echilibre.
A trecut vremea micilor compromisuri comode privind aceste subiecte care condiţionează viaţa concetăţenilor noştri. Pur şi simplu, trebuie să schimbăm logica după care lucrăm.
A reconcilia Franţa înseamnă a răspunde dorinţei francezilor de a beneficia de o prosperitate bazată pe dreptate, de libertatea fiecăruia de a crea, de a se mişca, de a întreprinde, de egalitatea de şanse pentru a reuşi, de fraternitate în cadrul societăţii şi, mai ales, în privinţa celor mai slabi.
Franţa rămâne unită graţie unei acceptări şi unui refuz: acceptarea diversităţii originilor şi destinelor şi refuzul fatalităţii. De aici ne vine voinţa de a oferi autonomie tuturor şi de a permite fiecăruia să aibă locul său. Visând să avem o naţiune alcătuită nu din persoane asemănătoare, ci din oameni egali în drepturi.

Pentru a realiza aceste lucruri, avem nevoie de zece ani. Dar trebuie să începem încă de pe-acum

.Să investim în viitorul nostru

Dacă ţinem să reuşim, să fim corecţi cu cei mai slabi şi să ne păstrăm statutul de ţară care contează pe plan internaţional, nu avem decât o singură cale: să producem la noi acasă şi, astfel, să punem bazele unei noi prosperităţi. Fiindcă una dintre cauzele situaţiei dificile la care am ajuns este dezindustrializarea franceză. Miza nu este refacerea Franţei industriale de după cel de-Al Doilea Război Mondial, care nu ar avea niciun sens. Ambiţia care trebuie să ne însufleţească este să reînnodăm tradiţia visului industrial care constituie miezul istoriei şi al identităţii noastre.
Acest vis industrial a fost unul de tip etatist pe vremea lui Colbert, s-a aflat în avangarda revoluţiei industriale în timpul lui Napoleon al III-lea, a însemnat un factor modernizator în cea de-a IV-a Republică şi la începuturile celei de-a V-a, fără a înceta vreun moment să-i însufleţească pe întreprinzători şi pe angajaţi. Acest

*

vis industrial se găseşte în miezul identităţii noastre, întrucât Franţa nu s-a văzut niciodată altfel decât ca o ţară care creează, inventează, inovează, luând parte la concertul construcţiei progresului uman.

Prin comparaţie cu această ambiţie de mai bine de două sute de ani, realitatea de azi este cu deosebire crudă. începând din anul 2000, am distrus aproape nouă sute de mii de locuri de muncă industriale, iar industria a coborât de la 17% la 12% din produsul intern brut. Aşadar, nu există sarcină mai urgentă decât refacerea firului acestei vechi ambiţii, deocamdată serios compromise.

*

Reînnodarea visului industrial al ţării noastre este, totodată, şi un imperativ social. Nu foloseşte la nimic să afirmăm că nu dorim ca Franţa să-i lase d

eizbelişte pe cei defavorizaţi dacă, în acelaşi timp, lăsăm în derivă, fără a clipi, industria franceză. Adevărata prosperitate se construieşte în primul rând producând şi mai apoi repartizând produsul, întrucât fără producţie nu există „model social".

Pentru a reuşi acest lucru, trebuie mai întâi să alegem o politică economică bună. Or, de treizeci de ani încoace, până de curând, am ales să înlocuim creşterea economică cu aceea a cheltuielilor publice. Am fost foarte generoşi cu ajutoarele sociale, dar nu am atacat cu niciun chip rădăcinile şomajului de masă. Am susţinut ajutoarele pentru obţinerea de locuinţe, dar nu ne-am preocupat suficient să le construim. Trăgând linie şi adunând, am constituit mai degrabă un model al cheltuielilor paliative decât unul al cheltuielilor productive. Acum, acest model a ajuns la capătul puterilor. Nivelul îndatorării ne interzice să mai acumulăm deficit pentru a finanţa cheltuielile curente. Sistemul de impozitare ne interzice să-i mai forţăm în acest sens pe contribuabili. Totuşi, să însemne asta că trebuie să tăiem la întâmplare orice fel de cheltuieli şi să organizăm o retragere sistematică a puterii publice? Ar fi absurd. Avem nevoie mai mult ca oricând să investim în şcoli, în sănătate sau în tranziţia energetică — şi asta ca să nu citez decât aceste domenii pentru care acţiunea publică poate fi mai eficientă şi în care nimeni nu se poate lipsi de ea.

Prin urmare, m-am simţit întotdeauna încurcat de dezbaterea care opune partizanii „relansării" şi pe cei ai „rigorii". Consider că nu este deloc bine gândită. Cei dintâi cred că este de-ajuns să creştem deficitul pentru a ne susţine economia, fără a ţine cont de finanţele publice. Ceilalţi consideră că e suficient să tăiem cheltuielile şi să reducem deficitul, indiferent de costuri, pentru a regăsi drumul bun al creşterii economice. Şi unii, şi alţii se înşală. Nu ar fi pertinent să punem în pericol echilibrul conturilor publice într-un context de tranziţie cum este cel de acum, nu ar fi sănătos nici să nu ne intereseze nivelul cheltuielilor publice şi eficienţa lor, nivelul impozitelor, taxelor şi al altor tipuri de cotizare.

Sunt de acord să urmărim reducerea cheltuielilor publice. Mai mult însă decât deficitul, ghidarea utilizării conturilor publice ar trebui să treacă la fixarea obiectivelor cheltuielilor publice. O putem face fără a fragiliza creşterea sau a pune în cauză necesitatea protecţiei sociale. Cheltuim echivalentul a 56% din avuţia naţională în momentul în

care media zonei euro, alături de care utilizăm acest gen de protecţie, ajunge numai la nivelul de 49%. Am putea-o face într-un ritm hotărât, dar rezonabil, vizând o mai bună eficienţă a cheltuielilor publice.
Trebuie să facem asta în vederea unor economii corecte, responsabilizând toţi factorii care cunosc terenul mai degrabă decât prin tăieri succesive. Ţinând cont de priorităţi şi de imperativele prin care să se asigure dreptatea socială, toate sectoarele, statul şi agenţiile sale, colectivităţile locale şi instituţiile însărcinate cu protecţia socială îşi pot aduce şi ele contribuţia. Este oare logic să nu reformăm modalităţile de acordare ale celor 18 miliarde de euro utilizate personalizat, pentru ajutorul de locuinţă, din moment ce de acestea beneficiază mai degrabă proprietarii decât cei cărora le sunt adresate, alimentând astfel inflaţia în sectorul imobiliar? Este oare oportun să lăsăm să crească cheltuielile de funcţionare a instituţiilor publice, inclusiv transferul de competenţe, pe când cheltuielile pentru investiţii se contractă? Este firesc să menţinem plafonul indemnizaţiei de şomaj la mai bine de 6 000 de euro, în timp ce înregistrăm un deficit de 4 miliarde de euro? Acţionând cum sugeram mai sus, ne vom permite să diminuăm impozitele.
Pe termen scurt, este important să luăm acele decizii strategice care ne vor pune pe drumul bun. în ciuda opiniei partizanilor dogmatici ai „relansării", trebuie să iniţiem reforme structurale majore, să trecem în revistă sistematic politicile publice şi să urmărim hotărât diminuarea cheltuielilor lipsite de eficienţă. în ciuda opiniei partizanilor dogmatici ai „rigorii", trebuie să ne asumăm realitatea că economia noastră are nevoie vitală de un anumit număr de domenii de activitate şi că încă iese cu greu din criza economică şi financiară. Ar fi absurd să ne sacrificăm creşterea economică viitoare numai pentru a câştiga o zecime de punct din PIB, în deficitul anului care vine, şi să nu profităm de contextul istoric al taxelor scăzute în vederea finanţării unor investiţii rentabile pentru economie. Prin urmare, cred că este necesar ca, pe termen scurt, să ducem o politică a respectului faţă de creşterea economică, sprijinită pe doi piloni, cu o egală ambiţie: investiţia publică în domeniile-cheie şi diminuarea durabilă a cheltuielilor curente.

Iau în considerare trei domenii ca fiind prioritare pentru investiţiile publice.
Cel dintâi este capitalul uman, cum zic economiştii, adică educaţia şi formarea profesională. încă o dată: investiţiile în şcoală, în învăţământul superior şi în cercetare, dar şi în formarea profesională continuă sunt absolut decisive. Este unica modalitate de a le oferi francezilor, în următoarele decenii, mijloacele pentru a-şi înfăptui ambiţiile. în acest domeniu, acuzăm o întârziere care ne costă scump. Care ne face mai puţin productivi, mai puţin inovativi şi mai puţin competitivi. Care alimentează şomajul de masă şi adânceşte inegalităţile. Care, din punct de vedere strict contabil, este chiar dăunătoare, întrucât ceea ce nu investim în şcoli şi în formarea profesională ne obligă să cheltuim chiar mai mult pentru a îndepărta efectele daunelor. A investi în „capitalul uman" înseamnă, totodată, şi a finanţa inovaţia. în materie de sănătate publică, de exemplu, avem capacitatea unor inovaţii formidabile, mai ales în spitalele publice, în laboratoarele publice, în întreprinderi.
în acest moment, le însoţim de „creditul pe impozit de cercetare", pentru care ne invidiază o lume întreagă, fiindcă permite firmelor să scadă din impozit o parte a investiţiei în cercetare şi dezvoltare. Cu toate acestea, sistemul este încă reticent în a lăsa inovaţia să se dezvolte: procedurile sunt încă prea îndelungate, iar normele prea complicate. Astfel, cercetătorii care au inventat inima artificială — premieră mondială franceză — au fost nevoiţi, din cauza complexităţii sistemului, să plece în străinătate pentru a-şi pune în aplicare proiectul. încă o dată, trebuie nu numai să investim, dar şi să simplificăm drastic pentru a putea sprijini şi încuraja... nu pentru a pune beţe-n roate şi a împiedica.
Cel de-al doilea domeniu prioritar pentru investiţiile publice este tranziţia ecologică. Dacă unele persoane vor mai continua să-şi vadă numai de interesele lor pe termen scurt, ne vom îndrepta direct către dezastru. Lucru flagrant în domeniul energiei, în care firmele şi cetăţenii corecţi nu sunt imediat recompensaţi prin liberul joc al pieţei. Reabilitarea termică a locuinţelor şi electrificarea utilităţilor presupun investiţie publică. Lucru adevărat însă şi pentru domeniul agroecologiei, în care un agricultor izolat nu are neapărat şi mijloacele de a trece de unul singur prin tranziţia către un nou model care presupune punerea la

treabă a întregului sector de activitate. Acelaşi lucru se poate spune şi în privinţa infrastructurii şi a transporturilor, care trebuie să servească mai bine tot teritoriul. Şi aici avem nevoie de o coordonare şi de o mobilizare generală impulsionate de puterea publică, făcându-i mai vizibili, pe mai mulţi ani, pe actorii privaţi. în aceste domenii, statul trebuie să intervină, să trimită mesajele potrivite celor în măsură să acţioneze, să investească şi să favorizeze inovaţia, să întărească fiscalitatea de mediu şi să susţină toate firmele, mici sau mari, care ne îndreaptă către o economie bazată pe emisii scăzute de carbon şi manifestând respect faţă de mediu.

Al treilea domeniu este cel al dezvoltării transmisiunilor pe fibră optică în toată Franţa. După căile ferate, electricitate, televiziune, telefonie, este vorba acum despre deschiderea unui şantier naţional cum puţine au fost în istoria noastră. Este o acţiune absolut vitală pentru regiunile cele mai enclavizate. Indispensabilă în ziua de azi pentru modernizarea rapidă a economiei, în aşa fel încât să poată trece, în câţiva ani, pragul unui punct tehnologic crucial. Ca ministru, am condus activ actuala politică de dezvoltare a transmisiunilor pe fibră optică, prin intermediul operatorilor de telecomunicaţii. Cu toate acestea, am constatat că, în privinţa zonelor rurale celor mai retrase, statul trebuie chiar el, dincolo de cofinanţări, să se implice mai evident şi, în cazul unor sincope ale operatorilor, să promoveze soluţii inovative, inclusiv pe cale satelitară.

Aş vrea să stabilesc un tip de investiţie planificată pe cinci ani. Este singura modalitate de a răspunde nevoilor istorice ale ţării noastre şi ale actorilor economici, oferindu-le astfel vizibilitatea necesară. Doresc, în acest domeniu, o iniţiativă europeană rapidă, dar în niciun caz nu mai vreau să aştept decizii nesigure şi, poate, prea lente.

Bineînţeles, regulile bugetare trebuie să ne incite să reducem deficitele permanente printr-o reducere a cheltuielilor publice care ne indică disfuncţiile administraţiei. Nu trebuie însă să ne împiedice să sesizăm oportunităţile. Iată de ce insist să separăm, în discuţiile naţionale şi europene, pe de o parte indiscutabilele nevoi ale economiei şi ale eficientizării în cheltuielile de funcţionare şi, pe de alta, nevoia de investiţii şi de modernizare a economiei.

în acest domeniu, după cum bine vedem, Europa are un rol determinant. Dacă vrem să construim viitorul ţării noastre, trebuie să determinăm reforme profunde
în Franţa şi să investim în Franţa şi în Europa.
în paralel, întreprinderile trebuie să înceapă investiţii private. Doar astfel inovaţia şi dezvoltarea noilor domenii de activitate vor permite să mergem către un model sănătos de creştere economică. în urmă cu douăzeci de ani, Franţa a pierdut bătălia robotizării, prin frânarea investiţiilor în robotică pentru a proteja locurile de muncă. Şi nu s-a întâmplat aşa, ci din contră. în uzinele lor, germanii au de cinci ori mai mulţi roboţi decât noi şi au ştiut cum să păstreze şi mult mai mulţi angajaţi. Actualmente au o rată a şomajului aproximativ la jumătate faţă de a noastră. în acest moment, Franţa nu are voie să rateze întoarcerea către inovaţie şi către informatizarea economiei sale.
Prin urmare, este necesar ca întreprinderile — mici sau mari, manufacturiere sau industriale — să-şi poată reconstitui diferenţa dintre preţul de vânzare şi cel de cumpărare. Pentru aceasta, au nevoie de vizibilitate şi de stabilitate. Trebuie să se poată proteja, să-şi prevadă investiţiile, să-şi traseze strategia, să pornească spre cucerirea de noi pieţe. în Franţa de astăzi, întreprinderile petrec prea mult timp încercând să înţeleagă necontenitele schimbări legislative. Câtă vreme economiile se transformă cu o aşa mare viteză, din moment ce contextul este din ce în ce mai nesigur, răspunderea puterii publice este aceea de a nu fi ea însăşi sursă de îngrijorare şi de paralizie.
Uneori chiar măsurile bune se dovedesc a fi ineficiente, întrucât instabilitatea le face nesigure. Cum să ne explicăm faptul că, începând din anul 2000, Codul Muncii a fost modificat de cincizeci de ori? Cum poate fi justificat faptul că, în cursul aceluiaşi cincinal, regulile unui sector sau modalităţile de impozitare au fost schimbate de mai multe ori?
Propunem, în aceste condiţii, câteva principii simple: odată pusă în lucrare o anumită reformă, să nu mai modificăm măsurile luate şi să lăsăm să fie aplicate înainte de le evalua; să ne angajăm să nu mai schimbăm de mai multe ori acelaşi impozit în decursul unui cincinal. Sectoare întregi ale economiei noastre au fost bulversate de schimbarea regulilor, fapt care a apăsat asupra activităţii

economice, deşi fuseseră decise în funcţie de motivaţii pertinente. Am schimbat
de prea multe ori regulile într-un număr considerabil de ramuri ale economiei, precum imobiliarele, agricultura sau industria hotelieră şi a restaurantelor. Vreau să nu mai apară noi reguli înainte de a fi analizate cele existente şi cele lipsite de utilitate. Să fie întrebaţi actorii economicii, ba chiar toţi francezii pentru a identifica regulile devenite caduce. Să li se ceară funcţionarilor din teren discernământ şi coerenţă.
într-o fermă specializată în lapte şi produse lactate, aflată la câţiva kilometri de Aurillac, pe care am vizitat-o, tânărul proprietar care o conducea mi-a explicat că îi fusese solicitat, cu doi ani mai înainte, să investească într-un bazin pentru dezinfectarea încălţămintei la intrarea în grajd. Acelaşi serviciu al statului revenise după câteva luni asupra solicitării, spunându-i că numitul bazin trebuia demontat, întrucât, până la urmă, chiar acesta ridica anumite probleme de igienă. Regula îi fusese impusă fără nicio explicaţie. După care fusese modificată, fără a se mai oferi amănunte. Gluma îl costase venitul pe trei luni. Cum îşi mai poate cineva închipui că, într-un asemenea context, statul mai poate avea credibilitate, iar firmele mai pot investi în transformări utile, din moment ce sunt minate inexplicabil şi autoritar?
Pentru a investi în inovare, întreprinderile au nevoie să-şi poată aprecia profitul şi, deci, să-şi diminueze costul muncii, al energiei şi al capitalului. Din acest punct de vedere, actualul cincinal a consemnat o cotitură, mai ales în privinţa costului muncii. CICE[2] şi „pactul de responsabilitate şi solidaritate" au redat o anumită marjă de manevră întreprinderilor şi au stopat hemoragia forţei de muncă.
Aş vrea ca în acest domeniu lucrurile să fie clare. Doresc să fie diminuată presiunea fiscală care dăunează competitivităţii şi să susţinem investiţiile productive. Pentru a o face, printre altele, voi modifica CICE prin uşurarea sarcinilor şi voi hotărî şi alte facilităţi, desfiinţând cotizaţiile sociale patronale. Pentru a finanţa aceste măsuri, vom face economii din cheltuielile publice şi vom propune o fiscalitate mai incitantă, mai ales în domeniile poluării şi consumului. Numai în aceste condiţii, întreprinderile vor putea proceda la noi angajări şi investiţii, cele două priorităţi ale economiei noastre.

Desigur, în privinţa inovării, stabilitatea regulilor şi scăderea contribuţiilor nu rezolvă totul. Avem o forţă care încurajează şi dezvoltă, şi aceasta este cea a antreprenoriatului nostru. Se vorbeşte deseori despre start-up. în spatele acestui termen se află mai mult decât efectul unei mode. Un nou model de întreprindere şi de întreprinzător este pe cale de a ieşi la lumină.
Acesta este fermentul transformării economice şi al schimbării culturale. Fiindcă paradoxul francez, până în ziua de azi, poate fi fatal pentru viitorul nostru: pe de o parte, stigmatizăm eşecul, pe de alta, dispreţuim reuşita. Teama de eşec e înscrisă în carnea copiilor noştri: în şcoli, elevii care eşuează sunt obligaţi să se conformeze unui model unic de excelenţă. Rezultatul este că tinerii noştri îşi pierd încrederea în ei înşişi şi li se face frică să mai îndrăznească. Iată de ce cred că este sarcina noastră să imprimăm în conştiinţe ideea că, înainte de orice altceva, cel care a suferit un eşec este cel care a încercat. Şi că acela care a dat greş are un avantaj considerabil în faţa celui care nu a încercat nimic niciodată: acela de a fi acumulat experienţă. în acelaşi timp, trebuie să valorizăm reuşita, întrucât ea este cealaltă faţă a aceleiaşi monede. Trebuie să învăţăm să-i celebrăm şi să-i elogiem pe cei care reuşesc, indiferent de domeniu. în consecinţă, să punem în lumină toate reuşitele franceze, fie ele antreprenoriale, sociale, intelectuale, sportive sau culturale.
îmi doresc două lucruri simple pentru ca antreprenoriatul să reuşească şi să se dezvolte în Franţa. Mai întâi, o fiscalitate care să recompenseze asumarea riscurilor, îmbogăţirea graţie talentului, muncii şi inovaţiei mai degrabă decât renta şi investiţiile imobiliare. Fiscalitatea, şi includ aici şi actualul impozit pe avere, nu trebuie să-i pedepsească pe aceia care reuşesc în viaţă şi investesc în întreprinderi şi în inovaţie.
*
Apoi este necesară o finanţare care să le permită întreprinderilor să ridice capitalurile mai rapid şi masiv, lucru indispensabil într-o economie a cunoaşterii.
Cum ne explicăm faptul că o companie precum Uber este în Franţa zilelor
noastre principala firmă de vehicule cu şofer, în timp ce avem concurenţi francezi care propun mai mult sau mai puţin acelaşi tip de serviciu? Fiindcă Uber a reuşit deja să adune zeci de miliarde de dolari, pe când firmele franceze nu au obţinut decât câteva zeci

de milioane de euro. Problema, în Franţa, este accesul rapid şi masiv la fondurile proprii ale acţionariatului.
în sfârşit, nu vor exista investiţii în viitorul patriei noastre dacă statul nu va asigura o protecţie corectă şi respectarea regulilor de către toată lumea. Chestiune care trece, mai întâi, prin politicile concurenţiale. în opinia mea, acesta este un instrument care a fost opus de prea multe ori şi în mod artificial politicii industriale. Or, regulile concurenţei le permit şi micilor întreprinzători, şi celor nou-apăruţi să intre pe piaţă dacă luptă, muncesc şi inovează. Fără asta, locul rămâne exclusiv rezervat celor care sunt acolo de multă vreme, se înţeleg între ei şi fac tot felul de aranjamente. Concurenţa protejează împotriva conivenţei şi permite libertatea, iată esenţialul.
Cum ar putea oare agricultorii să inoveze sau să investească în transformarea utilajelor de producţie, dacă nu sunt protejaţi împotriva distribuitorilor, dacă nu li se asigură o concurenţă corectă, care să permită evitarea situaţiei în care marile proprietăţi se pun de acord între ele, reducându-le celorlalţi profitul? Concurenţa este indispensabilă inovaţiei.
Tot statul este acela care oferă o perspectivă pe termen lung. Continuând exemplul de mai sus, agricultorii au deseori nevoie, pentru a supravieţui, să se modernizeze, să-şi valorizeze mai bine producţia, să-şi cumpere utilaje pentru a produce la cost minim. Ca orice actor economic, şi ei au nevoie de stabilitate pentru a-şi putea planifica activitatea pe mai mulţi ani. Cu atât mai mult în cazul lor, dacă nu se reglează pieţele, pentru a-i ajuta să treacă peste fluctuaţiile de preţ, investiţiile în domeniu vor deveni foarte complicate. Statul trebuie să garanteze stabilitatea pe termen lung, prin contracte între diverşii agenţi economici, pentru a putea asigura lanţul care merge de la producător la consumator, protejând inovaţia indispensabilă.
Concurenţa neloială a ţărilor străine este evident o frână în calea inovaţiei şi a creării de noi locuri de muncă. Prin urmare, este indispensabil să facem să fie respectate regulile jocului şi să combatem ferm, împreună cu Uniunea Europeană, orice concurenţă neloială. Suveranitatea economică europeană este decisivă. Atunci când giganţii asiatici sau americani nu respectă regulile jocului, atunci când un sector strategic trebuie să fie protejat, puterea publică are un cuvânt de spus şi trebuie să-şi

asume răspunderea. Câtă vreme am fost ministru, nu am încetat să-mi mobilizez puterile pentru ca Uniunea Europeană să-şi facă auzită vocea în faţa actorilor chinezi ai oţelului şi să apere mai bine întreprinderile siderurgice implantate pe pământul nostru. I-am apărat pe manufacturieri şi pe comercianţi în faţa concurenţei uriaşilor internetului, ba mai mult, am pledat pentru ca aceştia să vadă în noua economie o oportunitate de dezvoltare. Ceea ce presupune să fie îndepărtate obstacolele care le împiedică progresul, începând cu multiplicarea normelor şi taxelor care nu li se impun însă şi celebrilor Google, Apple, Facebook şi Amazon (GAFA).

Unele sectoare nu pot fi abandonate la bunul plac al jocului pieţei. Protecţia suveranităţii noastre naţionale trebuie abordată fără naivitate, iar întreaga paletă a instrumentelor de intervenţie publică disponibile trebuie să poată fi mobilizată: susţinere directă, acţionariat public, autorizarea investiţiilor străine... Când vine vorba despre vreun sector legat de Apărare, este evident o miză strategică pentru suveranitatea noastră militară. Statul susţine direct dezvoltarea programelor militare, mai ales pe post de client. în acest sector, trebuie conservat capitalul mai multor întreprinderi-cheie şi urmărită îndeaproape evoluţia capitalului întreprinderilor private. Şi atunci când este vorba despre materie primă sau despre energie, statul trebuie să se afle în prima linie, întrucât acolo se joacă în acelaşi timp independenţa energetică a ţării, seriozitatea marilor noastre opţiuni ecologice, costurile pentru ansamblul întreprinderilor şi puterea de cumpărare a tuturor concetăţenilor. Acest fapt a şi făcut ca, de curând, statul să ia decizia legitimă de a restructura industria energetică nucleară care, singură, permite o producţie de electricitate fără emisii de dioxid de carbon şi la preţuri cu totul competitive. La fel de legitim va fi şi ca mâine statul să susţină diversificarea complexului energetic, în aşa fel încât să nu mai depindem de o singură tehnologie.

Iată de ce nu m-am regăsit niciodată în soluţiile de-a gata ale diverşilor doctrinari, fie ei colbertişti sau liberali. Pentru cei dintâi, statul orientează, decide totul, conduce şi execută: aceştia sunt nostalgicii planului Calcul[3]. Pentru ceilalţi, nu există eşec al pieţei şi cea mai bună politică industrială este aceea de a nu avea niciuna. Personal, nu cred nici într-una, nici în cealaltă dintre

3 Proiect guvernamental lansat în 1966 de preşedintele Charles de Gaulle. (N.t.)

soluţii, nici în eficienţa contestabilă a celei dintâi, nici în puritatea periculoasă a celei de-a doua.
*

Protecţie corectă şi respectarea regulilor, iată aşadar care este rolul statului pentru ca întreprinderile

I

noastre să poată investi în viitor. Provocarea este de anvergură. De zece ani încoace, Franţa se zbate din cauza sechelelor crizei începute în 2008. Am ajuns obsedaţi, deseori pe bună dreptate, de proiectele pe termen scurt, de deficitul comercial sau bugetar, de dobânzi ori de diferenţele dintre preţurile de vânzare şi cele de cumpărare. în multe privinţe, aceşti indicatori s-au îmbunătăţit: am redus deficitul bugetar şi ne-am sporit considerabil competitivitatea. în realitate, de treizeci de ani încoace reacţionăm la evenimentele pe care le generează mondializarea, fără a le putea anticipa, şi nu ştim să ne găsim locul în acest context — cel al unei economii de excelenţă, al antreprenoriatului şi al inovării, al avangardei în cadrul marilor transformări informaţionale, culturale şi ecologice.Să producem în Franţa şi să salvăm planeta

Dacă ţinem să reuşim în secolul XXI pe plan economic, trebuie să răspundem şi noi provocării ecologice. Cum să facem să trăiască mai bine de zece miliarde de fiinţe omeneşti pe planetă, fără a o degrada şi fără a ne sacrifica nivelul de trai? Acesta nu este nici un subiect oarecare, şi nici o căsuţă care trebuie bifată într-un program. A devenit unul central. E în miezul vieţii noastre de zi cu zi, întrucât ne influenţează alimentaţia, sănătatea, locuinţele, mijloacele de transport. Ne dă peste cap modelul de dezvoltare şi, mai profund, perenitatea civilizaţiei umane.

Lupta pentru mediu este înainte de orice una politică. Tot aşa cum unii au vrut să ignore, secolul trecut, crevasa tot mai amplă dintre clasele sociale, şi astăzi există climatosceptici care, din convingere sau din calcul, neagă până şi încălzirea globală. în Statele Unite sau în Europa, anumiţi şefi de stat sau candidaţi la această funcţie contestă deschis respectiva teză: după părerea lor, putem continua să trăim, să consumăm şi să producem la fel cum o facem astăzi. Cu toate acestea, cei mai buni experţi, precum Jean Jouzel, sunt lucizi în ceea ce afirmă şi niciodată nu au fost contrazişi.

Trebuie deci să continuăm să sensibilizăm, să explicăm, să arătăm că nu mai avem de ales şi că trebuie ca urgent să accelerăm

II

tranziţia care deja a început.
La nivel internaţional, este mai întâi necesar să definim obiectivele de atins pentru a inversa procesul de creştere continuă a emisiilor de gaze cu efect de seră. Un prim pas a fost făcut în timpul COP21[4], care a avut loc la Paris anul trecut şi care a permis adoptarea unui acord privind limitarea încălzirii globale cu cel mult două grade până în anul 2100.Faptul că s-a putut ajunge la respectivul consens stă mărturie realităţii că suntem din ce în ce mai numeroşi cei care considerăm că planeta noastră este pur şi simplu în pericol şi că trebuie să acţionăm. De la începutul erei industriale, temperatura terestră medie a crescut, într-adevăr, cu un grad, cu consecinţe care deja se pot constata: fiecare an este mai călduros decât precedentul; cheltuim tot mai mult pentru a extrage ultimele picături de energie a trecutului, în loc să o îmbunătăţim pe aceea a viitorului; un al şaptelea continent, făcut din plastic, s-a ivit parcă din ape; pe de o parte, risipim a treia parte din hrana pe care o producem şi, pe de alta, obezitatea e în creştere; aparatura pe care o utilizăm pentru un an sau doi va avea nevoie de secole pentru a se degrada pe cale naturală. Iar numita tendinţă se accentuează. Dacă nu se face nimic pentru reducerea gazelor cu efect de seră, temperatura medie globală va putea deci să crească cu mai bine de patru grade până în 2100, lucru care se va traduce prin ridicarea considerabilă a nivelului mărilor, cu dispariţia unui număr de insule, ba chiar cu părţi întregi din unele ţări precum Bangladeshul, cu multiplicarea evenimentelor meteorologice extreme.
Consecinţele asupra mediului vor fi teribile, la fel şi consecinţele sociale, întrucât numărul de refugiaţi climatic va putea atinge mai multe sute de milioane de oameni, cu efecte asupra migraţiei şi păcii mondiale. Spre exemplu, Siria a cunoscut între 2006 şi 2011 cea mai groaznică secetă din istoria ei. Atribuită schimbărilor climatice, este considerată a fi unul dintre factorii care au dus la izbucnirea războiului. Să nu uităm niciun moment că schimbarea climatică îi ameninţă în primul rând pe cei mai slabi, mai săraci, mai tineri şi generaţiile viitoare.

Recordurile de temperatură atinse în 2016, care este, fără îndoială, anul cel mai călduros înregistrat vreodată, ne reamintesc urgenţa

III

de a acţiona. Fac parte dintre cei care salută munca pe care Franţa a depus-o pentru a se ajunge la Acordul de la Paris, care a permis o mobilizare extraordinară a tuturor componentelor societăţii, peste tot în lume: state, firme, sindicate, asociaţii, colectivităţi, mişcări religioase.

Nu e mai puţin adevărat că totul rămâne de făcut. Lucru cu atât mai adevărat de la alegerea lui Donald Trump. Europa trebuie să se facă auzită în dezbaterea mondială, în aşa fel încât angajamentele luate în numele COP21, inclusiv de Statele Unite, să fie respectate. Aceasta cu atât mai mult cu cât respectivele angajamente nu ne permit aşezarea pe o traiectorie compatibilă cu obiectivul

celor două grade, traiectorie care trebuie revizuită în creştere. O mobilizare internaţională echivalentă este necesară pentru protejarea biodiversităţii, a oceanelor, în continuarea adoptării noii agende a dezvoltării durabile. Şi în acest domeniu, ţara noastră are un rol major. Dispunem de al doilea spaţiu maritim la nivel mondial. Suntem singura ţară europeană clasată printre cele optsprezece cele mai bogate ţări ale planetei în materie de biodiversitate şi una dintre cele zece care adăpostesc cel mai mare număr de specii ameninţate cu dispariţia, pe plan global. în sfârşit, suntem prezenţi în toate instanţele centrale ale administrării mondiale, de la G7 la G20, trecând prin Consiliul de Securitate al ONU.

Trebuie să ducem mai departe şi să apărăm această acţiune. Să regrupăm serviciile competente ale statului în jurul acestui subiect şi să le localizăm în teritoriile noastre de peste mări, cel mai frumos loc de desfăşurare a mizei la care mă refer. Franţa biodiversităţii şi a climatului e aceea planetară, adică cea din teritoriile noastre de peste mări, unde este în primul rând prezentă şi reală. Deci de acolo trebuie să ne începem organizarea şi să ne plece mesajul. Nu de la Paris.

*

Mai mult: trebuie să fim noi înşine un exemplu. Iată de ce ţin să plasez noua ecologie în inima politicii pe care Franţa o va duce în

decursul următorilor ani şi în centrul politicilor pe care le va dezvolta Uniunea Europeană.

IV

Doar în felul acesta vom avea legitimitatea de a ne face auziţi de restul lumii. Sunt optimist. Noua ecologie pe care vrem să o aşezăm în locul ei cuvenit nu vine cu nimic în contradicţie cu noua economie pe care dorim să o promovăm, ci este una dintre componentele ei esenţiale. Reprezintă o oportunitate economică pentru firmele care vor şti să aducă răspunsuri noi, să construiască locuinţe care să consume mai puţină energie decât produc, să dezvolte o agricultură ecologică etc. Pentru aceasta sunt necesare investiţii publice sau sprijin. Reprezintă, totodată, o oportunitate şi pentru societate, întrucât aceste soluţii ne vor permite să mâncăm mai bine, să fim mai sănătoşi, să respirăm un aer mai puţin poluat… pur şi simplu să trăim mai bine.

Departe de a fi în contradicţie, imperativul economic şi cel ecologic vor fi, în viitor, din ce în ce mai compatibile.

Toată lumea cunoaşte aventura lui Solar Impulse, avionul care a realizat înconjurul lumii numai cu energie solară. Mai puţin cunoscut este însă faptul că lucrul acesta a fost posibil graţie progresului ştiinţific în domeniul chimiei. Franţa dispune de toate atuurile pentru a fi un lider mondial al inovaţiei de mediu.

Mâine, ceea ce numim clean-tech va fi unul dintre stâlpii majori ai economiei mondiale.

Costul de funcţionare a tehnologiilor solare fotovoltaice a scăzut cu peste 80% din 2009 încoace şi va urma o scădere de circa 60% până în 2025, făcând din acestea cel mai ieftin tip de generare a electricităţii. Despre energiile regenerabile, precum cele eoliană şi solară, se ştie că unele dintre problemele lor fundamentale sunt transportul pe distanţe lungi şi stocarea. Aceste subiecte sunt însă exact cele centrale pentru cercetările dezvoltate de o serie de mari grupuri, dar şi de firme noi din toată lumea. Iar Franţa se numără printre cei mai buni în domeniu.

Marea, printre altele, este şi va fi unul dintre spaţiile transformării noastre energetice. Energiile maritime regenerabile vor continua să se dezvolte, permiţând diversificarea producţiei.

în materie de eficienţă energetică, se ştie că efortul principal este de a scădea consumurile de energie din locuinţe, izolându-le termic şi echipându-le cu mijloace performante de încălzire. Progresele

sunt în curs: centralele termice cu condensare au devenit normă, randamentul pompelor de căldură şi al sistemelor de încălzire cu

V

lemne a crescut considerabil, în timp ce firmele de construcţii lucrează pentru simplificarea izolaţiei pentru acoperişuri şi pereţi exteriori.

Suntem pe cale de a schimba era. Dacă cea de ieri se baza pe petrol, cea de azi şi cea a viitorului se vor baza din ce în ce mai mult pe electricitate, atât în privinţa transportului în comun, cât şi a deplasărilor individuale. Se vede cu ochiul liber extraordinara dezvoltare a vehiculelor electrice, prin diversificarea modelelor, sporirea autonomiei bateriilor şi înjumătăţirea preţului în mai puţin de zece ani. Inovaţia se regăseşte şi în materie de utilităţi, instrumentele informatizate permiţând prin sistemul de autopartage sau velopartage[5] o mai bună planificare a transporturilor.

Noua economie ecologică va întări capacitatea noastră de a reface pământurile, râurile, chiar şi oceanele noastre atacate în ziua de azi de veritabile insule de plastic, calitatea aerului pe care îl respirăm în case şi în birouri. Din cauza poluării atmosferei, speranţa de viaţă a unei persoane de treizeci de ani este redusă în medie cu cincisprezece luni în aglomeraţiile urbane şi cu nouă în zonele rurale, iar costurile poluării aerului în Franţa sunt evaluate de unele studii la mai bine de o sută de miliarde de euro pe an.

Uzinele noastre au trecut deja, în mare măsură, la transformare. în Franţa, în decursul ultimilor douăzeci de ani, ele şi-au redus cel mai mult emisiile de gaze cu efect de seră, iar emisiile lor de particule toxice, precum sulful sau dioxina, au dispărut aproape cu totul. Uzina viitorului ne permite să intrăm în noi etape, transformând căldura în sursă de energie pentru reţelele de încălzire ale oraşelor, redefinind produsele de consum perimate pentru a le oferi o nouă viaţă, pe scurt schiţând economia circulară în care nimic nu se aruncă şi totul se reciclează.

Franţa, întrucât numără în rândurile ei cercetători de cel mai înalt nivel în domeniile chimiei, fizicii şi biologiei, întrucât dispune şi de o reţea antreprenorială densă şi mixtă, constituită în acelaşi timp din mari grupuri industriale, din întreprinderi mici şi mijlocii în puternic avânt şi dintr-o reţea start-up deosebit de performantă,

are toate atuurile pentru a se impune ca unul dintre spaţiile puternice dedicate tehnologiilor curate. Este, prin urmare, vremea

VI

să dăm tuturor partenerilor economici un impuls politic puternic, semnal al unei mari mobilizări naţionale, în serviciul tehnologiilor verzi.

Trebuie să veghem ca acest moment decisiv să nu intre în impas. în pragul anilor 2000, am ratat trecerea la noile tehnologii ale informaţiei şi comunicaţiilor, la această revoluţie informatică în fruntea căreia stau, în ziua de azi, marile grupuri americane. în următorii cinci ani, trebuie să oferim mijloacele prin care să ne putem număra printre campionii mondiali ai clean-tech. Este un pariu atât pentru întreaga planetă, cât şi pentru suveranitatea noastră industrială. în Franţa nu se va mai putea produce ca înainte. Consecinţele vor fi milioane de locuri de muncă şi miliarde de euro economie.

Pe de altă parte, sistemul financiar al Parisului este pe cale de a fi dotat cu o strategie şi cu reguli ale jocului susceptibile de a-l transforma în lider internaţional al finanţelor verzi. în această perspectivă, consider că Europa nu ar avea decât de câştigat dotându-se cu o fiscalitate de mediu care să pună în valoare comportamentele corecte, cele ale concetăţenilor noştri, dar şi cele al

eîntreprinderilor, lucru care ar permite relaxarea fiscalităţii muncii.

*

Această nouă ecologie ne va marca lumea cu atât mai mult cu cât secolul XXI va fi în mod special unul al oraşelor. Or, oraşele au de jucat un rol major în scoaterea la lumină a diferitelor provocări de natură ecologică. în acest domeniu, avem atuurile noastre de pus în valoare.
în primul rând, fiindcă ne putem sprijini pe un model istoric care, înainte chiar de a fi fost inventat termenul, era cel al oraşului durabil. Spre deosebire de cea mai mare parte a oraşelor americane sau asiatice, oraşele europene sunt dense şi nu s-au construit nici în jurul automobilului, nici al extensiilor urbane.
Or, tocmai în oraşul dens pot fi instalate sisteme de transport în comun fără emisii de gaze toxice şi se pot constitui reţele energetice inteligente. în ziua de azi, ţările noastre se află aşadar în avangarda constituirii de reţele inteligente, în ridicarea de cartiere bazate în întregime pe energie pozitivă, în dezvoltarea de sisteme de autopartage şi velopartage sau, pur şi simplu, într-o nouă organizare care să favorizeze deplasarea pietonală, fie ea şi pentru plimbare.
Acest tip de oraş este mai sobru, dar şi mai uman. Favorizează întâlnirile, creează noi legături între locuitori. Departe de a fi o ecologie a constrângerii, noua ecologie pe care dorim să o dezvoltăm este una a plăcerii, a plăcerii redescoperite de a trăi într-un oraş liniştit. De altfel, locuitorii acestuia devin, cu fiecare zi tot mai mult, actorii săi. Pot fi văzuţi în această postură prin intermediul comunităţilor pe care le formează pentru a regla consumurile de energie sau pentru a-şi înfiinţa grădini publice.
Franţa beneficiază de cunoştinţele necesare şi de campionii mondiali în domeniul oraşului durabil. Nu este o întâmplare faptul că Parisul are cea mai densă reţea de metrou din lume şi că Parisul şi Lyonul au fost printre primele care au creat căi de rulare pentru sistemul de velopartage.
De această transformare trebuie să beneficieze toată lumea şi mai ales cei cu venituri modeste. în niciun caz acest nou tip de oraş inteligent nu trebuie să ajungă paradisul celor cu mijloace materiale considerabile. Lucru care impune investiţii în transportul în comun, dezenclavizarea cartierelor sărace şi investiţii publice şi

private în amenajarea urbană. Noul oraş inteligent trebuie să permită şi persoanelor cu venituri modeste să se deplaseze cu costuri minime şi să trăiască în locuri frumoase.

Noua ecologie ne dă posibilitatea să transformăm şi satele. Poate fi un factor puternic de dezvoltare dacă, şi în acest caz, vom şti să descoperim oportunităţile, în primul rând, fiindcă diversificarea activităţilor, mai ales producerea şi valorizarea energiei, constituie o sursă de venit care se va transforma în creştere pentru agricultori. Apoi, fiindcă multiplicarea crizelor conjuncturale (lapte, carne, cereale etc.), sanitare (vaca nebună, gripa aviară), de mediu (pesticide, nitraţi) sunt mărturia unui model agricol în criză. Pe de o parte, agricultorii îşi doresc, cum o fac toţi francezii, să poată trăi pur şi simplu din munca lor. Nu cer mai mult ajutor, ci ţin ca munca să le fie remunerată cu un preţ corect. Pe de altă parte, consumatorii aşteaptă o alimentaţie mai sănătoasă şi mai echilibrată şi contează pe agricultorii francezi să le-o ofere. în viitorul apropiat, trebuie să construim un nou pact între societate şi lumea agricolă, pentru a permite unui număr cât mai mare de persoane să aibă acces la hrană de calitate, cu preţ accesibil, dar care, totodată, să garanteze şi agricultorilor un venit decent. Acest pact social presupune o agricultură în acelaşi timp competitivă şi durabilă. Consider că aceste exigenţe nu sunt contradictorii. Trebuie însă să dăm posibilitatea agricultorilor şi industriei agroalimentare să se transforme. Şi trebuie se veghem ca marile lanţuri de distribuţie să-şi joace şi ele rolul.

Pentru aceasta, trebuie să reglăm mai bine diferitele filiere, prin intermediul unor contracte care să ducă la determinarea preţului corect, cel ce-i permite producătorului, procesatorului şi distribuitorului să trăiască şi să investească. Lucru care presupune transparenţa tuturor preţurilor de vânzare şi de achiziţie şi acorduri multianuale prin care fiecare să poată vedea în perspectivă, pentru a nu suferi de pe urma volatilităţii preţurilor. Fiecare dintre noi trebuie să înţeleagă că de agricultură depinde suveranitatea noastră alimentară şi, deci, viitorul nostru.

în acest context, noua politică agricolă comună (PAC) pentru 2020 va constitui o întâlnire importantă pentru o reglare mai eficientă care să permită progrese în domeniul protecţiei împotriva fluctuaţiilor prea puternice de preţ.

Şi practicile în această ramură trebuie să se schimbe. Agricultorii trebuie să se implice mai mult în lanţul către desfacere pentru a-şi valoriza produsele. în acest sens, trebuie ajutaţi şi încurajaţi.

Astfel, la câţiva kilometri de Château-Thierry, în departamentul Aisne, l-am cunoscut pe responsabilul unei exploataţii familiale de porci şi păsări care de multă vreme ar fi trebuit să-şi închidă afacerea. Cu numai cincizeci de scroafe şi sub valul violent al crizei din ultimii ani, nu avea nicio şansă. A investit însă în calitate, a procesat el însuşi carnea şi a vândut produsele, utilizând cel mult un intermediar. Acum, nu doar că supravieţuieşte mai departe, dar cei trei copii ai lui vor putea duce mai departe ferma, continuându-i diversificarea.

Această transformare a fost deja asumată de către viticultori, prin înlocuirea producţiei de masă, cum era, de pildă, cea din Midi, prin vinurile cu denumire de origine controlată (DOC). Viticultorii, care erau pe punctul să piardă totul, au descoperit o nouă dinamică economică, trăgând după ei şi o refacere turistică zonală. Ceea ce s-a făcut în domeniul viticulturii trebuie realizat pentru ansamblul lanţurilor noastre agricole care se vor impune astfel şi consumatorilor francezi şi celor străini. Recent, UNESCO a clasat gastronomia franceză în patrimoniul mondial al omenirii. în jurul acestei imagini de marcă sunt posibile debuşeuri pentru toate produsele noastre agricole, dacă vom fi capabili să le sporim calitatea. Şi aici, ca şi în celelalte domenii, producţia franceză nu se decretează, se câştigă.

Francezii sunt printre cetăţenii cei mai preocupaţi de viitorul planetei, dar, când vine vorba despre schimbarea obiceiurilor, abia dacă ating media europeană în privinţa reciclării sau a reabilitării termice a locuinţelor.

Ecologia nu se poate reduce numai la dezbateri între experţi sau la mari conferinţe internaţionale, ci se trăieşte zi de zi prin decizii şi iniţiative luate la nivelul agenţilor economici, al întreprinderilor, al colectivităţilor locale, al ONG- urilor: reciclare, alegerea bunurilor de consum de folosinţă îndelungată, aprovizionarea cu materii prime durabile, fabricarea de produse ecologice care să poată fi reparate nu aruncate, mobilitate, lucrări de izolare. Puterea publică are datoria de a crea instrumentele şi de a îndemna la acţiune, dar nu poate decide în locul tuturor actorilor.Trebuie să i se permită fiecăruia să se implice în felul său, cu încredere în hotărârile publice.

4 Conference of Parties. a 21-a conferinţă asupra mediului, sub egida ONU, desfăşurată la Paris între 30 noiembrie şi 12 decembrie 2015. (N.t.)

Maşini, respectiv biciclete în serviciu liber — acest sistem reprezintă o societate comercială, o agenţie publică, o asociaţie sau un grup de persoane care pune la dispoziţia clienţilor sau membrilor un număr de autovehicule, respectiv biciclete, contra unui tip de cotizaţie, la care se adaugă suma de utilizare. (N.t.)Să ne educăm toţi copiii

A investi în viitorul nostru şi a produce pentru secolul XXI sunt principiile centrale ale reînnoirii productive. Pentru a ne redresa ţara şi pentru a permite fiecăruia să-şi găsească locul în cadrul marii transformări care deja a început, pentru şcoală trebuie dată cea dintâi bătălie.

întrucât trebuie să refuzăm tot ce ar conduce la încremenirea francezilor în diferitele lor spaţii de origine. Acest refuz este calea franceză, cea care ne-a asigurat grandoarea. Dincolo de asta, însă, avem datoria de a lupta ca accesul la cunoaştere şi la cultură să fie mai bine împărtăşit.

De-a lungul secolului trecut, şcolile, gimnaziile, liceele, universităţile, marile noastre şcoli nu s-au făcut de râs. Nu din întâmplare a ajuns Franţa o mare putere ştiinţifică, tehnologică, militară, comercială, culturală şi politică. Doar datorită faptului că francezii au fost foarte bine educaţi am putut cunoaşte reuşite excepţionale o atât de îndelungată perioadă. în ţara noastră accesul la educaţie a fost permis unui mare număr de persoane, unor tot mai diversificate categorii sociale, a crescut considerabil

procentul de posesori ai diplomelor de bacalaureat şi de învăţământ superior.

II

Atâta doar că acum rezultatele şcolii noastre au ajuns mediocre. Sistemul de educaţie menţine inegalităţile, dacă nu cumva chiar le accentuează, în loc să le reducă. Elevilor francezi le lipseşte încrederea în ei şi în instituţii. Părinţii le sunt nemulţumiţi. Dar, mai ales, dascălii se zbat în indiferenţa unui sistem birocratic care nu mai ştie să le recunoască nici eforturile, nici meritele.

Unul din cinci elevi absolvă şcoala primară fără a şti să citească, să scrie şi să socotească. Cele dintâi victime ale acestei hecatombe sunt cei mai săraci francezi care, de obicei, provin din părinţi imigranţi. Nu se descurcă mai bine nici la gimnaziu şi nici la liceu, deşi această din urmă treaptă a ştiut să dezvolte filiere tehnologice şi profesionale, fără însă a fi atins eficienţa sistemului de ucenicie al vecinilor noştri germani. Când nu ştii să scrii şi să citeşti în clasa a cincea, sun

taproape nule şansele ca, ulterior, să poţi învăţa o meserie şi, mai târziu, să-ţi găseşti un loc în societate.

Sistemul nostru de învăţământ superior îi departajează pe studenţii cu potenţial ridicat de ceilalţi. Cei dintâi au vocaţia să acceadă în marile şcoli şi către o mai bună formare universitară. Ceilalţi, care au mai mare nevoie de sprijin, intră deseori orbeşte în universitate la cursuri cărora ţara nu le oferă nici efortul, nici atenţia necesare.

în materie de educaţie, au fost pornite mai multe aşa-zise reforme, dintre care cea mai nouă este aceea a ritmurilor şcolare, care constituie totuşi o miză importantă pentru viaţa de zi cu zi a elevilor şi pentru buna funcţionare a şcolilor. Mai întâi a fost suprimată formarea iniţială a învăţătorilor, după care a fost recreată, fără a se pune problema obiectivelor vizate. Au fost sporite, după care au fost reduse mijloacele, fără a se ajunge la rezultate şi fără a fi evaluate consecinţele. Stânga şi dreapta au fost, rând pe rând, artizanii acestui eşec care face ca acum Franţa, a cincea ţară a lumii ca bogăţie, să fie o naţiune cu performanţe mediocre în privinţa acumulării competenţelor de bază; acest lucru este valabil pentru dobândirea cunoştinţelor fundamentale de matematică, pentru stăpânirea scrisului şi vorbitului în engleză, dar şi pentru alte discipline.

De prea mulţi ani, statul îşi interzice transformări radicale. îşi interzice chiar să ridice noi probleme, privându-se astfel de răspunsuri originale şi de eficienţă. Viitorul copiilor ţării noastre şi, mai ales, al celor mai defavorizaţi — trei milioane de francezi trăiesc sub pragul de sărăcie — reclamă mai mult decât nişte reforme marginale sau decât alocarea mai multor sau mai puţinor mijloace ori decât nişte discuţii despre evoluţia unui program sau a altuia...

Dacă avem de pus la punct o revoluţie, ei bine, aceea este revoluţia şcolii. Care are de dus trei bătălii.

în primul rând, cea a şcolii primare. întrucât acolo iau naştere rădăcinile inegalităţilor şi acolo este cel mai eficient să acţionăm. în Franţa, investiţiile publice în învăţământul primar sunt net inferioare mediei ţărilor dezvoltate. Atâta vreme cât nu vom reuşi să obţinem rezultate mai bune în şcoala primară, situaţia şcolii gimnaziale, căreia îi cerem să primească elevi cu mari dificultăţi, nu se va putea ameliora. Să începem, aşadar, cu obiectivul prioritar

al unor grădiniţe şi şcoli elementare mai performante şi mai corecte.
Proiect care presupune un plan major de reinvestire în beneficiul scoliilor primare şi, în primul rând, al grădiniţelor situate în reţeaua de educaţie prioritară ce asigură egalitatea de şanse, înjumătăţirea numărului de elevi din clasele pregătitoare ale acestei reţele, formarea şi sprijinirea învăţătorilor, mai ales în folosul anumitor zone urbane şi rurale. La asta se adaugă necesitatea de a investi şi în personalul nedidactic şi de a îmbunătăţi medicina şcolară. Sunt elevi care absolvă şcoala elementară fără a şti să citească sau să scrie fiindcă au tulburări de vedere, de auz sau alte patologii diagnosticate prea târziu. Reperate încă de la primele semne, ar fi putut fi corectate, iar sprijinul necesar ar fi putut fi oferit la timp. Aceasta va fi una dintre priorităţile mele şi o voi finanţa în primul rând, revenind asupra mai multora dintre ultimele reforme inutile şi costisitoare.
Şcolarizarea precoce, mai ales a copiilor provenind din mediile cele mai defavorizate, are un efect pozitiv, care nu mai trebuie dovedit, în privinţa dezvoltării limbajului şi vocabularului, condiţie fundamentală pentru accesul la citit şi la scris. Acest aspect va fi dezvoltat.
Ţin, de asemenea, să revizuiesc funcţionarea hărţii şcolare în aşa fel încât să dezenclavizăm cartierele şi să luptăm împotriva determinismului social şi şcolar care se instalează de la cele mai fragede vârste. Acest lucru implică redefinirea şi clarificarea regulilor de repartizare a elevilor, punerea în valoare a şcolilor de cartier cu probleme, prin adoptarea practicilor pedagogice inovative şi exclusive şi asigurarea transportului şcolar în consecinţă.
în ceea ce priveşte gimnaziul, vom reveni asupra desfiinţării sistemului accelerat de învăţare a limbilor străine, poartă deschisă pentru tinerii noştri în înţelegerea cetăţeniei europene. Vom restabili în toate unităţile şcolare clase bilingve de engleză şi germană, începând cu clasa a V-a. Formarea de tineri germanofoni este strategică pentru relaţiile franco-germane, conform angajamentului solemn
luat de generalul de Gaulle în 1963.
După şcoala primară şi gimnaziu, cea de-a doua bătălie va privi orientarea înainte şi după bacalaureat, chestiune cu atât mai

urgentă, după părerea mea, cu cât nu pare a-i preocupa cu adevărat acum pe responsabilii sistemului educativ, în ziua de azi, circa 100 000 de tineri ies în fiecare an din sistem fără diplomă şi fără o formare profesională. Pe de altă parte, în momentul în care 80% dintr-o promoţie ajung la bacalaureat, mulţi sunt aceia care se pierd ulterior în facultăţi ce nu li se potrivesc şi pe care le abandonează. O situaţie confuză şi pentru ei, şi pentru societate. Şi de aici pornesc iarăşi nedreptăţi profunde. întrucât, atunci când copilul provine dintr-o familie cu disponibilităţi financiare, iar rezultatele şcolare sunt cele scontate, poate ajunge într-o clasă pregătitoare sau de formare selectivă, fără a mai vorbi despre cei care, tot mai numeroşi, pleacă în străinătate pentru a urma o universitate anglo-saxonă sau europeană. însă, atunci când nimeni nu-l poate orienta sau sfătui pe un tânăr, acesta se trezeşte deseori fără o formare preuniversitară anume, într-o filieră a învăţământului superior în care a ajuns din greşeală, în timp ce o cale mai limpede de orientare către o altă disciplină i-ar fi fost mai potrivită. Trebuie, aşadar, să dezvoltăm masiv eforturile în vederea orientării profesionale încă din gimnaziu.
Aceste eforturi nu trebuie să se constituie în funcţie de ceea ce sistemul consideră bun sau util, ci de potenţialul fiecărui tânăr francez. Acesta este cel care trebuie să primească toate informaţiile pentru a i se permite să aleagă liber calea pe care va merge. în acest sens, doresc să fie afişate la vedere, în momentul înscrierii pe un drum universitar sau profesional, rezultatele elevilor din ultimii lor trei ani de şcoală. Trebuie ştiut câţi dintre ei şi-au atins ţelul, câţi au găsit un serviciu sau urmează o facultate. Numai o asemenea transparenţă şi o mai bună informare a elevilor, dar şi a familiilor lor, vor reface condiţiile necesare echităţii. învăţământul profesional trebuie să fie considerat ca un atu al sistemului nostru educativ, cu toate drepturile care derivă din acest fapt. Şi va fi esenţial graţie
efortului de orientare profesională. Dacă nu se dezvoltă aşa cum ar trebui, înseamnă că sistemul nostru de educaţie nu îl recunoaşte, aşa cum ar fi necesar, dacă nu cumva manifestă chiar o anumită rezistenţă la adresa lui. Dar mai înseamnă şi că întreprinderile noastre nu-şi asumă cine ştie ce rol în această formare. Să simplificăm: statul trebuie să definească programele şi cadrul de

desfăşurare pentru învăţământul profesional, iar gestionarea acestor filiere trebuie să fie transferată la nivelul regiunilor.
în sfârşit, cea de-a treia bătălie priveşte învăţământul superior. Universităţile noastre abundă în reuşite şi în premiere mondiale. Suntem onoraţi cu premii Nobel şi cu distincţii de prestigiu pentru numeroase discipline. Observăm, de asemenea, peste tot un număr de inovaţii care traduc energia şi dorinţa de a merge înainte. Există, totodată, şi mândria de a fi student „la o facultate". Punând în lumină toate aceste succese, le vom trezi studenţilor şi cercetătorilor — fie ei francezi sau străini — gustul pentru Universitatea franceză. Lucru necesar atât pentru coeziunea socială, cât şi pentru economie!
Provocările universităţii nu sunt totuşi unele oarecare. Numărul studenţilor e într-o creştere accelerată, şi tendinţa va continua. Din 1960 încoace, numărul de studenţi a crescut de opt ori. Concurenţa internaţională a crescut şi ea şi se va accentua în continuare. De acum, Asia este un actor egal în domeniu, din Japonia până în China. în ziua de azi, concurentul unei universităţi pariziene nu mai este o altă universitate pariziană, ci Şcoala Politehnică Federală din Lausanne, din Elveţia, sau London School of Economics, din Regatul Unit. Graţie revoluţiei informaţionale, este acum posibil să urmezi un curs la Massachusetts Institute of Technology (MIT) din Boston, fără să pleci din Paris, fără să te înscrii, fără să fii student acolo şi cu nişte costuri mult reduse. Puţin câte puţin, piaţa cunoaşterii nu mai este una regulată. Părţi întregi din economie se clatină. Milioane de locuri de muncă sunt pe cale de a se transforma în fabrici, în bănci şi în domeniul asigurărilor. Rata şomajului de care suferim este şi o expresie a incapacităţii noastre de a sesiza noile oportunităţi economice. Economia noastră va rămâne printre primele din lume, cu condiţia ca universităţile franceze să se adapteze şi să evolueze în ceea ce priveşte formarea profesională.
în acest context, dacă vrem să reuşim, trebuie să le oferim mai multă autonomie pedagogică şi mijloacele materiale necesare. Trebuie să-i protejăm pe studenţii care nu dispun de mijloace materiale cu ajutoare sociale reale, să le permitem universităţilor să obţină contribuţii din partea studenţilor cu o situaţie materială mai bună, să dispună de mijloace de a-i atrage pe cei mai buni dascăli, să deschidă bibliotecile universitare seara şi la sfârşit de

săptămână, după cum studenţii chiar au nevoie şi după cum se face în multe ţări străine, mai ales în Statele Unite. Trebuie s-o sfârşim odată cu vechile dogme care nu fac decât o sigură victimă: tinerii noştri. Fiindcă nu avem decât o datorie: să-i susţinem pentru a reuşi.
*
Cum putem face asta? Mulţumită învăţătorilor şi profesorilor! Pentru mine, problema nu este pretinsa „criză de recrutare". Numărul de candidaţi pentru profesiile de învăţător şi de profesor nu a fost niciodată atât de ridicat. Problema se găseşte în funcţionarea educaţiei naţionale, adică a modului de gestiune a mişcărilor profesorilor, coadministraţi tehnocratic şi de instituţiile statului, şi de sindicate.
Regulile de schimbare a locului de muncă, rigide şi prea puţin transparente, au condus la o situaţie insuportabilă şi pentru învăţătorii şi profesorii în cauză, şi pentru copiii din regiunile defavorizate ca, de pildă, cei din Seine-Saint-Denis: învăţătorii şi profesorii titulari sunt prea tineri, lipsiţi de experienţă şi prea puţini.
Numărul de reglementări nu încetează să crească, mai ales prin „circulare"... Logica susţinerii, experimentării, evaluării, partajării de cunoştinţe e precară. Pe de o parte, funcţionarii din minister nu se pot abţine să nu spună unui număr de mai bine de un milion de angajaţi ce au de făcut, până la detaliu; pe de altă parte, conservatorii ţipă că se aduce atingere egalităţii republicane dacă ai ghinionul să pronunţi cuvântul „autonomie". Este imperativ să înţelegem cât mai urgent că uniformitatea nu e un factor de egalitate: dacă obligi pe toată lumea să procedeze la fel, poţi fi sigur că doar o mică minoritate se va descurca. Din contră, trebuie să facem mai mult pentru cei care au mai puţin. Cum poate cineva crede cu sinceritate că o şcoală primară din reţeaua pentru zonele defavorizate, în care 60% dintre elevi nu ştiu nici să scrie, nici să citească în momentul în care ajung în clasa a V-a, poate face faţă aceloraşi provocări ca o şcoală dintr-un cartier favorizat? Chiar trebuie să investim la fel în aceste şcoli, sub pretextul că suntem dominaţi de pasiunea pentru egalitate? Convingerea mea este că primelor şcoli amintite trebuie să li se acorde mult mai multe mijloace şi mult mai multă autonomie. Trebuie să li se permită să încerce ceea ce nu s-a mai încercat niciodată: să-i atragă pe cei

mai buni învăţători, plătindu-i mai bine, şi să crească numărul orelor de curs. Pentru a sluji cu adevărat egalitatea, trebuie să li se dea mai mult celor care au o mai mare nevoie.
în realitate, totul ţine de încrederea care li se acordă actorilor din teritoriu. Aceştia sunt cel mai bine plasaţi pentru a cerceta, organiza şi finanţa cele mai interesante inovaţii. Mă gândesc, în special, la noile metode de „e-learning", care le-ar permite elevilor care nu ştiu să citească după clasa pregătitoare şi care intră în clasa întâi să-şi rezolve întârzierea. Conform acestei logici, autonomia şcolilor ar trebui să fie asumată şi să servească drept nou model pentru organizarea educaţiei naţionale. Contrapartida legitimă a acestei mişcări ar fi apariţia unei instanţe de evaluare a şcolilor, independentă şi puternică, bazată pe obiective clare şi împărtăşite de toată lumea. Ceea ce înseamnă că învăţătorii vor putea avea, în teritoriu, iniţiative, vor putea testa şi adapta în funcţie de posibilităţile copilului şi alte metode, având drept scop unic ca acesta să înveţe mai bine. Sunt pentru alocarea de mijloace considerabile unor echipe de învăţători şi profesori care ar dori să se adune la un loc şi să experimenteze soluţii noi, şi asta încă de la începerea anului şcolar 2017-2018. Bineînţeles că vor da socoteală pentru rezultatele obţinute, dar în primul rând li se va acorda încredere. De altfel, nimic nu le va sta în cale acelora care ne vor propune unităţi şcolare — şcoli, gimnazii, licee — radical noi.
Vom reuşi această revoluţie dacă vom regăsi fermentul angajării noastre republicane. Dacă vom reaşeza profesiunea de profesor în inima republicii. Parcursul personal m-a făcut să pot observa îndeaproape în ce măsură a transmite şi a forma sunt provocări fondatoare. Numai că s-a rupt ceva în contractul dintre naţiune şi învăţătorii şi profesorii ei. Fisură pe care dreapta a lăsat-o să se mărească. Fractură pe care stânga nu a ştiut să o repare. Ba chiar, în anumite circumstanţe, a crezut că are cum să jongleze cu această situaţie, iar francezii, mai ales cei mai defavorizaţi, au simţit din plin acest lucru. Eroare morală care trebuie corectată. Dacă nu luăm în calcul situaţia morală a cadrelor didactice, nu ajungem nicăieri.
Mă refer la tinerii învăţători şi profesori aruncaţi în oceanul zbuciumat al unor zone dificile, al celor lipsiţi de experienţă, confruntaţi cu probleme de disciplină, al titularilor unui doctorat

aşteptând de ani de zile un post de conferenţiar, apoi decenii de-a rândul pe cel de profesor universitar.
Apar sarcini administrative tot mai grele, relaţia cu părinţii se degradează, remuneraţia nu este mărită în mod regulat, se exercită presiuni pentru a munci în plus pentru aceiaşi bani, dacă nu cumva pentru mai puţini.
Deseori, şi trebuie să avem curajul să spunem asta, stresul cadrelor didactice nu- şi găseşte rădăcinile în societate, ci chiar în zona învăţământului: administraţia omniprezentă, aglomeraţia complexă, gestiunea şcolilor în care separaţia dintre autonomie şi supunerea în faţa unor regulile venite de sus nu e foarte clară, în sfârşit, necontenitele schimbări de programă şi directivele ministeriale care decid soarta elevilor mai mult decât o fac profesorii care totuşi îi cunosc mai bine.

Cu toate acestea, da, revoluţia în şcoală este posibilă fiindcă o vom face împreună cu învăţătorii şi cu profesorii.Să poţi trăi din munca ta

Nu cred că politica trebuie să promită fericirea. Francezii nu sunt naivi, ştiu bine că politica nu poate totul, nu are mijloacele de a regla totul, de a reacţiona în toate situaţiile, de a îmbunătăţi totul. Mai mult decât să vizeze fericirea, am convingerea că politica trebuie să asigure cadrul care va permite fiecăruia să-şi descopere calea, să devină stăpân al propriului destin, să-şi exercite libertatea. Să-şi poată alege modul în care îşi trăieşte viaţa. Cu această promisiune a emancipării trebuie să-şi reînnoade politica parcursul. Dar pentru a-ţi putea alege modul în care să trăieşti, trebuie în primul rând să poţi trăi din munca pe care o prestezi. Fiindcă numai muncind poţi trăi, îţi poţi educa urmaşii, poţi profita de existenţă, poţi învăţa şi poţi ţese legături cu ceilalţi. Tot prin muncă îţi poţi depăşi condiţia şi îţi poţi asigura un loc în societate. Ca atare, nu cred în discursurile despre „sfârşitul muncii". Rezervând de facto serviciile doar pentru cei mai productivi, asumând decizia de a trece o parte din populaţie în gropile „inutilităţii" economice mi s-a părut întotdeauna o sfidare strigătoare la cer a celei mai frumoase dintre promisiunile republicii, aceea a emancipării tuturor. Iată de ce sunt convins că lupta împotriva şomajului trebuie să rămână prioritatea noastră. Exemplul partenerilor noştri care au reuşit în acest domeniu,

începând cu Germania, arată că şomajul nu este o fatalitate. Există soluţii, dar ne trebuie curajul să le punem în practică.
Iată de ce nu cred că şomajul minim datorat numai perioadelor de trecere de la un serviciu la altul ajunge pentru a reda concetăţenilor noştri încrederea. Stau mărturie exemplele Regatului Unit sau Statelor Unite, în care totuşi acest obiectiv a fost atins. Brexitul, ca şi ascensiunea la putere a lui Donald Trump sunt simptome ale disperării societăţii atunci când aceasta renunţă la egalitate.

Este necesar să-i oferim fiecărei persoane un loc de muncă şi fiecărui loc de muncă o remuneraţie demnă şi perspective

.Unde ne aflăm, însă, acum, din punctul de vedere al acestei promisiuni?

Piaţa muncii din ţara noastră este bolnavă pe toate palierele ei. Rata şomajului s- a instalat serios la un nivel ridicat: o persoană activă din zece, un tânăr din patru şi, în anumite cartiere cu probleme, o persoană din două. Regiuni întregi au ajuns să fie lipsite de locuri de muncă, alimentând disperarea şi furia celor care suportă această situaţie şi generând teritorii propice pentru radicalizare islamistă sau pentru votanţi ai Frontului Naţional. Spaima se răspândeşte către ansamblul societăţii, încă din copilărie ajungând să fim bântuiţi de alegerile greşite pe care le facem în privinţa studiilor, a locului de muncă, a sectorului de activitate care ne-ar putea face să alunecăm de cealaltă parte. Nici cei care au un loc de muncă nu sunt totuşi salvaţi. Alături de cei care beneficiază de contract de muncă stabil, pe durată nedeterminată, există milioane de persoane condamnate la o perpetuă precaritate — 70% dintre servicii se bazează pe contracte pe perioadă determinată, de la o lună la alta, deseori în cadrul aceleiaşi firme. Mai sunt şi cei care nu reuşesc să trăiască doar din produsul muncii lor, precum agricultorii sau angajaţii cu timp redus de muncă, în marea lor majoritate femei.

Ţara noastră are nevoie de reguli care să permită fiecăruia să trăiască din munca prestată. Or, actualele noastre reguli, concepute la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, nu mai răspund provocărilor contemporane.

Respectivele reglementări îi favorizează pe cei denumiţi insiders, adică pe aceia care au un serviciu şi sunt mai bine protejaţi decât ceilalţi, în defavoarea celor denumiţi outsiders, aşadar a celor mai tineri, mai puţin pregătiţi, mai fragili. Iată motivul pentru care modelul nostru social a ajuns în acelaşi timp nedrept şi ineficient, avantajându-i pe cei ce au deja o situaţie şi paralizând mobilitatea. Aş vrea ca mai întâi să garantăm fiecărei persoane că îşi poate găsi locul pe piaţa muncii, indiferent de parcursul ei şcolar. Avem acum două milioane de tineri fără loc de muncă şi fără o calificare. Milioane de muncitori fără o diplomă sau ca şi cum nu ar avea-o. Trebuie să le facilităm accesul la un serviciu, fără ca astfel să renunţăm la importanţa calificărilor.

Totodată, trebuie să sistematizăm învăţământul profesional pentru toate tipurile de formare, până la nivelul bacalaureatului, să

concentrăm resursele către nivelurile de jos ale calificărilor şi să dăm mai multă greutate sectoarelor de activitate, pentru ca fiecare să se poată forma în meseria aleasă.
Cea mai mare parte dintre calificări este indispensabilă şi trebuie să recunoaştem rolul acestora în construcţii şi în numeroase alte sectoare. Numai că, adesea, acestea îi blochează pe cei mai slabi sau mai puţin pregătiţi profesional, împiedicându-i să-şi creeze propria firmă şi să-şi ia viaţa în mâinile lor. Pentru unii este mai uşor să-şi găsească un client decât un angajator. Dacă locuieşti în Stains, în regiunea pariziană, sau în Villeurbanne, în cea lyoneză, este mai simplu să-ţi creezi o firmă şi să cauţi clienţi decât să susţii un interviu pentru angajare. A interzice susţinerea interviurilor, motivând asta prin reguli de calificare, înseamnă a-i condamna pe tineri sau pe cei mai puţin tineri la şomaj.
îmi amintesc astfel de Michel, pe care l-am cunoscut la Colmar. La cincizeci de ani — după treizeci de ani petrecuţi într-un atelier auto, lipsit de certificat de absolvire a vreunui curs de pregătire profesională — nu îşi găsea nimic de muncă. Era prea bătrân. Şi i se interzicea să-şi facă propria firmă! Avea el oare mijloacele să facă un curs de meserii sau timpul necesar pentru asta? Prin urmare, era condamnat la şomaj de lungă durată.
Cel dintâi duşman al tinerilor şi mai ales al celor mai puţin calificaţi este costul muncii. Nu cred că înfiinţarea unui salariu minim pe oră legal pentru tineri ar fi modalitatea cea mai bună de a aborda problema, care trebuie înfruntată cu luciditate. Iată de ce trebuie susţinut învăţământul profesional. Sigur că acum ucenicul primeşte un salariu mai mic, însă beneficiază de o formare calificată care îi va permite ulterior să se integreze pe piaţa muncii. Aş vrea să descui uşile uceniciei, să uşurez ghidarea sistemului şi să dau mai multă greutate ramurilor profesionale pentru a defini mai limpede tipurile de formare.
în afara costului muncii, la care deja m-am referit, apare şi costul falimentului. Procedurile experţilor sunt în ziua de azi îndelungate, complexe şi opace. Nu marile întreprinderi sunt victimele, întrucât au mijloacele care le permit să aştepte şi dispun de un batalion de jurişti pentru demantelarea complexităţii sistemului. Preţul îl plăteşte salariatul cu o formaţie profesională precară, care şi- a pierdut serviciul şi care aşteaptă luni de zile, uneori chiar ani,

pentru ca procedura să se încheie, pentru a-şi putea obţine compensaţiile. De asemenea, micul patron care, uneori, nu are decât unul sau doi salariaţi şi care, în aşteptarea deciziei tribunalului, refuză să mai facă angajări. Din acest motiv am luptat pentru a reforma modul în care lucrează experţii şi voi continua să o fac. Din acelaşi motiv voi stabili un plafon pentru compensaţii.
în acelaşi timp, trebuie să protejăm nivelul de trai al persoanelor active. Lucrul
acesta depăşeşte chestiunea puterii de cumpărare. Este o problemă de demnitate şi de consideraţie. Cum poate fi acceptată situaţia în care trăiesc acum atâţia agricultori? Cum poate fi acceptat sentimentul atâtor salariaţi că munca le aduce doar o brumă de venit? Personal cred că promisiunile făcute de sus în jos de mărire necontrolată şi generalizată a salariilor reprezintă o decizie greşită care penalizează întreprinderile şi, în final, şi pe angajaţii acestora, alimentând definitiv şomajul.
Avem de dus o bătălie esenţială în favoarea puterii de cumpărare. Este anormal ca protecţia socială, de care beneficiază toată lumea, să se bazeze în primul rând pe veniturile generate de muncă. Acesta este unul dintre motivele pentru care atâţia dintre concetăţenii noştri sunt miraţi să vadă firmele plângându-se de „costul prea ridicat al muncii", câtă vreme ei înşişi au sentimentul că sunt prea puţin remuneraţi pentru eforturile depuse.
Iată de ce propun reducerea cotizaţiilor salariale, dar şi a celor plătite de persoanele independente. Lucrul acesta va permite creşterea sensibilă a salariului net, fără a îngreuna costul muncii şi fără a deteriora competitivitatea sau numărul locurilor de muncă. Finanţarea acestei măsuri se va face în aşa fel încât câştigătorii să fie cei care muncesc.
Pentru cei mai modeşti, o reformă a prestaţiilor sociale ar fi şi ea necesară, iar obligaţia de a le efectua ar trebui retrasă în clipa reluării activităţii. întrucât obiectivul nostru trebuie să fie acela de a-i motiva să se întoarcă pe piaţa muncii şi să susţinem revenirea în acest fel la muncă a celor mai săraci dintre muncitori, pe când noi facem exact invers!
A lupta pentru ca fiecare să poată trăi din munca lui înseamnă, totodată, şi a le permite actorilor economici să facă faţă schimbărilor. Or, legislatorul nu poate prevedea totul. Cum am putea să ne închipuim că putem acţiona în acelaşi fel şi în privinţa

agriculturii, şi a pieţei de lux, şi a manufacturii, şi a comunicaţiilor? Cu toate acestea, continuăm, în materie de muncă, să organizăm totul prin legi.
Ne trebuie, mai mult decât oricând, îndemânare şi flexibilitate la toate nivelurile.
Aceasta este miza reorganizării Codului Muncii.
Pentru a reuşi într-o economie a cunoaşterii, vitezei şi inovaţiei, trebuie să-ţi adaptezi în permanenţă modelul organizatoric. Dacă se va teme că nu o va putea face, şeful unei companii nu va mai angaja sau o va face mai puţin. Pentru a putea oferi salariaţilor cea mai bună variantă de compromis social cu putinţă, conform conjuncturii economice şi imperativelor sectoriale, trebuie deschise şi mai mult posibilităţile de negociere şi dialog.
Or, în Franţa, avem în această privinţă reguli prea numeroase şi prea rigide, care sunt definite prin lege şi deci omogene pentru toate tipurile de întreprindere şi de sector. Ceea ce nu are sens. Am observat consecinţele unei asemenea abordări odată cu trecerea la săptămâna de lucru de treizeci şi cinci de ore. Cei care acum pretind să trecem înapoi la cea de treizeci şi nouă de ore vor putea oare să le explice tuturor francezilor că vor munci patru ore în plus pe săptămână, fără ca aceste ore să fie plătite? Nici asta nu are sens. Pentru unele companii, cele treizeci şi cinci de ore sunt perfect adaptate. Pentru altele, nu este cazul şi vor avea nevoie ca partenerii sociali să poată decide dacă vor lucra în plus — de exemplu, pentru a onora nişte comenzi — sau în minus — de exemplu, pentru a evita trecerea în şomaj.
în situaţiile în care legea a permis, mai ales în cazul marilor întreprinderi de automobile sau de construcţii navale, un timp de lucru ceva mai lung a permis salvarea a mii de locuri de muncă. Aceleaşi sindicate care blocau negocierea naţională şi se opuneau din motive ideologice acestui gen de reformă au aprobat respectivele acorduri la nivel de întreprindere. Ca ministru, m-am dus la Saint- Nazaire pentru a semna comanda şi construcţia unui nou pachebot, acolo unde, cu optsprezece luni mai înainte, şantierul trebuia închis. Iar acesta a supravieţuit mulţumită inteligenţei colective a conducătorilor şi a salariaţilor care au ştiut cum să ajungă la un acord ce prevedea, pentru multe luni, şomajul parţial. Graţie acestuia şi cu sprijinul statului acţionar, întreprinderea a putut fi salvată şi a repornit rapid, imediat ce au

apărut primele comenzi. Acum are proiecte pentru următorii zece ani, ceea ce nu s-a mai întâmplat niciodată. Iată dovada că nu este vorba despre fatalitate!
Tot astfel, reforma prin care s-a înfiinţat le compte personnel de prévention de la pénibilité[6] dacă, în principiu, este un lucru bun, nu poate fi aplicată însă peste tot şi în acelaşi fel. Pentru un mare grup producător de automobile, nu pune
probleme şi reprezintă un adevărat progres pentru salariaţi. Pentru o întreprindere mică de construcţii sau pentru o brutărie, este, însă, aproape imposibil de aplicat. Nu va face decât să complice şi mai mult viaţa antreprenorului şi va apăsa greu asupra locurilor de muncă.
Trebuie deci să acceptăm să renunţăm la ideea că legea trebuie să prevadă totul, pentru toţi şi în toate situaţiile.
*
Sunt pentru schimbarea profundă a dreptului muncii, pentru a permite astfel acorduri pe ramură sau pe întreprindere prin derogarea de la lege, dacă există un acord al majorităţii asupra tuturor subiectelor de abordat.
Codul nostru Civil trebuie să definească marile principii pe care nu vrem să le încălcăm: egalitatea dintre bărbaţi şi femei, timpul de lucru, salariul minim etc. Să lăsăm însă pe seama negocierilor pe ramuri de activitate şi, ca un al doilea resort, a negocierilor pe întreprindere responsabilitatea definirii echilibrelor pertinente şi a protecţiilor utile. în felul acesta vom putea simplifica şi clarifica lucrurile, dând dovadă de încredere în inteligenţa părţilor direct angajate. Recunoaştem, acum, că, prin vot, cetăţeanul se poate exprima în mod valabil asupra tuturor subiectelor. De ce, atunci, să nu credem că e apt să se pronunţe şi asupra detaliilor care înseamnă viaţa lui de zi cu zi?
Nu cred nicio clipă că ne vom putea construi prosperitatea de mâine reducând unilateral drepturile salariaţilor. Cu atât mai mult nu cred că vom putea reuşi în contextul mondializării având reguli rigide şi uneori totalmente neadaptate.
*
Nu îmi sunt străine temerile pe care o astfel de abordare le poate trezi. Sistemul francez, invers decât cele german şi scandinav, este puţin cam departe de opţiunea de rezolvare a problemelor prin discuţie, negociere şi compromis. Sindicatele noastre sunt prea

slabe şi, uneori, prea puţin reprezentative. Cu toate acestea, dialogul social nu este un lux, ci constituie chiar miezul abordării pe care o propun. Nu dialogul social naţional practicat în ultimii ani, ci acela pragmatic, pe ramură şi pe întreprindere. Tot astfel trebuie trase şi concluziile. Trebuie să oferim sindicatelor mijloacele de negociere şi să le întărim legitimitatea. Vom instaura, prin urmare, pentru a susţine o astfel de evoluţie, un mecanism limpede de finanţare, prin care salariaţii vor orienta resursele conferite de întreprindere către sindicatul pe care şi-l aleg.
în sfârşit, dacă vrem ca fiecare să poată trăi din munca sa, într-o economie a inovaţiei, este necesar ca toată lumea să continue formarea sa profesională, aşa cum se şi cuvine, întreaga viaţă.
întreprinderi, uneori sectoare întregi sunt distruse tot mai rapid, dar lucrul acesta nu trebuie să fie sinonim cu a-i condamna pe cei care lucrează acolo nici la şomaj, nici la sărăcie. Fiindcă, în acelaşi timp, noi profesii, oportunităţi şi servicii apar necontenit. Trebuie să permitem fiecăruia, indiferent de parcursul său profesional, să aibă acces la ele. Nu mai este posibil să ştii la douăzeci de ani cei vei face la cincizeci. întrucât munca poate emancipa, trebuie să propunem o reorganizare a formării continue. Nu se mai poate să te formezi profesional, odată pentru totdeauna, la douăzeci de ani. Nu putem promite „siguranţa locului de muncă" într-o lume a mutaţiilor tehnologice care fac să se perimeze anumite meserii şi scot la iveală altele. O lume într-o perpetuă mişcare. Nu putem promite că fiecare loc de muncă va fi în permanenţă interesant şi productiv, căci nu a fost niciodată cazul. Cei ce pretind aşa ceva sunt ipocriţii care ne-au lăsat societatea în care trăim acum. Putem garanta însă două lucruri: că se poate evolua de la o meserie la alta şi că vom asigura protecţia în momentul pierderii locului de muncă. în momentele de tranziţie avem cea mai mare nevoie să beneficiem de solidaritate — ajutorul necesar pentru a depăşi o astfel de încercare.
Cei care muncesc petrec o tot mai mică parte a carierei lor la aceeaşi companie sau în acelaşi sector de activitate. în consecinţă, vom avea din ce în ce mai multă nevoie de perioade de recalificare în decursul vieţii noastre.
Formarea continuă nu s-a adaptat încă acestei realităţi. în Franţa, cheltuim an de an mai bine de treizeci de miliarde de euro pentru formarea profesională. Totuşi, şi în acest domeniu, cei defavorizaţi

au cele mai mari dificultăţi în a se integra. Sistemul nostru este prea complicat. Trebuie să te adresezi când partenerilor sociali, când responsabililor regionali, când la Pole Emploi[7] pentru a obţine finanţare în vederea formării profesionale. întreaga procedură poate dura şi un an de zile, aşa că mulţi abandonează pe parcurs. Dincolo de asta, nici calitatea nu caracterizează uneori cursurile de formare. Iar sistemul este rezervat mai ales celor care au o slujbă stabilă şi sunt foarte bine pregătiţi profesional.

*

Şi în acest caz avem de îndeplinit o adevărată revoluţie. Este vorba despre a oferi tuturor un sprijin personalizat — însoţit de un bilanţ al competenţelor pentru beneficiari —, despre obligaţia seriozităţii şi asiduităţii. Apoi trebuie să oferim o paletă largă de opţiuni, de la formarea de scurtă durată, de câteva săptămâni, pentru indispensabila stăpânire a unei tehnici anume, până la formarea de lungă durată, de un an sau doi, la nivel universitar, pentru a permite o veritabilă reconversie. Pentru a reuşi, sistemul va trebui să fie mai transparent, dotat cu instrumente serioase de evaluare şi de publicare a rezultatelor, urmărindu-se reîntoarcerea pe piaţa muncii şi creşterea salarială. Dar, mai ales, toate persoanele active vor trebui să poată beneficia de resurse pentru a se pregăti şi pentru a se putea adresa direct formatorilor, fără intermediar.

Acest gen de formare trebuie să fie deschis şi salariaţilor care au un loc de muncă, dar care suferă din cauza absenţei perspectivelor sau a unor condiţii de muncă deteriorate. Iată de ce trebuie să deschidem legislaţia privitoare la ajutorul de şomaj şi persoanelor care demisionează, pentru a le sprijini în vederea unei noi formări profesionale sau a recalificării. în acest sens, asigurarea de şomaj îşi va schimba natura. Nu va mai fi vorba, în sensul strict al cuvântului, despre un tip de asigurare, ci despre posibilitatea de a fi finanţat de colectivitate în perioada de tranziţie şi formare: un drept universal la mobilitate profesională.

Ajutorul de şomaj trebuie să le fie deschis şi independenţilor — comercianţi sau artizani —, mai ales într-un moment în care diferenţa dintre salariat şi freelancer se estompează, în condiţiile noii economii a serviciilor. Aceşti oameni sunt
deseori cei mai expuşi riscurilor şi schimbărilor de activitate. Şi, totodată, sunt şi cel mai puţin protejaţi de sistem. Este un paradox crud, care trebuie neapărat denunţat.

Invers, nu cred absolut deloc în dezbaterea lansată de un număr de responsabili politici despre reducerea ajutoarelor de şomaj, aşadar — înlăturarea anumitor sume sau a unui număr de luni din drepturile deja existente. în aşa fel încât, se înţelege, etapele de tranziţie să nu mai fie un subiect, mobilitatea profesională să aibă loc de la sine, iar şomerii să se considere că ajung în această situaţie mai mult sau mai puţin din vina lor. Cred că, dimpotrivă, este necesară o investiţie publică masivă, dar una în serviciul formării şi calificării, presupunând, în contrapartidă, responsabilitatea fiecăruia, controlul ritmicităţii şi evaluarea calităţii formării profesionale.

Totuşi, această revoluţie nu înseamnă etatizare. Statul trebuie să finanţeze — o face deja prin sistemul de garantare, dar fără a decide nimic cu adevărat — şi să asigure buna funcţionare. Dar trebuie să delege pe larg atribuţiunile, după cum a început să o facă, şi bilanţurile de competenţă unor prestatori privaţi. Trebuie să delege formarea la nivel regional a ramurilor profesionale, universităţilor, şcolilor şi centrelor de ucenicie. Statul va avea sarcina de a evalua. în contrapartidă, vom întări controalele şi exigenţa pentru căutarea de locuri de muncă şi pentru formare, ca să ne asigurăm că respectivele fonduri sunt bine utilizate. Ceea ce-mi doresc este un sistem care să presupună deopotrivă drepturi şi obligaţii. Ecuaţia este limpede: la capătul unei perioade de şomaj, cel care nu s-a format profesional nu mai primeşte indemnizaţie. De asemenea, nu mai primeşte indemnizaţie nici cel care, la încheierea cursului de formare, nu acceptă oferta de serviciu rezonabilă. Aceasta este unica modalitate de a ne asigura că banii au fost cheltuiţi corect şi eficient. Va fi un sistem sănătos de a ridica economia.

Pentru a alege cum să trăieşti nu ajunge, însă, „să trăieşti din muncă". O astfel de promisiune nu merge de una singură, ci trebuie să se sprijine pe o reformulare completă a sistemului de protecţie socială, începând de la o idee simplă: să facem mai mult pentru cei care au mai puţin.

[6] Lege referitoare la sistemul francez de pensii şi la calculul punctelor de pensie, instituită în ianuarie 2014. (N.t.)

[7] Echivalentul francez al Agenţiei pentru Ocuparea Forţei de Muncă. (N.t.)

Să facem mai mult pentru cei care au mai puţin

în această lume în care totul evoluează atât de rapid, francezii trebuie să-şi asume mai multe riscuri şi să inoveze. Iată sensul acestei revoluţii a formării. Numai că această transformare în curs face să apără şi noi inegalităţi. De o parte, sunt francezii care profită de deschiderea ţării noastre către lume. Sunt beneficiari ai unei formări optime şi posedă un capital economic şi cultural important. De cealaltă, francezii mai modeşti şi mai fragili. Destinul lor este legat de conjunctura economică şi sunt primele victime ale concurenţei exacerbate, ale transformărilor tehnologice, sărăciei şi şomajului, problemelor de sănătate şi pensionării din serviciile publice.

Anumite fracturi explică, fără îndoială, de ce ţara noastră rămâne visceral ataşată de egalitate. Acest ataşament ne deosebeşte de anumite societăţi occidentale, mai ales de cele anglo-saxone. Noi nu suntem gata să sacrificăm totul în cursa creşterii economice sau pe altarul individualismului. Căutăm o modalitate specifică a libertăţii — o autonomie sprijinită pe solidaritate.

Cred profund într-o societate a dreptului de a alege, adică eliberată de blocajele de orice fel, de o organizare perimată, şi în care fiecare să-şi poată decide viaţa. Numai că, în lipsa solidarităţii, societatea ar cădea în disoluţie, excluziune, violenţă, iar libertatea de a alege ar fi rezervată doar celor mai puternici, nu şi celor slabi.

Trebuie, aşadar, să inventăm noi modalităţi de protecţie şi de securitate. în definitiv, un răspuns în faţa noilor inegalităţi.

Care răspuns, după părerea mea, porneşte de la o constatare simplă: uniformitatea — de drept, de acces, de ajutoare, de reguli... — nu mai înseamnă egalitate. Din contră. Miza nu mai este să oferim acelaşi lucru pentru toţi, ci să furnizăm fiecăruia ceea ce are nevoie. Iar asta nu

înseamnă sfârşitul solidarităţii, ci, din contră, reînnoirea ei. Când parcursurile şi situaţiile sunt tot mai diverse, este indispensabil să renunţăm la abordarea uniformă, altfel intervenţia public

ăva reproduce, dacă nu cumva chiar va exacerba inegalităţile exact acolo unde ar trebui să le corecteze.
Lucrul acesta presupune în primul rând o schimbare radicală a rolului statului. Acesta trebuie să devină un veritabil „investitor social", care-i ia în considerare pe indivizi nu prin ceea ce aceştia sunt, ci prin ceea ce pot deveni şi aduce colectivităţii.
Nu trebuie, prin urmare, să ne mulţumim cu a asigura o centură de siguranţă — acesta este doar minimul pe care îl putem face.
Trebuie să permitem fiecăruia, indiferent unde s-ar afla, să-şi poată exprima toate talentele şi întregul umanism. Lucru adevărat şi pentru cei mai săraci, cărora nu trebuie să le dovedim numai siguranţa pecuniară, dar să le şi asigurăm un loc real în societate.
La fel şi celor care sunt victimele discriminării etnice sau religioase. Este necesar nu numai să le proclamăm drepturile, dar şi să luptăm neobosiţi pentru punerea lor în practică.
Chestiune posibilă printr-o altă metodă. Statul trebuie să susţină cu prioritate intervenţia ante factum, mai puţin costisitoare şi mai eficientă; o soluţie în mod special imperativă în domeniul sănătăţii, în care se impune o politică ambiţioasă de prevenţie.
Chestiune posibilă, în sfârşit, printr-o generalizare a drepturilor, în special a celor care se referă la şomaj sau la pensie, în aşa fel încât instrumentele specifice de protecţie să nu genereze bariere şi nedreptăţi.
Este inacceptabil faptul că unele persoane nu au aproape niciun fel de protecţie, în timp ce altele beneficiază de regim special.
Toţi indivizii trebuie să poată beneficia de aceleaşi drepturi.
*
Pentru aproape nouă milioane dintre concetăţenii noştri, care trăiesc în pragul sărăciei, care au mai puţin de zece euro pe zi pentru a putea supravieţui după ce au efectuat plăţile curente, sărăcia nu mai este un risc, ci o realitate. Pentru mulţi francezi care se tem de spirala infernală a sărăciei, acesta este un motiv de îngrijorare zilnică.
în această privinţă, clasa politică este divizată în două mari orientări, istoric bine înrădăcinate. Conform celei dintâi, împărtăşită de o parte a dreptei, cei mai mulţi dintre beneficiarii ajutorului minimal nu ar fi altceva decât nişte asistaţi, drept care viaţa acestora trebuie făcută şi mai grea, iar ei — supuşi unor discursuri culpabilizatoare. Conform celei de-a doua, susţinută de

o parte a stângii, e de- ajuns să fie acordată o sumă oarecare, fără a ne preocupa într-adevăr de cei ce o primesc. Recuz ambele abordări care iniţiază, o dată în plus, starea de conflict în sânul societăţii franceze.
Mai există o tentaţie, comună şi stângii, şi dreptei, care este aceea a „venitului universal". Se pune problema de a asigura tuturor, fără a condiţiona în funcţie de resursele fiecăruia şi fără vreo exigenţă, un venit permanent care să asigure subzistenţa individuală. înţeleg de ce ideea este seducătoare, însă nu mi-o pot însuşi. în primul rând, din raţiuni financiare. Ar trebui să alegem, pe de o parte, între un venit universal precar — care nu ar răspunde în niciun fel problemelor ridicate de marea sărăcie, dacă nu cumva chiar ar deteriora situaţia celor mai defavorizaţi — şi, pe de alta, un venit universal consistent, dar care nu ar putea fi obţinut decât cu preţul unei presiuni fiscale teribile puse pe clasa de mijloc. Dar mai există o motivaţie, încă şi mai serioasă. Cred în munca văzută ca factor de emancipare, semn al valorii, vector al mobilităţii sociale. Nu consider că anumite persoane au, prin definiţie, vocaţia supravieţuirii la marginea societăţii, fără vreo altă perspectivă decât aceea de a consuma un venit abia vizibil, care li se face cadou.
Mai explicit, consider că avem datoria de a dovedi solidaritate şi consideraţie şi de a acorda asistenţă celor mai fragili.
Solidaritatea ne obligă în primul rând să le permitem celor mai săraci să acceadă la ajutoarele la care au dreptul. O treime dintre persoanele care ar putea beneficia de venitul de solidaritate activă nu obţin acest drept. De ce? Unele dintre ele, fiindcă nu ştiu de aşa ceva. Altele, fiindcă renunţă din proprie voinţă.
Principiul consideraţiei ne obligă şi să le recunoaştem fără excepţie, şi să le permitem să găsească ceva de făcut în cadrul societăţii, atunci când este posibil. Perspectivă care înseamnă de fiecare dată altceva, în funcţie de fiecare persoană.
în primul rând, trebuie să fim necruţători cu aceia care fraudează şi care, departe de a fi majoritari, există totuşi, întrucât, dincolo de costurile pe care societatea este obligată să le suporte, minează însăşi ideea de solidaritate care ne ţine împreună, alimentând denunţurile de „asistenţiat" şi trezind suspiciuni faţă de toţi cei care, în mod legitim, primesc sprijin. Frauda socială, precum şi cea fiscală, mult superioară celei dintâi ca sumă, compromit încrederea

multora dintre concetăţenii noştri în acţiunea publică. Iată de ce o reacţie fermă este justificată.
Apoi, cei care dau dovadă că pot face ceva trebuie sprijiniţi riguros şi personalizat, în vederea reîntoarcerii progresive pe piaţa muncii. Şi în această direcţie, ca în multe altele, priceperea firmelor economiei noastre sociale şi de solidaritate, care sunt vârfurile de lance ale inovaţiei sociale în teritoriu, mi de pare de neocolit şi merită să fie extinsă. Un plan masiv de recalificare, bazat pe reforma formării continue, deja menţionată, va trebui să propună o adevărată ruptură, încheind cu ajustările nesemnificative din ultimii douăzeci de ani.
în sfârşit, trebuie să recunoaştem şi să înţelegem că anumite persoane sunt excluse perpetuu de pe piaţa muncii şi că le va fi întotdeauna greu să-şi găsească un serviciu. Uneori este vorba despre persoane cu handicap, cu probleme grave, cu un parcurs extrem de dificil al vieţii. Totuşi, nu trebuie abandonate. Avem datoria de a le propune, pe cât posibil, activităţi satisfăcătoare pentru ele şi utile pentru colectivitate, în aşa fel încât să poată fi integrate şi să-şi regăsească un loc şi demnitatea. Prea multă vreme ne-am spus că, dacă le dăm bani celor care nu se pot descurca, ne-am achitat îndeajuns: de fapt, le datorăm mult mai mult.
A construi politicile de luptă împotriva sărăciei împreună cu aceia cărora li se adresează va fi, de altfel, dovada consideraţiei şi o garanţie a eficienţei lor.
A face mai mult pentru cei care au mai puţin este şi dovada fermităţii răspunsului nostru în faţa discriminării. Aceasta se bazează pe diferenţe de sex, origine, orientare sexuală, opinii, handicap sau stare de sănătate. Şi toate situaţiile de acest gen sunt de nesuportat, întrucât atacă exact ceea ce suntem. Dincolo de asta, toate tipurile de discriminare sunt costisitoare atât din punct de vedere
social, cât şi economic.
Cel dintâi factor de discriminare priveşte direct şi zilnic jumătate din populaţia Franţei: femeile. în acest moment, în ţara noastră, viaţa de zi cu zi este drastic diferită dacă eşti bărbat sau dacă eşti femeie. Exemplul oferit de piaţa muncii este edificator. Deseori, femeile sunt obligate să muncească mai puţin, reprezentând 78% dintre salariaţii cu jumătate de normă. Şi sunt mai prost plătite:

într-un post comparabil şi muncind tot atâta timp, o femeie va câştiga cu 10% mai puţin decât un bărbat. Li se acordă şi mai puţine responsabilităţi operaţionale: numai trei femei asigură manageriatul sau preşedinţia firmelor cuprinse în primele 40 de mari companii franceze (în consecinţă, celelalte 37 sunt conduse de bărbaţi). Şi printre întreprinzători sunt mai puţine: doar 30% dintre firme sunt create de femei. Mai rău: sunt atinse de o lipsă de siguranţă specifică, găsindu-şi sursa într-o mie şi una de situaţii cotidiene, în transport, la muncă, pe stradă, fiind astfel expuse unei forme insidioase şi insuportabile de hărţuire, subiect despre care ne-au vorbit multe femei cărora le-am cerut un punct de vedere în cadrul proiectului „Marele marş", consultare organizată vara trecută de voluntari En Marche!

Al doilea factor de discriminare este acela al originii. Multă vreme am crezut că antirasismul ar fi suficient pentru a lupta împotriva nedreptăţilor care îi împovărează pe toţi cei care nu s-au născut în locul potrivit sau cu religia şi culoarea pielii care trebuie. Această mobilizare s-a dovedit foarte puternică în anii '80 şi am constituit o formă importantă de conştientizare, binevenită pentru societatea franceză care tindea să ia în considerare nedreptăţile doar în termeni de clase sociale. Dar a avut şi limitele ei. S-a dovedit excesiv de moralizatoare şi insuficientă pentru frânarea ascensiunii crispărilor comunitare. însă, mai ales, nu a îmbunătăţit deloc viaţa de zi cu zi a minorităţilor etnice sau religioase pe care deseori ni le-am şi îndepărtat. Simpla denunţare a nedreptăţilor nu mai ajunge, trebuie să acţionăm.

Rasismul pe faţă este insuportabil, dar discriminarea este mai insidioasă şi poate fi şi mai distructivă. Te poţi revolta împotriva injuriei, a sarcasmului, dar ce poţi face împotriva scrisorii de motivaţie la care nu primeşti niciodată răspuns sau a promovărilor care vin pentru toţi, numai pentru tine nu? Te simţi dezarmat, neputincios. De unul singur, nu poţi face nimic. Studii recente au demonstrat că un candidat perceput ca musulman va primi de patru ori mai puţine răspunsuri decât unul perceput drept catolic. Puterea publică trebuie să întărească şi să sistematizeze controalele. Funcţionarii care manifestă astfel de practici inacceptabile trebuie să ştie că vor fi reperaţi şi penalizaţi. Spre această problemă republica trebuie să-şi îndrepte întreaga atenţie. Sunt convins că nu vom ajunge la niciun rezultat câtă vreme nu se

va simţi fiecare dintre noi direct vizat, inclusiv şi mai ales acelea şi aceia care nu au suferit niciodată vreo discriminare.
Discriminările faţă de femei sau minorităţi etnice şi religioase ori faţă de persoanele cu handicap nu pot ascunde multitudinea formelor de discriminare. Legea recenzează mai bine de douăzeci. în faţa lor avem datoria să ameliorăm arsenalul legislativ şi să aplicăm legea. în această materie, legea chiar are efect. De exemplu, a permis creşterea procentului de femei în consiliile de administraţie şi de supraveghere a celor 40 dintre cele mai mari companii franceze. între 2009 şi 2015 numărul lor s-a mărit de trei ori.
Cu toate acestea, în materie de discriminare, legea nu este de-ajuns. în paralel, trebuie să dezvoltăm politici ferme care să permită anularea acestor discriminări. Aş vrea să sistematizăm politicile de testing. Metoda, extrem de eficientă, constă în a trimite sute de CV-uri identice — ca sex, origine sau religie —, pentru a observa dacă unele dintre ele primesc în mod nejustificat mai puţine răspunsuri decât altele.
A face mai mult pentru cei care au mai puţin şi, procedând astfel, a-i proteja pe cei mai slabi înseamnă şi a preveni mai bine bolile. întrucât şi în acest domeniu întâlnim nedreptăţi profunde.
Ne lăudăm deseori că deţinem cel mai bun sistem de sănătate din lume. în realitate totuşi lucrurile sunt mai nuanţate. Deşi avem printre cei mai buni cercetători, profesionişti şi cele mai bune spitale din lume, sistemul de sănătate francez nu este atât de performant pe cât se crede şi, mai ales, se dovedeşte profund inegal.
în cele mai multe cazuri, nu ştim că Franţa înregistrează rezultate mediocre pentru toate patologiile care solicită prevenţie — cancer, ciroză etc. — şi că primele victime ale acestor maladii provin din mediile defavorizate. Două exemple printre alte mii: copiii agricultorilor au cu 50% mai multe carii decât ai
celor cu funcţii de conducere, iar obezitatea este de trei ori mai des întâlnită la copiii muncitorilor decât la copiii celor din eşaloanele superioare.
în faţa acestei probleme, consider că soluţia nu este opoziţia dintre spital şi ceea ce se numeşte médecine de viile[8]. Din contră, peste tot unde este posibil, e preferabil să se favorizeze complementaritatea şi parteneriatul lor. Nu cred nici că sănătatea

este numai o afacere de miliarde sau care ţine de deficitul securităţii sociale. Dezbaterea nu vizează faptul de a afla dacă trebuie sau nu crescut costul consultaţiei de două sau de trei ori. încă o dată trecem pe lângă adevăratele chestiuni de discutat. Subiectele fundamentale sunt în altă parte. Se pune problema de a şti cum să avem o altfel de organizare pentru care prevenţia să devină principala axă a politicii noastre în domeniul sănătăţii. De a stabili căile şi mijloacele de a îmbătrâni demn şi de a rămâne autonom cât mai mult timp cu putinţă. De a evita ca 73 000 dintre concetăţenii noştri să moară anual din cauza tutunului şi alţi 50 000 din cauza alcoolului.

Şi în acest caz avem nevoie de o revoluţie care să treacă prin valorizarea prioritară a actului prevenţiei. Ceea ce înseamnă că va trebui să încredinţăm altor persoane decât medicilor sarcinile administrative şi să inventăm noi profesii pentru ca ei să-şi poată delega aceste atribuţii. Şi mai înseamnă că trebuie să facem ca modelul nostru economic să evolueze. Plata per act medical nu poate fi unica modalitate de remunerare a medicilor generalişti. Vor fi deschise noi modalităţi contractuale, de pildă sume fixe pentru publicul sensibil, cum este cel format din tineri sau din cei foarte vârstnici, lăsând la libera alegere a practicianului dacă se va angaja sau nu.

Apoi, voi menţine un înalt nivel de solidaritate în privinţa cheltuielilor pentru sănătate. Trebuie să mergem inteligent înainte, nu procedând la mici ajustări anuale pentru a rămâne în cadrele legii. Reforma nu trebuie gândită anual — aşa cum ne invită modalitatea actuală de finanţare a sistemului de sănătate —, ci multianual. Este singura metodă de a începe reforme de fond şi de a transforma sistemul pe termen lung.

Numai cu această condiţie vom putea trece la necesara refundamentare a spitalului public care, de mai mulţi ani, traversează o criză de mijloace, de productivitate şi de sens în faţa căreia nu putem rămâne surzi.

Trebuie să eliberăm practicile şi organizaţiile. Transformarea sistemului de sănătate nu poate fi administrată numai de organele centrale ale statului. încă o dată: sunt convins că trebuie acordată mai multă autonomie actorilor locali din sănătate şi, mai ales, celor regionali. Aceştia sunt cei ce cunosc cel mai bine nevoile din teritoriu, specificul populaţiei din zona respectivă. Este exact ceea

ce am putut vedea la Chamonix, unde a fost înfiinţată o casă de sănătate pentru a le permite medicilor să lucreze mai bine împreună, să investească în infrastructură şi în inovaţii precum telemedicina. Sau la spitalul din Sallanches, unde a fost încheiat un parteneriat cu practicienii privaţi pentru a menţine în viaţă o instituţie ajunsă prea mică şi pentru a facilita externările mai rapide ale bolnavilor, pentru a reduce costurile şi a îmbunătăţi calitatea tratamentelor. Schimbarea nu trebuie dictată de sus în jos, ci invers.

în sfârşit, francezii nu sunt egali nici în faţa şomajului şi nici a pensionării.

Legislaţia privitoare la pensionare şi la acordarea ajutorului de şomaj este emblematică pentru un sistem care a fost creat pentru o lume în care un salariat — bărbat — petrecea toată viaţa în aceeaşi unitate. Cotiza pentru pensie şi sănătate, nu se temea prea mult din cauza şomajului, îşi făcea prea puţine griji legate de reconversie, fără a cunoaşte spaima de sărăcie şi de concurenţa venită din exterior.

Desigur, sistemul a cunoscut numeroase reglări în decursul ultimelor decenii: numai din 2003 încoace am trecut prin patru reforme privitoare la pensii. Cu toate acestea, de sistem continuă să beneficieze, înaintea tuturor celorlalţi, salariaţii marilor companii lipsite de probleme, angajaţi cu contract pe perioadă nedeterminată, deţinători ai unei cariere liniare de la momentul angajării şi până la pensionare. Numai că aceştia sunt din ce în ce mai puţini.

Nu ne mai putem mulţumi să dregem pe ici pe colo sau să avem a nu ştiu câta discuţie despre cutare ori cutare parametru pentru a ne da seama că sistemul, organizat statutar, finanţat mai ales din muncă, nu mai permite să răspundem pe măsură unei societăţi care suferă de şomaj de masă de mai bine de trei decenii încoace. Dezbaterea potrivită nu este atât cea dintre partizanii pensionării la 65 de ani şi cei care doresc să rămână la 62, cea despre câte trimestre sunt de luat în calcul, chiar dacă aceste discuţii nu trebuie eludate când vine vorba despre evoluţii demografice, consideraţii despre echitatea dintre generaţii şi sănătatea financiară a sistemului de pensii. Miza nu este nici aceea de a căuta să fie protejată graniţa dintre salariaţi şi lucrătorii independenţi, pentru a stabili cine poate cotiza la asigurarea de

şomaj şi cine nu. Adevăratele întrebările pe care trebuie să ni le punem sunt mai importante de-atât. Cum să fim într-adevăr eficienţi, pentru a nu lăsa pe nimeni de izbelişte, pe marginea drumului? Cum putem fi siguri că fiecare îşi va găsi locul într-o societate profund diferită de cea de ieri?
în timp ce piaţa muncii s-a fragmentat considerabil într-o multitudine de situaţii, de servicii, de contracte, în timp ce parcursurile profesionale sunt mai puţin liniare, sistemul nostru social nu reuşeşte să corecteze inegalităţile, dacă nu cumva chiar le alimentează.
Cum poate vedea care îi sunt drepturile la pensie cel care, de exemplu, a lucrat mai întâi în sectorul public, apoi în cel privat, ulterior ca independent, navigând în voia diferitelor case de pensii şi a variilor guverne? Cum să-i explici unui agricultor care a muncit toată viaţa că el va obţine o pensie modică de la Casa de Ajutor Social Agricol, dar că soţia lui, care l-a ajutat zi de zi, nu va obţine nimic? Fiecare va trăi coşmarul „calculării drepturilor" pentru o carieră construită din bucăţi şi nedreptăţile pe care le provoacă aceste drepturi ce diferă sensibil, la meserii egale, conform statutului de care fiecare a beneficiat. Ce perspective de mobilitate socială îi sunt oferite aceluia care lucrează cu contract pe perioadă determinată, dar care nu beneficiază de drepturile garantate de marile companii?
Prin urmare, principiul refundamentării este clar: sistemul de protecţie socială trebuie să fie reconstituit în jurul şi pentru individ, dintr-o perspectivă având la bază generalizarea, transparenţa şi egalitatea. Nu se mai pune problema să fie protejat cel care munceşte în funcţie de statut sau de categorie, ci fiecare dintre noi, indiferent de situaţia lui la un moment dat şi în mod egal, cum este deja
cazul, în practică, al asigurării medicale.
Am mai vorbit despre necesitatea de a încuraja şi de a proteja tranziţia profesională. Aş vrea să insist aici asupra noii arhitecturi a protecţiei sociale ce decurge din respectiva tranziţie.
Pentru a o încuraja, sistemul de pensii trebuie să fie mai simplu şi mai uşor de înţeles. Nu e normal să fie atât de complicat să-ţi cunoşti drepturile şi nici ca acestea să fie atât de diferite în funcţie de statutul profesional al fiecăruia. Diversele sisteme de calcul trebuie să ajungă la un numitor comun în câţiva ani, în aşa fel încât

să constituim progresiv un regim universal al pensiilor. Pensionarea la termen nu trebuie să depindă de statutul lucrătorului — fie el salariat, independent sau funcţionar al statului —, ci de realitatea muncii depuse. Pe această bază trebuie pusă problema duratei cotizaţiei, nu uniform. Va fi mult mai clar astfel pentru toată lumea şi, totodată, mai corect.
în ziua de azi nu mai este logic ca, în faţa riscului atât de extins al şomajului, sistemul nostru să se bazeze numai pe îngustul mecanism al asigurărilor, întrucât în acest moment numai salariaţii sunt asiguraţi. Am mai spus-o: generalizarea şi transformarea în profunzime a dispozitivului sunt indispensabile. în consecinţă, avem nevoie de un sistem de solidaritate la care să contribuie toată lumea şi de care fiecare să poată beneficia. Sistem care să-i acopere nu doar pe salariaţi — fie ei trecuţi în şomaj sau demisionari —, dar şi pe independenţi. Consecinţa, în termeni de finanţare, este că respectivul sistem s-ar baza pe impozite, nu pe cotizaţii sociale. Iar aceste contribuţii nu s-ar mai încadra în logica asigurărilor, ci în aceea a solidarităţii. Moment în care plafonul indemnizaţiilor, care acum este de aproape 7 000 de euro, adică de trei ori mai mare decât media Uniunii Europene, ar putea fi revizuit în scădere. Consecinţa, în materie de guvernare, va fi şi ea imediată.
întrucât nu va mai fi vorba să fie acoperite doar anumite categorii de lucrători, întrucât protecţia socială va fi tot mai puţin finanţată din contribuţii şi tot mai mult din impozit, statul va trebui să-şi asume decizii strategice pe care până acum le-a delegat partenerilor sociali. Fiindcă, într-adevăr, până în ziua de azi cădea în sarcina organizaţiilor care-i reprezentau pe salariaţi şi angajatori să ajungă la un acord în privinţa ansamblului condiţiilor ajutorului de şomaj: suma, durata, sistemul de verificare etc. Cu toate că statul garanta acoperirea asigurărilor de şomaj, nu avea niciun cuvânt de spus în legătură cu organizarea acestui compartiment. Iată de ce consider că puterea publică trebuie să-şi asume deciziile privitoare la asigurarea ajutorului de şomaj, întrucât nu poate continua să rămână garantul tăcut al unui sistem în derivă, a cărui unică opţiune este blocajul. Şi nu putem rămâne simpli comentatori ai unor compromisuri... care oricum nu mai sosesc niciodată.

Aşadar, cred că statul trebuie să acorde un cadru mai larg partenerilor sociali în privinţa negocierilor sociale, reabilitării întreprinderilor şi sprijinirii persoanelor active, şi un spaţiu mai restrâns în privinţa gestionării sistemului. Va fi o bătălie dură, pentru că îi va deranja pe cei care o vor duce, însă le va elibera pe toate persoanele care astăzi sunt blocate. Aşadar, nu mai e vreme pentru ezitări. Va fi unul dintre cele mai importante şantiere pe care le vom deschide.

Nu se mai pune nici problema dogmatismului. Nu există niciun motiv pentru a pune capăt, din principiu, participării la guvernare a partenerilor sociali, ci sunt de modificat echilibrele actuale. Astfel, în ceea ce priveşte tratarea bolilor, gestionarea este acum echilibrată şi satisfăcătoare.

*

în decursul anilor şi deceniilor viitoare, miza dependenţei va căpăta din ce în ce mai multă amploare. în primul rând, fiindcă populaţia franceză în ansamblul ei nu va înceta să îmbătrânească. în 2050, un francez din trei va avea peste 60 de ani, pe când acum zece ani numai unul din cinci era în situaţia asta. în al doilea rând, fiindcă primele cohorte ale generaţiei baby-boomers vor avea 80 de ani în 2025. Creşterea speranţei de viaţă este o noutate formidabilă. însă, pentru ca progresul să fie unul real, nu ajunge să adaugi vieţii ani, ci, mai ales, să adaugi viaţă anilor. Asta înseamnă că trebuie să permitem persoanelor în vârstă să trăiască din plin, să continue să stabilească legături cu ceilalţi, să se angajeze în muncă atunci când doresc, să circule atunci când vor, să fie autonome dacă pot, să-şi dovedească utilitatea în societate. Pariul este deci să le permitem înaintaşilor noştri să trăiască sănătoşi cât mai mult timp cu putinţă şi să-şi păstreze autonomia.

Nu este de-ajuns să fim cu toţii de acord asupra acestui subiect, trebuie să ne revizuim sistemul de solidaritate pentru a face faţă unei situaţii care ne va conduce, probabil, la un nivel superior de cheltuieli pentru pensii la orizontul anului 2050. Este o problemă care priveşte întreaga societate, evident persoanele în vârstă, dar şi milioanele de familii şi milioanele de susţinători care asigură îngrijirea zilnică a bătrânilor noştri. Miza este aceea de a răspunde unei situaţii noi, care nu ţine nici de pensie, nici de boală şi care ne priveşte sau ne va privi pe toţi, fără excepţie.

[8] în sistemul francez de sănătate, tot ceea ce se petrece ca tratament şi cheltuieli pentru sănătate în afara spitalului sau a instituţiilor medico-sociale. (N.t.)

Să reconciliem Franţele

Visul francez a fost întotdeauna unul unificator. De la Paris, acţiunea statului a încercat multă vreme să uniformizeze, să aducă aceleaşi servicii şi aceleaşi tipuri de infrastructură în întregul teritoriu. De mai mulţi ani încoace, însă, ţara noastră se fragmentează văzând cu ochii.

Franţa, ca tot restul lumii, face faţă fenomenului de „metropolizare". Marile oraşe sunt şi marii garanţi ai deschiderii societăţii, concentrând servicii cu o puternică valoare adăugată. 50% din PIB-ul mondial este realizat în numai trei sute de oraşe din întreaga lume, iar 50% din PIB-ul francez este generat în cincisprezece metropole franceze, în primul rând în île-de-France şi în Paris. De cealaltă parte, Franţa periferică adună 80% din populaţia cea mai modestă, cea care suportă din plin biciul închiderii fabricilor, diminuarea serviciilor publice, accesul dificil pe piaţa muncii şi la activităţile culturale. Spunând acestea, nu susţin că ar trebui să luptăm împotriva dezvoltării metropolelor. Din contră, ele sunt o şansă pentru ţara noastră. Sunt o sursă de dezvoltare, de activitate, de servicii, de expansiune civilizatorie.

Va trebui, atunci, să renunţăm la visul unei Franţe uniforme, în care un model unic este aplicat în întregul teritoriu? Aşa cred. Să privim realitatea în faţă: în funcţie de locul în care trăim, la Lyon sau la Cherbourg, în Seine-Saint-Denis sau în Cher, realitatea nu este aceeaşi. Nevoile ca infrastructură şi servicii sunt diferite. S-a dus vremea când Parisul putea promite acelaşi lucru fiecărui departament al Franţei. De acum, trebuie să facem în aşa fel încât fiecare metropolă să poată trage după ea celelalte regiuni, restabilind astfel coerenţa.

în acelaşi timp, trebuie să considerăm că fiecare metropolă are o mare responsabilitate faţă de regiunea căreia îi aparţine. în ziua de azi, graţie dinamismului metropolelor noastre, niciun teritoriu francez nu este condamnat.

Adunând 40% din populaţie, marile oraşe concentrează 70% din tot ceea

ce înseamnă generarea de locuri de muncă private. O parte importantă a dezvoltări

iFranţei va trece, după părerea mea, prin complementaritatea cuplului pe care aceste metropole vor trebui să-l alcătuiască împreună cu noile mari regiuni.
Esenţiale pentru viitorul nostru, aceste metropole au şi faţa lor întunecată. Atrăgând populaţii care, uneori, vin de foarte departe pentru a scăpa de sărăcie, au tendinţa de a se fragmenta pe de o parte în zone şi cartiere bogate, pline de vitalitate, pe de alta — în zone şi cartiere ce se pauperizează, ba chiar se „ghetoizează" puţin câte puţin în fiecare zi. în ziua de azi, în marile metropole, ne găsim prea adesea într-o situaţie umăr la umăr care mâine, se ştie, ar putea, dacă nu facem nimic, să se transforme într-o confruntare faţă-n faţă.
Iată de ce cred că prima dintre măsurile sociale de luat este aceea de a recompune oraşele, reintroducând locuirea mixtă. Fiindcă este limpede că totul se înlănţuie. Atunci când, copil fiind, trăieşti în cartiere în care 80% dintre locuitori nu vorbesc franceza acasă, în cartiere care progresiv se închid în ele însele, când, la şcoala publică, mergi împreună cu alţi copii de aceeaşi origine, suferind de aceleaşi dificultăţi de învăţare, nu ai aceleaşi şanse să-ţi construieşti viaţa ca alţi copii din alte zone.
Da, acum, în marile noastre oraşe, fractura socială este în primul rând o fractură între cartiere. Şi împotriva acestei rupturi trebuie să luptăm prin politici de renovare urbană şi de construcţie de locuinţe care trebuie să aibă un unic scop: să transforme din nou oraşul într-un spaţiu al întâlnirilor.
Asta presupune o scară corectă a politicilor de pus în aplicare. Una care să fie mai cuprinzătoare, aşadar intercolectivităţi. Lucru adevărat pentru toate metropolele. Realitate cu atât mai adevărată pentru île-de-France, unde reforma Marelui Paris, după părerea mea, nu este de-ajuns pentru a răspunde problemelor urgente ridicate de cea mai importantă regiune a Franţei.
O asemenea reconfigurare presupune mijloace importante. Or, bugetul Agenţiei Naţionale pentru Renovare Urbană a fost redus cu mai bine de jumătate în ultimii ani. Investiţia însă trebuie completată cu parteneri privaţi, ghidaţi de autorităţile publice locale. în materie de construcţie de locuinţe, de amenajări de spaţii publice, de construcţie de reţele, capacitatea financiară şi

expertiza companiilor noastre sunt fundamentale pentru a răspunde provocării.

Dacă vrem să reconstituim un mix de populaţie şi să răspundem noilor provocări, trebuie să construim locuinţe în metropole. Or, politica noastră în acest domeniu este una perimată. A fost concepută pentru francezii de ieri şi mult mai puţin pentru cei de azi. A fost gândită în cadrul unei societăţi sedentare, cu echilibre teritoriale şi familiale tradiţionale. De acum însă, francezii nu mai trăiesc în acelaşi fel. Trebuie să se mute mult mai des decât înainte, fie şi numai din obligaţia de a-şi schimba serviciul. Astfel, nevoia de locuinţe a explodat. Când un cuplu divorţează şi se decide custodia comună a copilului, sunt de construit nu doar un apartament cu două camere, ci două apartamente cu două camere. în ultimii ani, costurile pentru obţinerea unei locuinţe s-au mărit considerabil: preţul uneia vechi a crescut cu 150% în douăzeci de ani, pe când venitul disponibil, cu doar 50%. Problema preţului ascunde în primul rând o chestiune de cantitate: oferta este insuficientă pentru a satisface cererea, mai ales în „zonele de concentraţie", cum se spune tehnic, adică în île-de-France, pe Coasta de Azur şi în alte câteva mari metropole în care se acumulează cea mai mare parte a situaţiilor de precaritate în ceea ce priveşte locuinţele.

îmi doresc să se construiască mai amplu şi mult mai rapid în aceste zone. Pentru asta avem nevoie de coerenţă. Nu putem continua să complicăm şi mai mult dreptul în materie de urbanism, să multiplicăm regulile tehnice şi să lungim durata procedurilor. Tergiversările trebuie să înceteze. Fie prioritatea absolută este de a construi cât mai multe locuinţe, fie de a creşte iar şi iar, fără încetare, numărul reglementărilor. Dacă se fac amândouă aceste operaţiuni deodată, eşecul pe ambele planuri este asigurat. Personal, voi face tot posibilul pentru a construi acolo unde concetăţenii noştri sunt în aşteptare.

Apoi, avem nevoie de o determinare fără ezitări. Nu este acceptabil ca, pentru a păstra echilibrul politic local sau preţurile ridicate ale imobiliarelor, aleşii locali să nu-şi facă datoria. Repartizarea construcţiilor în Île-de-France arată că în fiecare departament există patru sau cinci localităţi în care e concentrată majoritatea şantierelor noi. Or, caracteristicile acestor comunităţi sunt aceleaşi

cu ale comunităţilor în care nu se construieşte nimic. Aşadar, problema este una politică. Prin urmare, statul trebuie, în cele câteva metropole în care avem de-a face cu această chestiune, să activeze procedurile de excepţie în aşa fel încât să elibereze terenurile, să accelereze procedurile şi să permită să se construiască
rapid, an de an, zecile de mii de locuinţe suplimentare necesare.
Efortul ţintit de construcţie este unica modalitate eficientă de a răspunde, în marile oraşe, cererii de locuinţe şi nevoii de a coborî preţurile. Ceea ce va permite reducerea ajutoarelor publice acordate masiv în ultimii ani. întrucât, dorind să ajutăm familiile, fără a rezolva problema locuinţelor, nu am făcut altceva decât să alimentăm creşterea preţurilor.

*

în jurul acestei Franţe a metropolelor şi a marilor aglomerări urbane mai există o Franţă numită adesea „periferică". Modul de deplasare în aceste regiuni este maşina personală, ceea ce ridică o problemă din punct de vedere ecologic şi complică viaţa locuitorilor pe măsură ce traseul de acasă la serviciu se lungeşte pe itinerarii din ce în ce mai încărcate.
Această Franţă periferică este lipsită deseori de o infrastructură publică de bază, de mijloace de transport, de creşe, de spaţii culturale. Condiţiile de viaţă pot fi de o calitate jalnică. Este cunoscută problema pe care o pun anumite zone cu case mici şi răsfirate, aflate în stare de degradare avansată, sau zonele în care casele sunt amestecate cu antrepozite şi mici firme. Tocmai această Franţă are mari îndoieli în legătură cu societatea noastră, respinge sistemul şi aderă, puţin câte puţin, la ideile extremiste.
Această Franţă are nevoie de investiţii publice şi private pentru renovare, în cadrul cooperării dintre municipalităţi, pentru realizarea unei reţele care să poată, la marginea marilor metropole, să asigure coexistenţa armonioasă dintre oraş şi natură.
în paralel, trebuie să relaxăm dinamica sutelor de oraşe de dimensiuni medii care constituie armătura ţării noastre. în special zona centrală a acestora. Se ştie că, în lipsa concepţiei unui urbanism comercial la scara potrivită, la periferiile acestor localităţi au apărut centre comerciale de o importanţă exagerată.
în consecinţă, centrele propriu-zise ale acestor oraşe au început să se golească. Construcţiile de acolo s-au degradat progresiv, proces

care a generat mari probleme. Or, din contră, inima oraşului ar trebui să fie cel dintâi spaţiu al dezvoltării economice, cu mici firme care să alimenteze cu locuri de muncă întregul teritoriu al localităţii. Trebuie, aşadar, întărit „centrul, oraşului".
La fel ca oraşele mari, şi unele dintre cele medii se confruntă cu problema legată de cartierele cu dificultăţi. Şi acolo trebuie creat un mix de populaţie.
Am vorbit deja despre Franţa în care creşte numărul marilor metropole. însă nu toate marile noastre aglomerări urbane, cu tot cu suburbiile lor, au aceeaşi dinamică.
Unele regiuni, amprentate de o puternică tradiţie industrială, sunt de ani buni în declin, întrucât industriile care le asigurau dinamismul au devenit progresiv perimate.
Ştim că, în punctul de vârf al crizei, anumite zone din nord-estul Franţei au pierdut în numai doi ani până la 10% din locurile de muncă. Şi, din păcate, declinul continuă, cu consecinţe dramatice: o rată a şomajului din ce în ce mai ridicată, tineri care, considerând că nu mai au niciun viitor la ei acasă, părăsesc regiunea, contribuind astfel o dată în plus la şubrezirea situaţiei de acolo. Chestiunea este şi mai dramatică pentru salariaţii care, cumpărând o locuinţă pentru care s-au îndatorat considerabil, nu mai au posibilitatea, din cauza reducerii preţurilor imobilelor, să plece în altă parte altfel decât cu condiţia să piardă totul.
în aceste regiuni, locuitorii resimt o totală împotmolire. Cum să ne mirăm, în aceste condiţii, că şi-au pierdut şi ultima speranţă?
Pentru a revitaliza aceste regiuni, statul trebuie să facă efortul nu de a încerca perpetuarea, indiferent de costuri, a unor industrii de acum perimate, ci de a încuraja o nouă logică de creştere care să fie mai potrivită cu economia de azi. Trebuie acţionat pornind de la cunoaştere şi de la tehnologie. Oraşele universitare, mai ales, trebuie să fie întărite şi să joace un rol decisiv în formarea profesională, irigând ansamblul regiunii. Trebuie susţinută înfiinţarea de noi companii, dar şi redinamizarea unui număr de ramuri industriale tradiţionale prin inovaţie, calitate, introducerea de noi procedee tehnologice. Niciuna dintre acestea nu este cu adevărat condamnată dacă vom şti să le protejăm graţie unei noi modernizări.
Avem un exemplu formidabil la Besançon. Atunci când uzinele Lip şi-au închis porţile, la începutul anilor '70, asta s-a întâmplat din

cauza lipsei de investiţii şi de anticipare în industria ceasornicăriei care era baza economiei din regiune şi care a fost măturată de valul tehnologiei pe bază de cuarţ. Or, acum, la Besançon sunt mai multe locuri de muncă decât la acea vreme. Cum este posibil? Oraşul, departamentul, statul, întreprinderile au investit în nivelul de competenţă al angajaţilor şi în inovare. Priceperea în ceasornicărie, această meserie de precizie, a permis crearea şi dezvoltarea a sute de întreprinderi mici şi mijlocii în întreaga regiune. Inovaţia s-a dezvoltat în jurul laboratoarelor publice şi private, făcând din oraş capitala microtehnicilor de precizie. Numai aşa poate fi concepută dezvoltarea economică. Astfel se explică, în materie de politică industrială, de ce nu am încercat niciodată să susţin cu orice preţ întreprinderile depăşite, ci mai degrabă înfiinţarea unora noi sau introducerea bazelor tehnologice ale inovaţiei în cele vechi. Nu locurile de muncă trebuie protejate, ci salariaţii. Este necesar deci să permitem transformarea întreprinderilor, iar angajaţilor lor să le asigurăm o formare profesională continuă. Numai astfel vor putea aborda în cele mai bune condiţii marea transformare în curs de desfăşurare.

*

Aş mai vrea, în sfârşit, să amintesc şi o ultimă Franţă care se simte acum lăsată deoparte faţă de dezvoltarea oraşelor: Franţa rurală. Sau, mai degrabă, ceea ce ţine de viaţa la ţară. Sentimentul acesta de abandonare să fie oare o fatalitate? Nu cred.

Avem, mai întâi, viaţa la ţară deliberat aleasă. Francezii locuiesc din ce în ce mai mulţi la oraş. însă avem şi iubitori de natură. Pentru ei, zona rurală are o atracţie puternică. Acolo îşi petrec şi vacanţele, şi weekendurile. Renovează ferme şi corpuri de clădiri de la ţară până atunci goale.

Cred în posibilitatea dezvoltării unei economii productive la ţară. Aceasta poate fi mai întâi una „rezidenţială", bazată pe renovarea

clădirilor, pe turism şi pe valorizarea produselor locale. Dar se poate proteja încă şi mai amplu graţie dezvoltării noilor tehnologii ce permit anularea distanţelor. Trebuie să ia amploare servicii precum centrele care permit relaţionarea de la distanţă a produselor cu piaţa de desfacere sau serviciile de proximitate bazate pe informatizare. Prin inovaţie se pot implanta şi anumite industrii, cum am putut vedea în cazul firmei Andros[9], cu sediul în localitatea Biars-sur-Cere, dindepartamentul Lot.

Aceste teritorii abandonate trebuie să devină zone ale experimentării. Este necesar să înţelegem că regulile produse uniform de stat şi călăuzite de spiritul de precauţie sunt duşmanul unei ruralităţi care nu se bate cu aceleaşi arme. Aceste zone au nevoie să-şi poată asuma riscuri, să încerce, să experimenteze.

Şi pentru cele aproximativ zece departamente rurale care în fiecare an pierd din locuitori doresc o abordare diferenţiată. Au aşteptat prea mult. Oamenii de acolo, agricultori în vârstă, au ajuns la disperare şi se simt abandonaţi. Şi, întrucât aceste zone sunt miezul identităţii ţării noastre, decăderea lor ne aduce şi pe noi la disperare. în privinţa infrastructurii de transport, fiecare dintre ele, de la Gueret la Mende, trecând prin Foix, Gap şi Aurillac trebuie să dispună de cel puţin un mijloc rapid de comunicare, menit să le lege eficient de oraşe şi de locurile cu activitate indispensabilă dezvoltării lor. Respectiva infrastructură trebuie să fie construită în următorii cinci ani. în privinţa telefoanelor inteligente, a tabletelor şi comunicaţiilor prin fibră optică, statul trebuie să ia rapid iniţiativa în cazul în care operatorii nu-şi respectă angajamentele. în materie de sănătate, trebuie accelerată organizarea concretă a caselor de sănătate în jurul centrelor spitaliceşti deja existente sau regrupându-i pe profesioniştii care deja se află acolo. în privinţa energiei, trebuie decisă o procedură de exceptare, astfel încât să se accelereze construirea de metanizoare sau de centrale bazate pe energia eoliană.

în privinţa serviciilor publice, este necesar să veghem la menţinerea peste tot a şcolilor şi să continuăm cu implantarea de case de sănătate sau alte servicii publice, după modelul realizat de Poştă în ultimii ani. în sfârşit, trebuie să-i ajutăm pe agricultori să producă şi să-şi amenajeze terenurile. Asta presupune un ansamblu

de acţiuni privind cartea funciară, transmiterea patrimonială şi protecţia împotriva riscurilor climatice. Este vitală în acest domeniu mai mult decât în altele lupta pe care trebuie s-o ducem în favoarea ţăranilor, luptă pe care o relatam mai înainte. Ţin să mă refer aici la „ţărani", nu doar la agricultori, întrucât aceste femei şi aceşti bărbaţi sunt cei aflaţi la temelia ţării, parte integrantă din peisajele ei, cei care îngrijesc pământul patriei noastre. Atunci când disperarea cuprinde aceste teritorii, ceva se prăbuşeşte în moralul colectiv. Prin reorganizarea lanţurilor produs-piaţă de desfacere, trebuie să le redăm stabilitatea firească, lucru care le va permite în acelaşi timp să trăiască şi să investească.

Adaptarea politicilor publice la realităţile locale este aşadar necesară şi în jurul metropolelor. Şi trebuie să se aplice şi în teritoriile noastre de peste mări cărora le cunoaştem diversitatea istorică şi geografică, bineînţeles, dar şi pe cea instituţională, începând cu departamentele-regiune care sunt Martinica, Guadelupa, Guyana, Réunion şi Mayotte, până la statutul special al Noii Caledonii, trecând prin colectivităţile din Saint-Pierre-et-Miquelon, Saint- Barthélemy, Saint-Martin, Wallis-et-Futuna şi Polinezia franceză. Cunoaştem şi caracteristicile lor comune: rată a şomajului superioară mediei naţionale — mai ales în rândul tinerilor —, cost al vieţii ridicat, deşi acolo găsim cele mai proaste salarii şi, de aici, o sărăcie mai accentuată, nivel al vieţii mai scăzut, subechipare a infrastructurii, în pofida investiţiilor decise după cel de-al Doilea Război Mondial.

Egalitate nu poate însemna identitate de reglementări atunci când eşti situat la opt sau zece mii de kilometri de Hexagon, când locuieşti în insule cu pieţe foarte restrânse şi restrictive, când eşti înconjurat de ţări cu un nivel coborât, foarte coborât de salarizare, departe de zona euro şi de reglementările ei. Aş vrea ca aceste teritorii să poată beneficia de reguli care să le permită să inoveze cu, printre altele, un adevărat statut de companie overseas, cu un regim social şi fiscal care să corecteze constrângerile şi o politică dinamică şi incitantă pentru investiţiile private în domenii inovative precum biodiversitatea sau tehnologiile mării. Aceste teritorii nu vor nimic de pomană din partea Hexagonului, ci echitate pentru a putea reuşi şi ele, acolo unde se află, dar tot în cadrul republicii.

întrucât Franţa este una şi indivizibilă şi, în acelaşi timp, formidabil de diversă, trebuie să trecem de la logica uniformităţii şi a omogenităţii la o logică diferenţiată şi voluntaristă. Aceasta este cheia pentru a ţine ţara unită.

Viziunea diversităţii teritoriilor mă conduce către o nouă organizare administrativă şi politică franceză. Este necesar ca statul să poată descentraliza, deconcentra, să poată pune bazele unor noi parteneriate cu regiunile, dezvolta politici care să le fie adaptate. în marile regiuni care tocmai au fost alcătuite, va fi firesc să articulăm cupluri regiune-metropole. Concret, cred că în teritoriu metropolele ar putea cel mai adesea să absoarbă departamentele.

în zonele rurale, nu oraşul este purtătorul de dezvoltare. Ţinând cont de dimensiunile prea mici ale unor oraşe, unele competenţe ar putea fi transferate la nivel departamental. Şi poate că pe cele mai mici ar trebui să le regrupăm.

La modul general, este indispensabil să refacem solidaritatea între teritorii.

în acest sens, trebuie depăşite vechile dispute teologice. Pentru sau contra existenţei departamentului — nu aceasta este problema. Acolo unde există zone urbane puternice şi, prin urmare, metropole de forţă, nu cred deloc în utilitatea departamentelor. Din acest punct de vedere, cazul Île-de-France se impune. în zonele predominant rurale, din contră, departamentele devin adevărate locomotive ale dezvoltării teritoriale.

Cred, mai ales, că organizarea teritorială trebuie concepută plecând de la propunerile din teren. Să ne gândim la recentele iniţiative vizând fuziunea celor două departamente ale vechii regiuni a Alsaciei sau la înfiinţarea unei Adunări a Bretaniei spre a obţine o colectivitate unică în acel teritoriu. Să luăm şi exemplul departamentului Rhone şi al metropolei Lyon. Regiunile noastre au idei care permit mai buna articulare a competenţelor şi, totodată, economii. Trebuie să învăţăm să le ascultăm şi să le auzim.

Ştiu că distrug anumite tabuuri. Dar şi aceasta este o modalitate prin care vom reduce cheltuielile publice. Nu printr-o politică făcută să uniformizeze, luând totul la rindea, ci ducând o politică de tip câştigător pentru totalitatea regiunilor noastre.

Şi în acest domeniu, la fel ca în multe altele, sunt pentru o Franţă a actorilor dinteren.

[9] **Firmă agroalimentară franceză specializată în procesarea fructelor şi a laptelui. (RL)Să ne dorim Franţa**

La ora la care ţara noastră trebuie să trăiască riscul, violenţa terorismului şi incertitudinile lumii contemporane, sunt numeroase tentaţiile de a ne mulţumi doar să ne reafirmăm autoritatea, forţa, şi să facem trimitere la principiile care ne călăuzesc. Unii ar vrea să ne facă să credem că autoritatea se impune de la sine şi este suficientă pentru a ţine ţara unită. După care interdicţiile şi menţinerea ordinii ar face restul, fără viziune de ansamblu. Alţii pretind că Franţa ar fi o identitate încremenită, închisă, repliată în fantasma vârstei de aur.

Nimic adevărat în aceste aserţiuni. Pentru a face faţă provocărilor, patria noastră nu poate rămâne unită, nu poate ajunge la reconciliere decât prin voinţă. O voinţă care imprimă o dinamică, desenează frontiere care, în acelaşi timp, adună la un loc şi oferă un sens lucrurilor care ne depăşesc. Pentru că, da, Franţa înseamnă voinţă.

Franţa nu se reface zi de zi plecând de la nimic. Voinţa aceasta se sprijină pe moştenirea venită din istoria noastră, care ne structurează răspunsurile în faţa noilor provocări.

Să ne dorim Franţa înseamnă, pentru mine, să luptăm împotriva a tot ce ne fragmentează ţara, o închide, ne face să ajungem la riscul unui război civil, înseamnă să ne dorim libertatea de conştiinţă, o cultură comună, o naţiune exigentă şi binevoitoare.

Exact în clipa în care vrem să ne apărăm, într-o lume nouă, ies la lumină ameninţări pe care le credeam perimate. Este vorba, în acelaşi timp, despre revenirea agresiunii din exterior, odată cu atacurile teroriste, şi despre spectrul conflictelor identitare.

Pentru nimic în lume nu trebuie să cedăm panicii. Din acest punct de vedere, demnitatea dovedită de familiile victimelor atentatelor

succesive este, pentru mine, o lecţie
II
constantă

.Avem un duşman: Daech. Trebuie să luptăm necruţător cu el şi în ţară, şi în afara graniţelor. Lucrul acesta însă nu justifică sub nicio formă confundarea subiectelor şi risipirea în conflicte lipsite de substanţă.

Faptul că un număr de tineri şi mai puţin tineri, născuţi pe pământul nostru, se pot angrena într-un proiect de moarte totalitară se bazează pe o logică complexă căreia, fără îndoială, nu-i vom afla toate cauzele. Gilles Kepel, Olivier Roy şi alţi câţiva, prin analizele şi munca lor în teren, au lămurit situaţia: este vorba despre proiectul ideologic, religios şi politic al Daech, despre manipularea imaginarului, fragilitatea personală, uneori despre nevroze, în sfârşit despre utilizarea resentimentului sau al urii faţă de republică. Resorturile sunt multiple şi impun răspunsuri care merg dincolo de indispensabila abordare în privinţa securităţii.

Este vorba despre provocarea tipului nostru de civilizaţie adus în faţa celor care, pe teritoriul nostru, au făcut respectiva alegere sau sunt tentaţi de astfel de derive.

într-o abordare mai amplă, descompunerea socială pe care o trăim alimentează răbufnirea identitară care, în schimb, ne paralizează capacitatea de a acţiona împreună.

Şi asta pentru că ţara noastră nu este în stare, de mai bine de treizeci de ani, să rezolve problema şomajului de masă, fiindcă a lăsat să se formeze adevărate ghetouri în oraşe, fiindcă nu mai ştie cum să dea speranţă milioanelor de tineri — ai căror părinţi, deseori, şi ei sunt lipsiţi de un loc de muncă de ani şi ani de zile —, fiindcă am lăsat să prospere îndoiala, dacă nu chiar ura faţă de republică. Acesta este motivul pentru care am vorbit în mai multe rânduri despre trădarea elitelor politice şi economice. Fiindcă nu am manifestat voinţa şi curajul de a privi în faţă problemele, fiindcă am lăsat Franţa să suporte consecinţele propriei noastre neputinţe.

Trebuie să începem prin a ne reaminti câteva principii, împotriva tuturor celor care fac comerţ cu angoasele noastre colective.

în ţara noastră, fiecare este liber şi trebuie să rămână liber să creadă sau să nu creadă într-o religie. Fiecare este liber să practice sau să nu practice o religie, cu nivelul de intensitate dorit în forul lui interior. Laicitatea este o libertate înainte de a fi o interdicţie. Este făcută pentru a permite fiecăruia să se integreze

în viaţa comună, nu pentru a duce o bătălie contra unei religii sau alteia şi încă mai puţin pentru a exclude sau pentru a arăta cu degetul. Este un soclu, nu o placă de
plumb. Cum le poţi cere concetăţenilor noştri să creadă în republică, dacă unii dintre ei se folosesc de acest principiu fondator care este laicitatea pentru a le spune altora că nu aici e locul lor?
Numai că, dacă libertatea de conştiinţă este totală, intransigenţa în privinţa respectării legilor republicii este absolută. în Franţa există chestiuni care nu sunt negociabile. Nu se negociază principiile elementare ale civilităţii. Nu se negociază egalitatea dintre bărbaţi şi femei. Nu se negociază refuzul fără drept de apel al antisemitismului, rasismului, stigmatizării originilor.
Să fim cinstiţi: dacă integrismul operează în cadrul tuturor religiilor, miezul dezbaterii actuale în societatea noastră priveşte islamul. Trebuie să abordăm subiectul cu exigenţă, împreună şi într-o manieră lipsită de emoţia pasiunilor.
Avem de făcut o alegere care ni s-a prezentat de mai multe ori de-a lungul istoriei. Dorim să combatem o religie anume, s-o excludem sau, mai degrabă, să- i facem loc în cadrul naţiunii franceze, ajutând-o să se integreze? Prea des ne-am înşelat în această privinţă, şi ţara noastră îşi aminteşte dureros de războaiele religioase care au făcut ravagii în oraşe şi în sate şi erau cât pe ce s-o facă să se prăbuşească definitiv.
Reversul a fost că am ştiut să facem loc şi altor religii în cadrul republicii. Iudaismul s-a clădit în Franţa prin respect şi dragoste faţă de republică. Ceea ce istoria şi alegerile noastre politice au ştiut să facă reprezintă un exemplu minunat.
Nu trebuie să cădem în capcana Daech, aruncându-ne în prăpastia unui război civil.
Lucru înţeles de episcopii Franţei mult mai bine decât de mulţi conducători politici. Demnitatea reacţiei lor după atentatul de la Saint-Etienne-du-Rouvray este dovada perfectă.
S-au făcut mai multe propuneri de revizuire a organizării islamului în Franţa, pentru a permite musulmanilor să fie mai bine reprezentaţi, pentru a se angaja mai mult în viaţa cetăţii. Dar şi pentru a le garanta mai simplu şi în mod independent puterea financiară, lăcaşurile de cult şi pentru a-i susţine pe acei

predicatori care respectă regulile Republicii. Cred că aceste propuneri merg în sensul care trebuie, deci şi eu mă voi angaja pe aceeaşi direcţie.
Dacă vrem cu adevărat să organizăm islamul în Franţa, atunci să le lăsăm musulmanilor care locuiesc aici dreptul de a-şi asuma responsabilităţile în deplină transparenţă şi să-i ajutăm să îşi exercite demn acest cult. Trebuie să-i ajutăm şi eliberându-i de modul în care sunt legaţi de unele ţări străine, retezând punţile unor organizaţii uneori oculte şi modalităţile de finanţare inacceptabile. Şi, mai ales, nu trebuie să cedăm nimic în teren, cum, din prea multă relaxare, am făcut-o uneori.
După care, să ducem împreună lupta împotriva islamului radical, un islam care ţine să se strecoare în anumite cartiere şi care se consideră deasupra republicii şi legilor ei. Cum s-o facem? Nu propunând noi texte şi noi legi, fiindcă le avem. De acum trebuie pur şi simplu să le aplicăm, demantelând organizaţiile care predică ura împotriva republicii, a valorilor noastre, a ceea ce suntem şi a ceea ce ne ţine împreună. Un anumit număr de organizaţii salafiste duc peste tot, pentru tineri, o bătălie culturală, ocupând terenul lăsat gol de republică. Procură ajutoare şi oferă asistenţă în locul serviciilor publice. Să nu ne fie frică nici nouă să ducem o luptă necruţătoare împotriva lor. în teren dispunem de combatanţi pentru laicitate, pentru drepturile femeilor, pentru regulile Republicii şi nu avem dreptul să-i abandonăm. Avem chiar datoria să-i ajutăm, întrucât este vorba despre asociaţiile care ne vor permite, în directă legătură cu serviciile publice, să restaurăm Republica.
Obligaţia statului şi a reprezentanţilor lui este de a fi inflexibili. De a pretinde, la nevoie, reafirmarea adeziunii la marile principii înainte de deschiderea unui lăcaş de cult. De a cere explicaţii şi dări de seamă despre predicile inacceptabile. De a le închide sau interzice, în caz de necesitate, respectând normele constituţionale.
După care trebuie să li se propună un viitor acestor cartiere pe care prea des le- am abandonat, fie concentrând acolo dificultăţile sociale şi economice, fie prin politici care nu au tratat decât simptomele bolii care le macină. Am reînnoit urbanismul. A fost o necesitate absolută şi s-a muncit remarcabil în multe locuri. Numai că am lucrat acolo şi apoi i-am obligat pe locuitori la un soi de

domiciliu forţat. Le-am spus: Bun, vă vom reface cartierul, dar, pentru voi, accesul la şcolile din centru nu va fi permis, accesul la transportul în comun şi la cultură va fi dificil, accesul la stagii de pregătire sau în universităţi va fi foarte, foarte complicat, cât despre accesul la un loc de muncă... în privinţa asta, nu trebuie să cereţi cine ştie ce!

Recucerirea pozitivă a cartierelor este indispensabilă. Nu este de-ajuns să fim fermi în faţa duşmanilor Republicii. Trebuie să dotăm din nou cu cele necesare cartierele pentru a reda locuitorilor lor oportunităţile, mobilitatea şi demnitatea. Pentru a le oferi un loc al lor, unul adevărat, şi sentimentul apartenenţei la o comunitate dinamică şi solidară, unită în jurul aceloraşi valori. Ceea ce înseamnă mobilitate şcolară şi profesională, acces la cultură, la divertisment etc. Această nevoie de sens se regăseşte altfel în anumite experienţe religioase sau politice extremiste.

Misiunea noastră va fi una dificilă, va lua timp şi va solicita mult din partea noastră, a tuturor. Numai că, din punctul meu de vedere, este esenţială, chiar dacă adeziunea la Republică şi la religie sunt două chestiuni diferite. în aceste vremuri este necesar să plasăm dragostea faţă de proiectul nostru comun şi respectul faţă de ceilalţi deasupra credinţelor noastre, indiferent care ar fi ele.

Până la urmă, ecuaţia e simplă: a nu ceda deloc în faţa discursurilor bazate pe dezbinare sau ură şi a face totul pentru libertate; a ajuta islamul să-şi clădească un loc al lui în cadrul Republicii; a nu ceda nimic din principiile noastre şi a lupta împotriva tuturor comunitarismelor.

*

Dar lucrul acesta nu poate fi suficient. Ţara noastră nu poate rămâne verticală, nu poate merge curajos înainte dacă nu ştim de unde venim. Transmiterea moştenirii noastre din generaţie în generaţie este în miezul naţiunii franceze. Lucrul acesta permite fiecăruia să ştie de unde vine şi spre ce se îndreaptă într-o lume contemporană în care totul se accelerează, iar reperele se pierd. Şi în vederea a tot ce poate fi mai bun, dar şi, uneori, a tot ce poate fi mai rău.

Nu eşti nimic, nu poţi fi cineva atâta vreme cât refuzi să primeşti. Atâta vreme cât nu accepţi să înveţi ceea ce alţii au învăţat şi ei, la

rândul lor, înaintea ta. Nu poţi construi Franţa, nu te poţi proiecta în cadrul ei dacă nu te pătrunzi de istoria, de cultura, de rădăcinile şi de figurile ei tutelare: Clovis, Henric al IV-lea, Napoleon, Danton, Gambetta, de Gaulle, Ioana d'Arc, soldaţii Anului II[10], Cercetaşii senegalezi[11], luptătorii din Rezistenţă, toţi cei care au marcat istoria ţării noastre...

Franţa este un bloc. Nu poţi în acelaşi timp să vrei să fii francez şi să faci tabula rasa trecutul. Istoria şi cultura noastră, tot ceea ce generaţiile precedente ne-au transmis constituie soclul nostru comun. Trecutul este începutul viitorului, iată de ce eroii Republicii sunt pentru totdeauna contemporanii noştri: învăţătorii, profesorii, educatorii ucenicilor, conducătorii de întreprinderi care, uneori, şi ei învaţă un gest anume — toţi cei care decid să dăruiască timp celorlalţi pentru a transmite ceea ce suntem.

Cultura este ceea ce ne ţine laolaltă. Ceea ce ne leagă pe unii de alţii. Nu trebuie să fie elitistă, ci din contră. Este o poartă deschisă tuturor. Am putut vedea în repetate rânduri cum reuşeşte evocarea unui poem, a unui text să genereze emoţie şi să dărâme bariere. Emoţia aceea împărtăşită de toată lumea în momentul în care am vorbit despre Gide sau Aragon. Sau cea resimţită de mine ascultându-l pe Abd al Malik vorbind despre Camus.

Această moştenire este arma noastră împotriva fragmentării, a radicalizării, a resemnării.

însă a transmite cultura, emoţiile, clipele de magie înseamnă mai mult decât atât.

înseamnă a regăsi împreună sarea vieţii. Ne-am pierdut vechile obişnuinţe, acelea pe care, personal, le-am întâlnit la mătuşile mele din satele Pirineilor. Solidaritatea de cartier care interzicea să-l abandonezi pe celălalt, care te obliga să-ţi ţii lângă tine părinţii. Am lăsat în urmă cele mai inocente obligaţii.

Nu politicii îi revine sarcina de a-i oferi vieţii un sens. Şi nu văd cum politica, chiar transformată în doctrină a mântuirii, ar putea pretinde să se substituie cultelor sau chiar credinţelor. Numai că omul republican nu poate uita de fraternitate. Acest al treilea termen al devizei noastre este deseori considerat cel mai obscur, deşi adună la un loc libertatea şi egalitatea într-un soi de amicală bunăvoinţă ce depăşeşte barierele originii. Lucru pe care francezii care se dedică, se angajează în asociaţii, care se dăruiesc an de an

marilor cauze o ştiu perfect. Fraternitatea, care nu suportă excluziunea, este inima invizibilă a proiectului Franţei.
în fond, e ceva care ne lipseşte. Fiecăruia dintre noi în parte şi societăţii în ansamblul ei. Evoluţia societăţilor occidentale pare să ne fi scufundat într-o formă de tristeţe resemnată. Fiecare se vede fixat într-un loc funcţional şi puţin mai contează, în fond, dacă asta se face în numele „pieţei" sau al „statului".
Misterul, transcendenţa, pătrunderea în intimitate sau în viaţa cotidiană, elemente care nu se rezumă numai la bani, la rolul social, la eficienţă, par să fi dispărut pentru totdeauna.
Indiferent care le-ar fi căutarea personală, francezii vor rămâne nefericiţi dacă vor renunţa să asigure supravieţuirea unui spaţiu politic care-i depăşeşte, cel al cetăţii. Dar pentru a-l face să trăiască în continuare nu înseamnă numai a vota, a se prezenta la referendumuri, a elabora un program sau a-l pune în aplicare. Politica trebuie să fie purtătoarea valorilor noastre. Iar aceste valori nu sunt doar cele traductibile prin eficienţă, ci altceva. în numele eficienţei economice s-au ruinat vieţi întregi. în întreprinderile extrem de complexe, nimeni nu mai ştie cine comandă şi cine execută. Cei care muncesc, angajaţi şi manageri, par amuţiţi de un sistem invizibil căruia nimeni nu ştie cine îi deţine cheile. Această dezumanizare, această cursă a „optimizării" maxime, poate conduce la drame.
A dori Franţa înseamnă a-i dori valorile. Această ambiţie simplă este în miezul politicii noastre privitoare la migraţie de decenii întregi. La baza întâmpinării străinilor în Franţa stau nu doar generozitatea sau tradiţia, ci şi voinţa împărtăşită de a construi un destin comun în care celălalt este văzut ca un element care îmbogăţeşte, ca o profundă necesitate. Este vorba despre voinţa străinului care decide să participe la un destin colectiv special şi să-l îmbrăţişeze fără rezerve.
Anual, două sute de mii de străini vin să se stabilească pe teritoriul ţării noastre. Printre ei, aproximativ unul din doi e născut într-o ţară europeană şi trei din zece, într-una africană.
în legătură cu subiectul special al azilului, trebuie să ne organizăm pentru reformarea condiţiilor de examinare a extrem de numeroaselor solicitări. Perioadele trebuie reduse considerabil, inclusiv reformulând sistemul de titluri şi de organizare

jurisdicţională. Trebuie ca persoanele care au drept de protecţie în Franţa să poată fi primite, formate şi luate rapid în grijă. Au acest drept. însă, ţinând cont de termenii procedurii mai scurte şi mai eficiente, toate persoanele care nu prezintă vocaţia de a rămâne în Franţa, întrucât nu au drept de azil,
trebuie conduse înapoi la frontieră.
O declar limpede şi fără subterfugii: umanismul în tratarea refugiaţilor nu trebuie să lase să se creadă că primim pe toată lumea, acordând titlurile de azil cu parcimonie, la capătul unor proceduri care nu se mai sfârşesc. Când facem astfel, suntem, de fapt, de o rară lipsă de omenie: îi lăsăm pe solicitanţi să se instaleze pe teritoriul nostru timp de luni de zile, până când se ia o măsură legată de cererile lor, după care, într-un târziu, decidem să-i trimitem pe cei mai mulţi înapoi. între timp, aceştia deja locuiesc undeva şi, uneori, chiar au făcut copii ori s-au căsătorit. Prin urmare, deciziile nu s-au pus în aplicare, iar persoanele în cauză alunecă într-o situaţie de nondrept, ceea ce face din ele indivizi fără documente de identitate, sortiţi marginalizării. Din lipsă de claritate a obiectivelor şi de eficienţă a politicii, ajungem la reversul a ceea ce tradiţia noastră în privinţa azilului ne-ar cere să facem. Omenie înseamnă să ne asumăm rolul, să examinăm rapid solicitările şi să oferim soluţii pentru principalii interesaţi.
Trebuie să punem capăt scandalului moral şi umanitar generat de traversarea deserturilor şi a Mării Mediterane. S-o spunem deschis: suntem de vină. în timp ce dreptul, dreptul nostru, ne obligă să examinăm cererile de azil, nu admitem solicitanţilor să vină legal în Franţa. Totuşi, de venit, vin în mod natural. Mii dintre ei mor pe drum. Şi avem partea noastră de responsabilitate, din acest punct de vedere. Cererile de azil ar trebui să fie examinate cât mai aproape de zonele de conflict, în ţările limitrofe. Mi se va răspunde că pentru aşa ceva consulatele noastre nu sunt pregătite. Trebuie să fie. Este o problemă şi de demnitate, şi de eficienţă. Acelaşi lucru trebuie reformat şi în privinţa absurdului sistem Dublin care obligă statele frontaliere ale Europei ca mai întâi să-i primească pe refugiaţi, generând cheltuieli imense şi o circulaţie infernală şi dureroasă, întrucât refugiaţii, care ştiu că ţările limitrofe nu-i vor primi, sfârşesc întotdeauna prin a se întoarce în zona centrală, adică în Franţa, Germania, Italia.

în afara refugiaţilor, trebuie să facilităm procedurile pentru persoanele care vor să se integreze în societatea noastră. Nu este

I

admisibil ca cei care vor să trăiască pe pământul nostru sau să devină francezi să petreacă ore în şir pe la cozi, plimbaţi de la un ghişeu la altul, în speranţa de a obţine acel Sesam deschide-te! după şase luni sau un an de încercări. Din momentul în care criteriile sunt clare, încheierea procedurilor trebuie să intervină în cel mult două-trei luni. Iată cum văd eu o naţiune binevoitoare.Corolarul bunăvoinţei este exigenţa: Franţa nu poate primi pe toată lumea şi în orice condiţii. întrucât valorile franceze, libertăţile pe care le-am descris nu sunt negociabile. Şi nu vor fi niciodată. Nimeni dintre noi nu se poate îmbrăca în hainele generozităţii sau ale alterităţii pentru a ajunge la concluzia că egalitatea dintre femei şi bărbaţi, libertatea de conştiinţă şi de cult, inclusiv libertatea de a nu crede pot avea o geometrie variabilă. Franţa e măreaţă atunci când oferă aceste libertăţi celor care i se alătură. Fiecare persoană care ajunge în ţara noastră trebuie, prin urmare, să se angajeze că le va respecta şi le va apăra. în schimb, fiecare are dreptul să beneficieze de o integrare deplină şi de o protecţie totală, fără a-şi vedea constant puse în discuţie „loialitatea" sau „fidelitatea" de unii sau de alţii.

Nu cred că valorile franceze sunt pe cale de dispariţie. Franţa nu e slabă. Nu are de ce să-şi apere identitatea, va fi suficient să o afirme. Ceea ce ne lipseşte în ziua de azi, dându-ne impresia dureroasă de lipsă de loialitate faţă de noi înşine, sunt mijloacele de a revigora, de a da culoare şi strălucire expresiei politice a valorilor noastre. Este nevoie de imaginaţie, de voinţă continuă, de răbdare. Ne trebuie din nou gust pentru viitor. Toate aceste virtuţi sunt aici, dar par adormite, paralizate. Nu avem nevoie de prea mult, la drept vorbind, pentru a ne reconcilia cu noi înşine.

[10] Armata constituită începând cu 23 august 1793. al doilea an al Revoluţiei franceze. (N.t.)

[11] Trupe coloniale franceze funcţionale între 1857 şi 1960. (N.t.)

Să-i protejăm pe francezi

Sunt mulţi responsabilii politici care îşi construiesc discursul sub semnul fragilităţii naţionale. îi auzim peste tot. Am convingerea intimă că se înşală şi, odată cu ei, îi înşală şi pe francezi.

Desigur, vremurile sunt grele şi istoria tragică: Franţa a fost lovită de atentate odioase, traversează o teribilă tulburare a societăţii şi

II

este destabilizată de prefacerile în curs din întreaga lume. Numai că Franţa nu este un castel din cărţi de joc. De sute de ani suntem pe unul dintre primele locuri în lume. Am trecut prin încercări incomparabil mai dificile. Dispunem de o demografie dinamică, de o dovedită capacitate de integrare, de un patrimoniu cultural fără egal, de o voinţă aşijderea.

Trebuie să ne liniştim poporul în faţa ameninţărilor contemporane. Fiindcă statul îi protejează. Este cel dintâi rol al lui: să apere libertatea fiecăruia în faţa spaimei.

Trăim într-o ţară care luptă cu hotărâre împotriva Daech. Căruia i se adaugă violenţele, lipsa comportamentului social adecvat, şi asta de ani şi ani, şi tensiunile crescânde din anumite cartiere. Fronturile sunt multiple, deşi nu se pot compara între ele, iar noi suntem obligaţi să trăim cu un risc permanent.

Printre iluziile cele mai periculoase ale contemporaneităţii este şi aceea de a considera că putem elimina răul prin bariere, prin lipsire de drepturi, prin îndosarierea populaţiei, prin lagăre, prin uitarea sau dispreţul drepturilor omului pe care Declaraţia din 1789 le-a expus în faţa lumii.

Este ceva zadarnic şi îngrijorător în piaţa propunerilor prezentate, de altfel cu scop profund electoral, după atentatele teroriste. La fel ca în alte domenii, francezii mi se pare că manifestă, dincolo de neliniştile fireşti, un calm, o forţă, o hotărâre care contrastează cu agitaţia dezordonată a unei părţi a clasei politice, mai ales a aceleia, dar nu numai, care apropie ideile dreptei clasice de cele ale extremei drepte. în acest spaţiu râvnit din greu, candidaţii moştenitori ai liniei Poincare şi de Gaulle se interesează de meniurile din cantinele şcolare, de lungimea uniformelor, de modalităţile de acordare sau de retragere a cetăţeniei franceze, într-o dezbatere lipsită de inventivitate.

Făcând acest lucru, indiferent de meritele unei propuneri sau alteia — despre care ar trebui să putem discuta deschis —, responsabilii politicii comit, în acelaşi timp, o eroare politică, o greşeală morală şi un nonsens istoric.

O ţară — şi mai ales a noastră — nu a depăşit niciodată o încercare decisivă renegându-şi legile care o fundamentează şi nici spiritul

III

acestora. Orice bătălie se alimentează din mândrie, din afirmarea a ceea ce eşti, dar, mai ales, din acele valori la care nu stă în puterea nimănui să ne facă să renunţăm. Pe plan riguros practic, arsenalul antiterorist este suficient. Nu este necesar să adăugăm jurisdicţii de excepţie, lagăre de concentrare sau mai ştiu eu ce prezumţie de naţionalitate. De altfel, se ştie bine că diminuarea libertăţilor tuturor şi a demnităţii fiecărui cetăţean nu a dus niciodată, nicăieri, la o sporire a siguranţei. Nu a crescut numărul crimelor după abolirea pedepsei cu moartea şi acceptarea prezenţei avocatului în timpul arestului preventiv. Consider aceste iluzii drept profund dăunătoare prin ele însele şi prin ineficacitatea lor. La capătul unui asemenea drum, s-ar afla o Franţă la fel de supusă riscurilor, dar a cărei faţă ar fi urâţită de o astfel de încercare. Unii vor să închidă toate persoanele aflate în fişele „S"[12] în aşa fel încât acestea să fie puse în imposibilitatea de a mai face vreun rău. Tot ei ne explică, parcă pentru a ne linişti, că numai cele mai „periculoase" persoane vor fi supuse acestui regim. Numai că nimeni nu spune cum va fi evaluată periculozitatea respectivelor persoane. Şi nimeni nu aminteşte că exact serviciile noastre de informaţii, care în niciun caz nu pot fi acuzate de nepăsare sau de amatorism, ne sfătuiesc să nu luăm astfel de măsuri. Nu prin propuneri periculoase va fi diminuat pericolul. întrucât propunând încarcerarea sistematică a celor care se regăsesc în fişierele „S", am lipsi de eficienţă sistemul de informaţii şi, mai ales, am trece de la un stat de drept la unul poliţienesc. Lucru în acelaşi timp ineficient şi nedemocratic.Nu suntem o ţară ca altele. Nu putem urma, în aceste vremuri dificile, decât asumându-ne riscul de a ne prăbuşi, o altă cale decât pe a noastră. Bogăţia pe care o avem de apărat este dată de specificitatea Franţei, virtutea, mesajul ei în istorie. Aceste elemente fac ca, în momentele decisive, în legătură cu subiectele fundamentale, mesajul ei încă să se mai audă în lume. Este vocea care spune nu tuturor manifestărilor violente care nu servesc cauzei Omului.

Iată identitatea franceză. Nu în altă parte se află. Mă frapează paradoxul prin care heralzii autoproclamaţi ai identităţii naţionale

se pun în serviciul unei cauze care nu este a Franţei, ci doar a fantasmelor lor, şi care degradează naţiunea.

IV

Din acest motiv trebuie să pregătim cu toţii, imediat ce va fi posibil, o ieşire din starea de urgenţă care a fost indispensabilă a doua zi după atentate, permiţând luarea imediată a unor măsuri care nu ar fi fost reunite sub un alt regim de drept. Nu pretind că nu va mai trebui niciodată pusă în aplicare, dacă circumstanţe dramatice ar cere-o din nou. însă prelungirea ei fără sfârşit, după cum bine ştie fiecare, pune, nu rezolvă probleme. Nu putem trăi permanent într-un regim de stare excepţională. Trebuie, aşadar, să revenim la dreptul comun, aşa cum a fost el întărit de legislator, şi să acţionăm cu instrumentele potrivite. Avem un întreg aparat legislativ care ne permite să răspundem, în timp, unei situaţii care ne aparţine.
Spunând asta, nu înseamnă că trebuie să ne dovedim înţelegători în privinţa unor declaraţii sau comportamente, mai ales de natură religioasă, care contravin principiilor noastre. însă unica modalitate de a reduce, cum se spune în chirurgie, fractura teroristă, este să nu lăsăm niciun punct de sprijin celor care îi devin avocaţi. Iată de ce trebuie să mobilizăm întreaga societate civilă în jurul unui proiect bazat pe încredere. Dacă această încredere este trădată, acest fapt trebuie imediat şi dur sancţionat. Din contră, nimic nu ar fi mai rău decât să închidem a priori, doar pentru nişte bănuieli, părţi întregi din populaţia franceză, ca răspuns la propaganda unei minorităţi şi la crimele unui mic număr de indivizi.
Şi în acest caz trebuie să ne dezintoxicăm de recursul permanent la lege şi de necontenita modificare a dreptului în materie de drept penal. Succesul va veni mai degrabă în urma unei reforme a structurilor şi mijloacelor poliţiei şi tribunalelor cu un examen critic prelabil al organizării acestora în sensul reprezentativităţii naţionale.
Cum să asigurăm siguranţa fiecărui cetăţean, această primă libertate căreia îi este garant statul de drept?
Armata nu poate fi decât ultimul recurs. Nu este nici mijloc natural de supraveghere a tineretului şi nici forţă de menţinere a ordinii în teritoriu. Scopul ei este lupta. Apelurile unor responsabili politici la

angajarea crescândă a armatei în Franţa reprezintă un omagiu adus acestor bărbaţi şi femei care îşi asumă de atâţia ani, după

V

reforme şi restructurări de care puţine instituţii ale administraţiei civile au fost capabile, o sarcină foarte grea, care trezeşte admiraţia tuturor. Atâta doar că armata nu este făcută să suplinească nici carenţele dispozitivului naţional de securitate, nici defectele sistemului de educaţie. Misiunea armatei poate fi extinsă punctual. Rezerva operaţională poate fi dezvoltată în cadrul unei analize aprofundate a modalităţilor contractuale ale angajării, în termeni de obligaţii, durată şi avantaje. însă este de neconceput şi periculos ca aceasta să fie folosită drept mască pentru a ascunde realitatea.

Operaţiunea Sentinelle, care a condus la desfăşurarea a aproape 10 000 de militari pe teren, în Franţa, a fost necesară pentru a apăra teritoriul şi a linişti populaţia. Nu este nici realist, nici de dorit să încetăm operaţiunea în următoarele luni, dar se impune pe de o parte să păstrăm actuala formă a armatei noastre, chiar şi după Sentinelle, pe de alta să pregătim rapid tranziţia în vederea întăririi forţelor de poliţie şi jandarmerie, prin angajări suplimentare.

*în materie de securitate, dispozitivele noastre au fost constituite într-o epocă în care terorismul nu era o ameninţare importantă pentru Franţa. Şi în care formele de criminalitate nu erau cele de azi. Or, lupta împotriva terorismului reclamă o logică radical diferită, pentru a acţiona eficient. Are nevoie de stabilirea unor legături de încredere cu populaţia. Impune prezenţa continuă a forţelor de ordine în teritoriu. Obligă la acţiune cât mai aproape de cetăţean, întrucât proximitatea este unica modalitate de a strânge informaţii, de a repera şi de a-i urmări pe indivizii periculoşi.
în realitate, lupta împotriva terorismului este în primul rând şi înainte de orice altceva o bătălie a informaţiilor, care necesită o muncă de poliţie minuţioasă şi discretă: nimic nu ar fi posibil dacă decidem să-i închidem pe aceşti oameni care trebuie supravegheaţi şi monitorizaţi.
Când vine vorba despre forţele de securitate, trebuie să recunoaştem că am comis erori în trecut şi că nu toate au fost corectate.
Ne-am înşelat, în primul rând, în legătură cu organizarea forţelor de poliţie. Suferim acum consecinţele desfiinţării aproape în totalitate a mijloacelor de informaţii din teritoriu. Decizia respectivă a avut efecte nocive, întrucât o parte importantă a eficienţei operaţionale împotriva reţelelor teroriste se bazează pe capacitatea de obţinere a informaţiilor la nivel de oraş, dacă nu cumva chiar de cartier. Trebuie deci mers dincolo de reforma din ultimii ani şi reconstruit un sistem de informaţii teritoriale pe deplin operativ. De altfel, nu am ştiut să ne organizăm pentru a utiliza mai bine informaţiile care circulă pe internet şi datele adunate de diferitele servicii. Dincolo de problemele de coordonare dintre aceste servicii, care impun clarificări indispensabile, trebuie înfiinţată o celulă centrală de analiză a datelor din masa de informaţii, aşa cum fac britanicii sau americanii. Respectiva celulă va raporta direct Consiliului de Apărare, întrucât acest lucru va permite centralizarea informaţiilor de înalt nivel, complet indispensabilă sistemului de obţinere a informaţiilor din teren, unde sunt urmăriţi anumiţi indivizi.
în acelaşi timp, suferim consecinţele deciziilor ideologice luate acum mai bine de zece ani de a desfiinţa poliţia de proximitate. Contrar modului în care aceasta a fost caricaturizată, poliţia de

proximitate care a fost înfiinţată de Lionel Jospin şi de Jean-Pierre Chevènement, nu ţinea nici de o utopie a relaxării, nici nu era vreo invenţie oarecare, ţinând de instrumente de comunicare mai mult sau mai puţin necesare. Indiferent de numele pe care i-l vom da, va trebui neapărat să
lăsăm din nou să-şi facă treaba un tip de organizare a poliţiei aflate în strânsă legătură cu cetăţenii noştri. Bineînţeles, trebuie să ţinem cont de noul context: nivelul de violenţă şi de delincvenţă din anumite cartiere este cu mult mai ridicat decât acum douăzeci de ani. Dar, mai ales, trebuie se veghem ca relaţia şi colaborarea dintre poliţie şi justiţie să fie mult mai eficiente.

Acestei noi poliţii de proximitate trebuie să-i acordăm timp, să-i asigurăm durabilitate şi să-i punem la dispoziţie mijloacele umane şi financiare necesare. Trebuie să-i permitem să construiască o relaţie de încredere cu francezii. Ceea ce nu ar fi o dovadă de slăbiciune, ci de inteligenţă. întrucât poliţiştii — la fel şi jandarmii — astfel utilizaţi devin funcţionari care dezvoltă o cunoaştere aprofundată a teritoriului în care lucrează, care au timpul necesar pentru a aduna informaţii şi care, în caz de nevoie, sunt în măsură să-i identifice pe indivizii periculoşi sau pe cale de radicalizare înainte ca aceştia să treacă la fapte.

După cum se vede, aceste reforme impun reorganizarea rapidă şi acordarea de mijloace suplimentare. în afara celor 9 000 de angajări deja hotărâte, acum în curs de realizare, mai trebuie recrutaţi încă 10 000 de poliţişti şi jandarmi în următorii trei ani. Numai aceste măsuri, însă, nu vor rezolva dificultăţile indicate de poliţişti în timpul manifestaţiilor spontane de după atacul odios de la Viry-Châtillon.

Mulţi poliţişti au sentimentul că lucrează în condiţii dificile, fără a avea echipamentul absolut necesar, din cauza constrângerilor bugetare permanente şi, în ultimii ani, a lipsei de întărire a unităţilor prin mărirea efectivelor. Pentru cei şi cele direct activi în teren, senzaţia că sunt lăsaţi la voia întâmplării de către superiori este inacceptabilă.

*

Aceleaşi lucruri se pot spune şi referitor la consecinţele directe ale lipsei de mijloace din justiţie. Răspunsul penal la acest nivel este neglijabil din cauză că mijloacele de care dispun justiţia şi administraţia penitenciarelor nu-l oferă, mai ales în zonele cele mai

dificile. Şi astfel scade credibilitatea forţelor de ordine din teren. Atunci când s-a stabilit, cum se întâmplă în anumite regiuni, că parchetul nu va cere mandat de reţinere dacă o eventuală pedeapsă cu închisoarea ar fi sub termenul de doi ani, credibilitatea oricărui răspuns penal e pusă sub semnul întrebării. Răspunsul este că forţele de ordine, ca şi magistraţii, trebuie să se poată concentra pe anumite misiuni. întrucât acum nu sunt în măsură să lupte împotriva fenomenului delincvenţei la toate nivelurile.

Răspunsul politic clasic este acela al prevalării de o intransigenţă permanentă şi generală. O iluzie, evident. Realitatea este că se cere mereu tot mai mult forţelor de ordine, magistraţilor şi serviciilor penitenciare, care, acum, sunt printre funcţionarii statului care lucrează în condiţiile cele mai dificile. Trebuie deci să le întărim mijloacele şi să fim intransigenţi cu priorităţile: lupta împotriva delincvenţei şi a criminalităţii şi eradicarea cartierelor lăsate în afara legii. Dar, totodată, trebuie să reflectăm matur şi transparent la obiectivul pedepselor. Ce aşteptăm de la o sancţiune penală? Nu întotdeauna măsura cea mai utilă societăţii este excluderea celui care a încălcat legea din cadrul corpului social, pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp. De exemplu, furtul fără circumstanţe agravante este pedepsit, la ora actuală, cu trei ani de închisoare. Nu ne-am putea oare gândi că ar fi mai potrivită o măsură reparatorie coercitivă în favoarea victimei şi o amendă atunci când dauna se cifrează sub o anumită valoare? Tot astfel, utilizarea şi deţinerea de canabis sub o anumită cantitate, la fel şi anumite infracţiuni ce privesc Codul Rutier (lipsa asigurării automobilului, de exemplu) chiar trebuie să ţină de tribunalele corecţionale? Am putea totuşi considera că regimul de contravenţie este suficient pentru a sancţiona astfel de comportamente.

în această privinţă, refuz să mă las prins în discursul-capcană care aduce acuza de relaxare exagerată a răspunsului, imediat ce apar în discuţie astfel de subiecte. Aş vrea ca toată lumea să fie convinsă că nu am nici cea mai mică simpatie nici pentru şoferii care încalcă legea, nici pentru practicile care produc dependenţă. Pur şi simplu afirm că este bine să-i ascultăm pe profesioniştii din poliţie şi din justiţie care explică în ce măsură este inutil să pedepsim penal sistematic consumul de canabis, pe când o amendă

contravenţională grea şi achitabilă imediat ar fi şi mai potrivită în termeni de economie de timp, deopotrivă pentru poliţie şi pentru justiţie, şi mai disuasivă decât o ipotetică pedeapsă cu închisoarea, despre care toată lumea ştie că până la urmă tot nu va fi executată. în schimb, consider că este obligatoriu ca pedepsele, indiferent care ar fi acestea,
să fie imediat puse în executare exact aşa cum au fost pronunţate. Un magistrat care condamnă acum un delincvent la pedeapsa cu închisoarea de până la doi ani, ştie că respectiva pedeapsă va fi mai întâi examinată de către un alt magistrat care va încerca să găsească alternativă la închisoare. Care e sensul acestui sistem? Oricum e de neînţeles şi pentru victime, şi pentru masa cetăţenilor, ba chiar şi pentru delincvenţi. Pronunţarea pedepsei privative de libertate trebuie să- 1 ducă pe respectivul individ direct în închisoare. Trebuie să redăm sensul momentului în care o pedeapsă este pronunţată, întrucât prin asta este angajat cuvântul justiţiei şi, prin urmare, autoritatea ei. De altfel, nu ar trebui redată şansa ideii de prevenţie, abandonată cu totul, întărind prezenţa matură (educativă, asociativă) pe lângă tinerii din cartiere, în aşa fel încât aceştia să evite trecerea la înfăptuirea de ilegalităţi şi să alunece în spirala delincvenţă- închisoare-recidivă? Funcţiile statale ale justiţiei şi ale siguranţei implică deci angajarea statului din punctul de vedere al resurselor. Angajare de durată, care trebuie asumată şi pusă în practică. Or, de zece ani încoace este inconstantă, rezultat al unor permanente intermitenţe dictate de actualitate. Prin urmare, este necesar ca priorităţile să fie asumate şi, printr-o lege-cadru pe cinci ani, să ne angajăm într-un proiect pe care întreaga naţiune să-l respecte.
în sfârşit, în vederea unei depline eficienţe, trebuie să responsabilizăm întreaga societate. Fiecare cetăţean trebuie să aibă locul lui în asumarea siguranţei ţării. Lucrul acesta nu înseamnă în niciun caz să pătrundem într-o societate a suspiciunii, ci să ne asumăm ideea că statul nu este unicul actor în domeniu. Fiecare are un rol de jucat în identificarea ameninţării: asociaţiile care se adresează tinerilor, profesorii care-i însoţesc pe copii în excursiile cu şcoala, conducătorii de firme care organizează seminarii. Trebuie să fim mai vigilenţi în faţa derivelor actuale. Deprinderea elementelor de acordare a primului ajutor, a reacţiilor

în caz de atac, a reflexelor pentru alertarea forţelor de poliţie este indispensabilă în ziua de azi.

în acest context, rezerva operaţională joacă un rol fundamental, dacă nu cumvaexclusiv. Nu se pune problema reluării serviciului militar obligatoriu pentru toţi. Nu ar fi un lucru dorit de tinerii noştri şi nici nu ar fi posibil în condiţiile unei armate profesioniste. în schimb, a aduce între 30 000 şi 50 000 de voluntari, tineri şi tinere, în cadrul rezerviştilor ar permite să le asigurăm contribuţia la această indispensabilă transformare.

[12] Fişele „S" — ..atingere adusă siguranţei statului" — sunt partea fişierului poliţiei franceze privitoare la persoanele care reprezintă ..ameninţări grave pentru siguranţa publică". (N.t.)

Să fim stăpâni pe soarta noastră

Am fost aruncaţi în valurile lumii. Vrând-nevrând.

Milioane de francezi trăiesc în străinătate sau călătoresc. Avem teritorii pe toate continentele. Limba ne este vorbită pe tot globul. Dar şi lumea-ntreagă se află la noi acasă: milioane de turişti ne vizitează anual ţara. Două milioane dintre concetăţenii noştri lucrează pentru firme străine — pe teritoriul nostru s-au stabilit mai bine de 20 000! Dar, mai ales, milioane dintre concetăţenii noştri sunt angrenaţi în procesul mondializării; atunci când se produc avioane Airbus la Toulouse sau elicoptere la Marignane, atunci când se produc turbine la Belfort sau cabluri submarine la Calais, se lucrează pentru clienţi din străinătate şi, prin urmare, depindem de mondializare.

Marile provocări contemporane sunt la scară mondială: terorismul, migraţia etc. Şi, bineînţeles, împărţim aceeaşi planetă, ceea ce trebuie să ne facă să muncim împreună pentru prezervarea biodiversităţii sau pentru a răspunde schimbărilor climatice. întrucât transformările în curs vor avea consecinţe directe asupra copiilor noştri. Dacă nu acţionăm împreună, vor genera boli şi conflicte care ne vor distruge încet-încet planeta, cel dintâi bun comun al nostru.

Este limpede că nu putem fi dezinteresaţi de lumea în care trăim, întrucât existăm în această lume, iar acţiunea noastră internaţională este chiar condiţia de a fi stăpâni pe soarta noastră, într-atât suntem de legaţi unii de alţii.

De altfel, Franţa nu s-a gândit niciodată la ea fără a se fi gândit şi la ceilalţi. Ceea ce, uneori, ne face insuportabili în faţa altora. Dar explică şi faptul că partenerii şi vecinii noştri, atunci când Franţa

nu se exprimă în legătură cu un anumit subiect, se întreabă: Ce e cu Franţa? De ce tace? Visul nostru francez a fost dintotdeauna şi un vis universal. Gândul ne-a purtat mereu spre întreaga lume. Nu găseşti în multe ţări o mobilizare precum cea franceză atunci când sunt ameninţaţi creştinii din Orient, tremurând pentru viaţa celor din Benghazi,
indignându-se pentru martiriul Alepului sau din cauza crimelor din Tombouctou.
Lucrurile acestea au alimentat multă vreme sentimentul că ţara noastră deţinea vocaţia de a lumina mersul înainte al lumii, de a fi purtătoarea unui mesaj universal şi umanist — acela de a-i invita pe toţi ceilalţi să ajungă ca noi, să se apropie de noi, de modelul şi de valorile noastre. în ziua de azi, mondializarea pe care o trăim ne seamănă mai puţin. Uneori nu este purtătoarea valorilor care ne reprezintă. Ceea ce ne face să avem îndoieli ori să vrem să închidem porţile în faţa ei. Uneori, ne apasă tentaţia de a ne retrage prin dezertare. înţeleg şi temerile, şi lipsa de înţelegere. Aud glasul furiei împotriva derivelor lumii. Cred însă că Franţa nu va putea fi niciodată cu adevărat Franţa dacă îşi va uita vocaţia universală.
Avem, înainte de orice, o istorie. Suntem o veche putere colonială care păstrează ancore teritoriale pe toate continentele. Avem o limbă vorbită de 275 de milioane de oameni şi o relaţie specială cu continentul african şi cu Orientul Apropiat.
Suntem o putere internaţională, maritimă, diplomatică, militară. Suntem unul dintre cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite, singurul din Uniunea Europeană după Brexit. Avem arma nucleară şi suntem capabili să trimitem forţe armate în toată lumea. Ceea ce ne face să jucăm un rol important. Dar ne şi obligă să dăm dovadă de o mai mare responsabilitate. Iată de ce sunt de acord ca intervenţiile noastre să se înscrie în cadrul mandatelor date de ONU. Este un lucru în acelaşi timp mai eficient şi mai conform cu viziunea noastră istorică asupra multiculturalismului. Ceea ce ne garantează un echilibru pe care nicio alianţă punctuală nu ar putea să-l realizeze.

Fiindcă avem obligaţia de a fi un exemplu. Dacă Franţa a avut, graţie

trecutului ei, o astfel de aură, asta s-a datorat faptului că era respectată ca fiind o ţară neagresivă, independentă, care se bucura de o popularitate importantă şi tangibilă în întreaga lume. Un exemplu notabil a fost cazul refuzului nostru de a ne angaja în aventura irakiană propusă de George W. Bush şi de Tony Blair. Cu toate acestea, acum imaginea Franţei nu mai este atât de bună. Mai multe polemici sunt greşit înţelese şi ne alterează imaginea. Prezenţa noastră în Mali este privită cu suspiciune de către o parte a tineretului african. Intervenţiile în Libia şi în Sahel au fost contestate

.M-aş bucura să putem cădea de acord cu toţii că este necesar puţin realism. Nu ne putem gândi la o acţiune internaţională fără legătură cu ceea ce facem la noi acasă. Mă frapează să văd că poziţia noastră publică internaţională rămâne absolut aceeaşi, cu toate că situaţia ni s-a schimbat. Cine îşi poate închipui că avem mijloacele financiare şi militare de a interveni peste tot? Putem oare continua să propunem, să dăm lecţii, uneori să chemăm la ordine de parcă finanţele noastre ar fi fără cusur, intervenţiile încununate de succes, conducătorii populari şi reputaţia intactă? O asemenea poziţie reprezintă o sursă de pericole, de greşeli care

uneori pot aluneca în ridicol. Pentru a acţiona eficient, înainte de orice trebuie să fim lucizi.
La cealaltă extremă, sunt prea numeroşi aceia care au renunţat chiar la ideea de a avea o poziţie proprie, originală, utilă Franţei. Şi asta întrucât o consideră decăzută, incapabilă să-şi revină sau condamnată să se dizolve în Uniunea Europeană sau în NATO. Şi ei greşesc. Trebuie să continuăm să transmitem lumii felul nostru particular de a privi libertatea, umanismul, justiţia şi onoarea, însă nu putem face asta fără realism, adică fără a depune şi în privinţa noastră efortul necesar pentru a obţine rigoarea, eficienţa, dar şi morala pe care nu încetăm să le cerem întregii planete. Iată de ce, de altfel, activitatea noastră, fără a se dizolva, trebuie, după părerea mea, să se înscrie şi mai clar într-un cadru european şi, în special, într-un dialog strategic indispensabil cu Germania. Totodată, trebuie să dăm dovadă de mai multă exigenţă în ceea ce ne priveşte şi, s-o spunem deschis, de o relaţie mai dezinteresată cu ceilalţi. Prea multă vreme am părut a prefera realităţii popoarelor pe care am pretins că le iubim fie interesele noastre directe de comercianţi de arme sau de operatori de turism, fie prea buna impresie pe care o avem despre noi înşine. Am susţinut şi susţinem în continuare regimuri dictatoriale şi ineficiente, absolut contrare valorilor noastre.
Franţa trebuie să-şi păstreze poziţia ei specială şi independentă, care îi permite să se angajeze într-un dialog constructiv cu toată lumea. De altfel, exact acesta este spiritul diplomaţiei, care îţi permite să stai de vorbă chiar şi cu cei cu care nu eşti de acord. însă acest dialog nu trebuie să ducă la sacrificarea valorilor noastre, nu trebuie să ne facă să cădem în derizoriu sau în complezenţă. Dacă realismul este indispensabil, la fel sunt şi principiile, iar o cură de modestie nu ne-ar strica.
Cum nu ne-ar strica, de altfel, o analiză cât mai obiectivă cu putinţă a operaţiunilor militare ale Franţei din ultimii douăzeci de ani. Parlamentul nu o face decât sub imperiului scandalului şi al emoţiei. Or, personal sunt convins că, din contră, avem cu cine şi cum să asigurăm o evaluare completă şi un control inteligent atât ale ideilor organizatorice, cât şi al procedurilor.
Pentru a ne întoarce în prezent şi pentru a fi stăpâni pe soarta noastră, consider că un prim pariu este cel al siguranţei externe şi,

deci, al necesităţii de a lupta prin toate mijloacele împotriva duşmanului, Daech, şi împotriva tuturor riscurilor legate de acesta. Terorismul şi islamismul politic radical prosperă la porţile noastre de la est şi de la sud. Acţiunea noastră diplomatică şi militară trebuie aşadar să vizeze asigurarea unei scheme de securitate în Magreb şi în Mediterana, în faţa crizelor regionale.

Prioritatea noastră de astăzi este să câştigăm războiul în teren, împotriva Statului Islamic, la Moşul şi la Rakka printre altele. Să împiedicăm şi alte masacrări ale civililor, precum cel de la Alep. Să stabilizăm regiunea şi, în mod special, Libanul, o ţară atât de apropiată de sufletul francezilor şi atât de des marcată de războaie şi de exil. Prezenţa noastră acolo este absolut necesară şi justificată. Dar şi în acest caz acţiunea noastră trebuie să se înscrie în cadrul unui mandat clar al ONU.

Totuşi, în respectivele ţări, conflictele militare nu îşi pot găsi încheierea decât dacă ajungem să propunem o soluţie politică, fie ea şi tranzitorie. Sunt extrem de rezervat în legătură cu pertinenţa conflictelor armate chiar şi atunci când sunt pornite în lipsa unei soluţii politice în teren, după cum am făcut-o în Irak şi în Libia, pentru ca apoi, în ultimii cincisprezece ani, să suportăm consecinţele. Franţa şi partenerele sale europene trebuie să se arate vigilente, în această privinţă, în faţa tuturor crizelor în curs de desfăşurare sau a celor care vor mai apărea.

în Siria, Franţa şi-a asumat responsabilitatea pe plan diplomatic şi militar, însă a fost izolată progresiv, din motive diferite, mai ales de ruşi şi de americani, în timp ce Turcia, Iranul şi un număr de state din Golf şi-au apărat fiecare interesul. Şi acolo pacea va putea fi restabilită doar ajungându-se la un echilibru corect între toate

părţile. în acest sens, poziţia germană ar trebui să ne fie sursă de inspiraţie şi nu vom avea decât de câştigat acţionând mai clar împreună

.Nu vreau să-mi ascund îngrijorarea legată de chestiunea libiană, întrucât, începând din această ţară, s-au aprovizionat toţi cei care, în Sahel, au făcut jurământ de credinţă organizaţiilor Daech sau Al-Qaida. Slăbit pe alte fronturi, Daech încearcă acum să-şi facă din Libia o bază în care să se poată retrage. Tot din această ţară pleacă majoritatea refugiaţilor şi emigranţilor către Europa. Ar fi o dramă ca Libia să ajungă în stăpânirea teroriştilor. în primul rând pentru populaţiile locale. în al doilea rând, va creşte presiunea migratorie asupra continentului european, oferind Daech rezerve financiare, în special petroliere, în partea de est a Libiei. în sfârşit, ar ameninţa ţările din jur, mai ales Tunisia, democraţie fragilă care joacă un rol foarte important, de avangardă, de la primăvara arabă încoace — iată de ce am ţinut să-i consacru prima mea vizită internaţională ca lider al formaţiunii En Marche!. Ceea ce trebuie făcut în Libia este o acţiune diplomatică europeană împreună cu aliaţii regionali. Ar trebui să ne aplecăm asupra Algeriei şi Egiptului care au aceleaşi interese ca ale noastre în zonă, pe termen scurt şi mediu.

Din aceste motive, politica arabă şi mediteraneeană ar trebui reaşezată în centrul diplomaţiei noastre. Trebuie să regăsim firul istoriei noastre pentru care dinamica a fost mereu una independentă şi să ştim să menţinem relaţii exigente, dar neîntrerupte cu ansamblul actorilor regionali. Relaţia cu Arabia Saudită şi Quatarul trebuie să fie în egală măsură politică şi economică şi să fie tratat ansamblul problemelor, inclusiv susţinerea acestor ţări sau a resortisanţilor lor în faţa organizaţiilor care destabilizează regiunea. La rândul lui, Iranul trebuie ajutat în tendinţa sa de deschidere economică şi de reinserţie în jocul internaţional, evident cu condiţia de a respecta cu stricteţe acordul din 2015 privitor la programul său nuclear. Fiindcă, dacă mâine Iranul se va dota cu arma nucleară, întreaga politică de nonproliferare nucleară va fi repusă în discuţie, întrucât

şi celelalte ţări din regiune — Turcia, Egiptul, Arabia Saudită — vor dori să urmeze acelaşi drum. Trebuie aşadar ca Iranul să fie făcut să înţeleagă că poate fi o mare putere a viitorului şi fără favorizarea căii militare. Interesul său ar putea fi cel de a se contura de la bun început drept putere economică, întărită de o importantă capacitate de influenţă şi de un rol pacificator.
La rândul său, Israelul rămâne un aliat diplomatic şi economic. Este o ţară democrată şi trebuie să veghem la protejarea ei. Totodată, ştim că o pace durabilă presupune şi recunoaşterea statului palestinian. Politica de colonizare este aşadar o greşeală. Trebuie să revenim la spiritul acordurilor de la Oslo. Fiind vorba despre locuri sfinte, Franţa a trezit suspiciuni votând la început în favoarea, apoi abţinându-se în legătură cu o rezoluţie a UNESCO ce reliefa caracterul lor musulman şi nega legăturile istorice ale Ierusalimului cu iudaismul. Franţa ar fi trebuit să se prezinte drept garant al respectului faţă de toate religiile şi să cheme la coexistenţa paşnică a acestora. în realitate, ceea ce se petrece acum la Ierusalim este exact contrariul. Aşadar, trebuie rezolvată benefic dezbaterea istorică despre locurile sfinte, în care intransigenţii de toate părţile ţin să ne închidă pe toţi.
Faţă de toate aceste puteri şi, mai ales, faţă de Turcia, Franţa va avea numai de câştigat întărind abordarea europeană. în cazul Turciei este vizibil că atractivitatea modelului european este singura contrapondere ce poate împiedica regimul turc să-şi continue deriva autoritaristă şi punerea libertăţilor politice sub semnul întrebării. Turcia nu trebuie să se îndepărteze de Europa în problemele de securitate, geografice sau economice, ţinând cont de capacitatea ei de a stabiliza regiunea. Dar trebuie să facem asta fără naivitate, întrucât regimul Erdogan nu ne-o permite.
Magrebul ocupă bineînţeles un loc aparte, ţinând cont de istoria noastră împletită cu a Marocului, Algeriei şi Tunisiei. Milioane dintre concetăţenii noştri vin de acolo şi întreţin legături puternice cu aceste ţări. Nu trebuie să uităm acest lucru, în baza acestui trecut comun, este obligatoriu să ne construim împreună viitorul fiindcă, într-adevăr, facem faţă aceloraşi lucruri, fie ele probleme de securitate, economice sau ecologice. Multe dintre acestea trebuie discutate în cadrul unui dialog euro-mediteraneean.

Fără îndoială ar fi un abuz să pretindem să elaborăm o politică mediteraneeană comună, dar ar fi o greşeală să nu vedem că suntem legaţi într-un acelaşi destin.
Toate aceste ţări sunt expuse unor multiple riscuri de destabilizare de ale căror consecinţe directe şi imediate vom suferi şi noi.
Tot astfel, Franţa trebuie să continue să joace în Africa rolul pe care l-a avut în ultimii ani, fie că este vorba despre Coasta de Fildeş, Republica Centrafricană sau Mali. Iau drept exemplu intervenţia noastră militară în statul ivorian, sub mandat ONU, şi regret că ne-am retras din Republica Centrafricană înainte ca situaţia să se fi stabilizat. Sunt mari şanse să fim nevoiţi să ne întoarcem în următorii ani.
Intervenţia armată în Mali a fost deosebit de utilă, fiindcă a permis salvarea acestei ţări de jihadism. Ţin, în acest sens, să-i salut pe soldaţii noştri care luptă în condiţii foarte grele.
Evident, rolul nostru în Africa, îndeplinit fiind într-o permanentă legătură cu armatele africane şi organizaţiile regionale, este să stabilizăm zonele fragile. Acesta este şi motivul pentru care Uniunea Europeană a coordonat în mod util operaţiuni de formare militară. însă, în aceeaşi regiune a lumii, trebuie să acordăm sprijin ţărilor care aleg deschiderea şi democraţia. întrucât, după cum se ştie, Africa deţine un puternic potenţial de dezvoltare economică. Aşadar colaborarea dintre noi trebuie să sporească.
*
Ţinând cont de actualele angajamente ale Franţei, fără îndoială prea numeroase, şi de riscurile potenţiale, este evident că ţara noastră trebuie să menţină o diplomaţie influentă, o reţea activă în teren şi un aparat militar performant şi modern. Modul în care este alcătuită armata nu trebuie să sufere modificări în următorii ani, chiar dacă vom decide încheierea operaţiunii Sentinelle. Este necesar să mergem mai departe şi, depunând acelaşi efort, să gândim metodele de disuadare care trebuie menţinute oricât ar fi să ne coste. întrucât este vorba despre ultima noastră barieră de protecţie.
Securitatea internaţională depinde profund de deciziile strategice americane şi ruseşti. Rusia joacă un rol în creştere în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi, de la Al Doilea Război Mondial încoace, Statele Unite au făcut din respectiva regiune o zonă prioritară de intervenţie, lucru de care şi noi am beneficiat de mai multe ori.

Ce relaţie vrem să avem cu ruşii care, în definitiv, sunt şi ei europeni? Vrem oare să retrăim cei şaptezeci de ani de conflict absolut ai războiului rece? Ne dorim cu adevărat să continuăm administrarea cam vagă şi conflictuală a legăturilor cu această putere, legătură marcată acum de o formă de confruntare? Trebuie să refundamentăm relaţiile cu Rusia. Nu vom urma orbeşte nici linia americană, oricare va fi aceasta ca urmare a alegerii lui Donald Trump — ceea ce Uniunea Europeană suportă, în definitiv, de câteva luni de zile —, nici linia de conivenţă cu un regim criticabil, linie pe care o preferă o parte a dreptei franceze. Personal voi fi deschis, astfel încât să putem regăsi un dialog serios şi onest. Problema Crimeii nu poate fi rezolvată pe termen scurt. Trebuie, însă, să lucrăm

împreună cu ruşii pentru stabilizarea relaţiei lor cu Ucraina, în aşa fel încât să se poată ridica progresiv sancţiunile şi de o parte, şi de cealaltă. Trebuie să descoperim un teren comun de înţelegere în privinţa Orientului Apropiat şi Mijlociu, pentru reinstaurarea securităţii în regiune. Europa va trebui să fie extrem de vigilentă în următoarele luni, în aşa fel încât să evite îndepărtarea totală de Rusia, care ar putea vedea în alegerea lui Donald Trump semnul unei mai superficiale atenţii acordate Europei de către Statele Unite.

împărţim cu ruşii un continent, o istorie, ba chiar şi o literatură. Turgheniev a trăit în Franţa, Puşkin a iubit-o, Cehov şi Tolstoi au influenţat-o puternic. Am înfruntat împreună, de două ori, cele mai teribile conflicte din istoria lumii. în acelaşi timp, viziunea rusă nu corespunde total cu a noastră. Lucru de care trebuie să ţinem cont. însă am comite o greşeală tăind punţile care ne pot lega de această putere a Europei de Est, în loc să punem bazele unei relaţii de lungă durată. Fie că este vorba despre lupta împotriva terorismului, fie de domeniul energetic, avem cu ce să alimentăm un parteneriat util.

Problema relaţiei noastre cu Statele Unite este, în acest context, mai mult decât oricând una de structură. Ne leagă ideile comune privind apărarea drepturilor omului şi aceleaşi interese în favoarea stabilizării situaţiei mondiale. S-au speculat multe despre alegerea lui Donald Trump ca preşedinte, în noiembrie 2016. Nimeni nu poate aprecia deocamdată consecinţele acestei alegeri, dar trebuie

să constatăm că anii mandatului Obama au fost marcaţi de o tensiune înăbuşită între SUA şi Europa, care a luat forma unei adevărate crispări în privinţa Siriei.
în timpul mandatului preşedintelui Obama, Asia a fost o prioritate mai mare decât Europa. Este vorba despre o reorientare majoră, ale cărei consecinţe abia acum vom începe să le percepem, în cazul în care situaţia va continua să fie aceeaşi. în acelaşi sens, Statele Unite sunt în plină retragere din Orientul Mijlociu şi din zonele de criză, deşi acesta a fost unul dintre angajamentele lor majore de o jumătate de veac încoace. „Linia" Obama în Orientul Mijlociu a fost simplă: responsabilizarea actorilor locali şi regionali şi lipsa de iniţiativă şi de participare esenţială la pacificare. După decizia de retragere din Afghanistan şi din Irak, Statele Unite nu mai intervin atâta vreme cât nu există o ameninţare directă asupra lor. Evident, însă, continuă o colaborare solidă, care trebuie întreţinută. în numeroase teatre de operaţiuni, aparatul american de informaţii şi instrumentele de asistenţă
militară sunt puse la dispoziţia Franţei. Statele Unite simt că Sahelul este o zonă periculoasă, drept care colaborarea noastră în materie de informaţii în regiune, de pildă, este una esenţială. Oricum ar sta lucrurile, există şi de o parte, şi de cealaltă a Atlanticului o nevoie de clarificare, de reevaluare între Statele Unite şi Europa, de reînnoire şi reînvestire. Din acest punct de vedere, ascultarea telefoanelor a constituit o activitate insuportabilă. Degeaba consideră mediile autorizate că este vorba despre ceva banal şi prea puţin surprinzător pe planul informaţiilor, chestiunea mi se pare deosebit de şocantă atunci când este vorba despre şefi de stat.
în relaţia dintre Franţa şi, mai general, dintre Uniunea Europeană şi Statele Unite se joacă un moment determinant pentru viitorul planetei. Mai este lucrul cel mai important axa Atiantică, cea care structurează Occidentul şi a fost, după Al Doilea Război Mondial, purtătoarea politicilor privitoare la drepturile omului şi la pacificare? O cred din tot sufletul. Dar asta implică o reechilibrare a relaţiei noastre, într-atât este aceasta determinantă pentru capacitatea noastră de a ne proteja concetăţenii. La ora la care scriu aceste rânduri, viaţa politică americană a căpătat un nou curs odată cu alegerea lui Donald Trump ca preşedinte al Statelor

Unite. Nimeni nu ştie care vor fi primele sale decizii. Ştiu însă, cel puţin, că la fel ca ale predecesorilor săi, vor fi impuse de realitate. Este de datoria noastră, în acest context, să facem să ne prevaleze concepţiile. Şi tot de datoria noastră este să cântărim corect această schimbare a lumii.

Astăzi mai mult decât ieri trebuie să elaborăm o strategie europeană pe zece ani în materie diplomatică şi militară, întrucât Europa occidentală va trebui să se apere pe cont propriu. Prin urmare, trebuie, ca putere militară de prim rang a Europei, să lucrăm împreună cu partenerii noştri europeni, cu Germania, dar şi cu Regatul Unit care, în acest domeniu, ţinând cont de legăturile pe care le aveam, ne rămâne un partener strategic. în faţa riscurilor regionale din vecinătate şi ţinând cont de noile poziţionări sau de incertitudinile legate de Rusia şi de Statele Unite, este necesar să ne concepem securitatea colectivă într-un mod mai independent

.Pentru a fi stăpâni pe propria noastră soartă, cea de-a doua axă de acţiune trebuie să fie ansamblul iniţiativelor noastre comerciale, economice şi culturale în restul lumii, lucru cu adevărat esenţial pentru a permite Franţei şi Europei să aibă o influenţă reală şi să evite derivele care ne-ar putea atinge uneori ţara. Pentru ca artiştii, şcolile, întreprinderile, ideile noastre să poată străluci peste tot în lume.

Pentru asta avem atuuri extrem de valoroase şi dispunem de o reţea diplomatică excepţională, care rămâne o forţă. Ţin să-mi exprim aici o convingere care va contrazice deciziile luate de atâţia ani. Este mai important să ne menţinem bursele, centrele culturale şi şcolile decât posturile diplomatice. Sigur că menţinerea reţelei diplomatice este indispensabilă, dar şi în acest domeniu putem dezvolta şi mai mult abordarea europeană, din moment ce influenţa noastră culturală depinde numai de noi. Şi aceasta marchează prezenţa franceză în fiecare ţară.

în timpul deplasării mele în Tunisia, am fost frapat de schimburile pe care le-am putut avea cu responsabilii politici şi culturali de acolo. Toate modelele lor erau franceze. Stăpâneau perfect limba franceză. Amintirile lor cele mai emoţionante erau despre momentele de întâlnire cu artişti, scriitori sau cineaşti francezi.

Cu toate acestea, pot cântări şi răul făcut în ultimii cincisprezece ani de reculul în ceea ce priveşte politicile în favoarea francofoniei sau interesul precar pentru promovarea artistică în exterior. Când străluceşte cultural, Franţa se pune în valoare şi pe ea, dar străluceşte şi pentru întreaga lume. La fel atunci când îşi susţine şi îşi promovează limba şi diversitatea lingvistică. La fel atunci când acordă burse studenţilor de pe toate continentele. La fel atunci când permite, la mii de kilometri distanţă, în mijlocul unui alt continent, să se poată simţi gustul ei specific, într-un spirit de schimb, de curiozitate şi de reciprocitate. întrucât legăturile mutuale care se stabilesc în acest fel atât pentru francezi, cât şi pentru toţi partenerii noştri de pe toată suprafaţa pământului constituie tot atâtea fortificaţii împotriva ignoranţei şi, uneori, a barbariei, tot atâtea punţi întinse între oameni de la noi şi din alte părţi.

în acest sens, văd Africa drept un continent promiţător, în care trebuie să nereafirmăm şi să desfăşurăm planuri ambiţioase. Prezenţa nu ni se poate limita la acţiunea militară şi politică. De acum înainte avem datoria de a face mai mult, permiţându-le peste tot în Africa întreprinzătorilor şi clasei de mijloc să se dezvolte. Ar fi cea mai bună metodă de a stabiliza durabil democraţiile africane. Din acest punct de vedere, activitatea dusă, în 2013, de Hubert Védrine[13], Lionel Zinsou[14], Hakim El Karoui[15], Jean- Michel Severino[16] şi Tidjane Thiam[17] rămâne absolut pertinentă, constituind axa acţiunii strategice pe care doresc să o initiez pe acest continent. în mod tradiţional, prezenţa noastră economică în Africa s-a edificat în strânsă legătură cu guvernele de acolo, în sectoare precum materiile prime sau infrastructura, dezvoltându-se în condiţiile lipsei de transparenţă care nu au permis nici lupta eficientă împotriva corupţiei, şi de o parte şi de alta, nici să facem un cât mai mare număr de africani să profite de efectele pozitive ale acestei relaţii.
în ziua de azi îşi face apariţia o nouă elită antreprenorială, care trage după ea clasa de mijloc, dar şi ansamblul populaţiei din ţările africane. în deceniul următor trebuie să intensificăm echilibrat şi sub semnul unui deplin respect relaţiile cu Africa, tocmai prin strângerea legăturilor cu această nouă generaţie.
Nu vreau să depăn aici lista exhaustivă a tuturor ţărilor alături de care am trăit o istorie şi cu care avem legături unice, schimburi culturale, comerciale sau industriale inedite, din Brazilia până în Argentina, trecând prin Columbia şi Chile, din Japonia până în Coreea de Sud, trecând prin China şi India care, aflate în plină transformare, îşi întăresc relaţia multilaterală cu Franţa, sau Australia, ţară cu care tocmai am semnat contracte foarte importante.
Bineînţeles, China ocupă un loc special în această listă. Este o mare putere, pe cale de a deveni prima economie a planetei. Mulţi dintre compatrioţii noştri nu cunosc bine China, văzând-o în continuare ca pe uzina lumii, ţara în care se produce cu costuri mici. Considerând-o responsabilă pentru transferul unor fabrici, pentru dezindustrializarea Franţei. China, însă, este deja mai mult decât atât. Iată de ce trebuie să ne schimbăm modul de a o privi. Departe de a fi nevoie să fie văzută mai departe ca un pericol, China poate, dacă vom şti să-i oferim

mijloacele, să constituie o şansă.
Avem capacitatea, împreună cu întreprinderile noastre, să răspundem provocărilor considerabile pe care China trebuie să le înfrunte (dezvoltare urbană, necesităţi energetice, lupta împotriva poluării). Avem deja de mai multă vreme parteneriate precum acela din domeniul nuclear.
Ne putem sprijini pe legăturile speciale pe care le avem între noi: conducătorii chinezi nu au uitat niciodată că Franţa a fost cea dintâi ţară occidentală care a recunoscut Republica Populară Chineză.
Pentru a reuşi, însă, în această dinamică a mondializării, avem nevoie de Europa, în ultimii treizeci de ani, lumea s-a schimbat profund. într-o anumită măsură, rolul Franţei s-a mai restrâns, întrucât în scenă au apărut noi puteri economice şi comerciale. în acest context, cea mai bună modalitate de a ne apăra priorităţile şi valorile este de a duce o politică europeană eficientă şi, în special, o politică comercială comună. Numai Europa poate, credibil şi eficient, să negocieze cu China şi cu Statele Unite. Din acest punct de vedere, nu cred că în următorii ani negocierile în curs asupra tratatului de liber schimb cu Statele Unite vor progresa. Din contră, vom avea de câştigat desfăşurând o strategie comercială ofensivă şi discutând direct cu Asia şi zona Pacificului, pentru a nu-i lăsa pe americani în poziţia de arbitru. Uniunea Europeană este, totodată, un spaţiu al reglementării pe care trebuie să-l susţinem din punct de vedere informatic, pentru a ne putea valorifica priorităţile, fie că este vorba despre utilizarea eficientă a datelor economice, fie de protejarea vieţii personale.
*
Cea de-a treia axă de acţiune trebuie să fie cât mai evident civilizatorie. Trebuie să edificăm un nou umanism. Sunt convins că mondializarea este sinonimă cu sporirea oportunităţilor pentru toată lumea. Dar, în acelaşi timp, este deturnată de excesele unui capitalism financiar pe care statele-naţiune nu reuşesc să-l regularizeze. Compromisul de la Bretton-Woods[18], care a permis, după cel de-al Doilea Război Mondial, să fie puse la punct reglementările necesare noilor echilibre financiare şi monetare, şi-a trăit traiul. G20, acest club internaţional care reuneşte primele douăzeci de puteri economice ale lumii, resuscitat după criza financiară din 2008, nu a reuşit cu adevărat să potolească aceste derive.

Or, în ziua de azi, capitalismul mondial produce mai multe inegalităţi decât oricând în ţările dezvoltate. Clasa de mijloc a economiilor occidentale este, începând din anii '80, cel mai mare sacrificat al acestei mişcări istorice. într-o primă perioadă, noile elite şi clase de mijloc ale economiilor emergente au beneficiat de avântul economiilor lor, numai că, în ultimii douăzeci şi cinci de ani, acel 1% reprezentând cei mai avuţi oameni ai lumii nu a încetat să acumuleze tot mai multă bogăţie.
Capitalismul internaţional nu se mai reglează de la sine. Şi nici prin instituţiile create în acest scop. Or, fie că este vorba despre crize financiare, despre sacrificaţii mondializării, despre victimele încălzirii globale sau despre distrugerea biodiversităţii, Franţa trebuie să lupte pentru anticiparea şi prevenirea acestor fenomene, participând la modificarea regulilor internaţionale şi, în final, la umanizarea capitalismului contemporan.
Nu ştiu dacă vom reuşi. De altfel, nu ştiu nici dacă acest gen de capitalism nu-şi trăieşte cumva ultimele etape, tocmai din cauza propriilor excese. în schimb, sunt convins că Franţa trebuie să-şi păstreze locul în această încercare esenţială care constă în a face să prevaleze valorile umaniste în contextul mondializării. La acest rol o predispune totul: istoria sa, principiile, aptitudinile... Dincolo de bătălia pentru mediu, Franţa trebuie să lupte mult mai ferm pentru întărirea reglementărilor internaţionale, contracarând toate formele de finanţare opacă, continuând normarea remunerărilor pentru conducătorii financiari de oriunde din lume, susţinând principiile responsabilităţii sociale şi faţă de mediu. Dacă o dorim eficientă, această acţiune trebuie să fie globală. Ar fi o iluzie să ţinem să ducem bătălia singuri. G20 este un cadru bun, dar Franţa trebuie să pună la punct, alături de întreaga Uniune Europeană, o agendă clară şi hotărâtă în domeniu.
De asemenea, am convingerea că, la nivel european şi mondial, lupta împotriva evaziunii şi a fraudei fiscale este un element pozitiv. Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, OCDE, şi Uniunea Europeană au făcut multe progrese în ultimii ani pentru a impune transparenţa. Cu toate acestea, dezvoltarea informatizării facilitează, dacă nu cumva încurajează transferurile de valori şi, deci, astfel de comportamente. Şi în această privinţă trebuie să adoptăm măsuri ferme şi clare. în primul rând, trebuie

să înscriem toate ţările din zona euro într-o dinamică a convergenţei fiscale în ceea ce priveşte impozitul aplicat societăţilor comerciale. Punerea în aplicare va lua zece sau cincisprezece ani, dar această abordare este indispensabilă. Apoi este obligatorie renegocierea tuturor acordurilor existente în materie fiscală dintre ţările Uniunii Europene şi paradisurile fiscale. în sfârşit, trebuie să impunem ca fiecare acord comercial să fie însoţit de acorduri de cooperare fiscală, pentru a lupta împotriva evaziunii fiscale şi a subterfugiilor în vederea plăţii unui impozit diminuat. Deschiderea comercială nu este politic sustenabilă decât dacă bogăţia taxabilă, necesară în vederea oricărui tip de redistribuire, nu se evaporă în fluxurile financiare. La finalul lui 2017, marile puteri occidentale vor avea noi guvernanţi. Până în 2020, trebuie să lucrăm pentru a putea pune bazele unor noi reguli ale mondializării. Nu este vorba despre o luptă pentru a „împiedica" sau pur şi simplu pentru a „conserva", ci de una împotriva exceselor devastatoare şi în vederea edificării viitorului nostru comun.

în ultimă instanţă, ceea ce urmează să trăim este, fără îndoială, o schimbare a ordinii mondiale. Unii sunt ispitiţi de încheierea acestei etape occidentale a istoriei, preferând un alt raport de forţe. Răspunsul nostru constant trebuie să fie civilizarea acestei globalizări prin toate mijloacele şi ancorarea acţiunii noastre într-o Europă care devine tot mai indispensabilă.

13 Om politic francez născut în 1947. diplomat, fost ministru de externe. (N.t.)

14 Economist născut în 1954 la Paris, fost prim-ministru al Beninului. (N.t.)

15 Eseist şi politolog francez de origine tunisiană, născut la Paris în 1971. conferenţiar la Institutul de Studii Politice de la Paris. (N.t.)

16 Economist francez născut în 1957 în Coasta de Fildeş. înalt funcţionar la Banca Mondială. (N.t.)

17 Inginer, consultant în management, om politic născut în 1962 în Coasta de Fildeş, actualmente director al grupului bancar Crédit suisse. (N.t.)

18 Bretton-Woods este o zonă a oraşului american Carroll. din New Hampshire. unde. între 1 şi 22 iulie 1944. s-a desfăşurat o conferinţă a Aliaţilor, cu participarea reprezentanţilor a 44 de ţări. în urma

căreia s-a ajuns la un acord prefigurând liniile sistemului financiar internaţional: atunci, de exemplu, au fost înfiinţate Banca Mondială şi FMI. (N.t.)

Să refundamentăm Europa

Pentru a redeveni stăpâni pe soarta noastră avem nevoie de Europa.

De foarte mulţi ani, conducătorii noştri politici ne fac să credem că Europa este problema, responsabilă pentru toate relele.

Este oare cazul să reamintesc că Europa suntem noi? Noi, pe care geografia şi istoria ne-au aşezat în centrul acestui continent. Noi care am creat-o şi ne-am ales-o. Noi care îi desemnăm reprezentanţii. S-o spunem deschis: a alege preşedintele Republicii înseamnă a-l alege pe cel care se va aşeza, în numele Franţei, la masa Consiliului European.

Când mă uit la această lume atât de vastă, am două certitudini: ceea ce ne strânge la un loc în Europa este mai puternic decât ceea ce ne desparte şi avem prea puţine şanse de a însemna ceva în faţa Chinei şi a Statelor Unite dacă nu înţelegem lucrul acesta.

în fond, ai cui moştenitori suntem?

Pentru istoria construcţiilor politice, Europa este tânără. Nu are decât şaizeci şi cinci de ani şi totuşi pare deja epuizată. De-a lungul deceniilor, proiectul părinţilor fondatori s-a împotmolit în proceduri. S-a pierdut în tratate. S-a rătăcit din lipsă de viziune.

Acest proiect se baza pe o triplă promisiune: pace, prosperitate şi libertate. Un proiect profund francez

.Construcţia europeană este fiica păcii care a consolidat-o. De-a lungul deceniilor, a făcut din visul păcii o realitate pentru milioane de europeni, în aşa fel încât mulţi dintre noi au ajuns să creadă în dispariţia conflictelor, uitând care a fost istoria reală a continentului nostru. întrucât visul european a fost dintotdeauna un vis care a vizat dimensiunea imperială şi unirea prin intermediul războiului. De la Cezar, Carol cel Mare şi Napoleon până la tragedia hitleristă. Să nu pierdem niciodată din vedere faptul că războiul face parte din trecutul continentului nostru şi că ne-ar putea fi şi viitor dacă nu vom construi o Europă liberă. Pentru prima oară am reuşit să punem bazele unei uniuni continentale

prin intermediul păcii şi al democraţiei. Visul nostru european a luat forma inedită a unei construcţii nonhegemonice, gândită pentru a permite popoarelor vecine să trăiască, în sfârşit, în pace, după tragediile celor două războaie mondiale şi, cel puţin în egală măsură, după traumatismul moral al actelor pe care aceste războaie l-au permis: genocidul evreilor, masacrele în masă, ba chiar trădarea idealului occidental.
A doua promisiune originală este cea a prosperităţii. Devastată de război, Europa nu putea concepe un proiect comun care să nu aibă drept scop redresarea economică. în pofida crizei, Europa a ştiut să edifice un model economic şi social fără echivalent în lume.
în sfârşit, Europa libertăţii este, în primul rând, cea a libertăţii de circulaţie a oamenilor şi a bunurilor... Schengen, Erasmus, euro, depăşirea obstacolelor — cheltuieli bancare la preţ de roaming — încarnează concret această Europă a mobilităţii.
Acum, pentru europeni, aceste promisiuni fondatoare par trădate. Promisiunea păcii a devenit din ce în ce mai fragilă. Crizele siriană, libiană sau ucraineană, marile migraţii, nemaivăzute în ultimii şaizeci de ani, şi, mai presus de orice, atacurile teroriste repetate asupra teritoriului nostru ne-au deschis ochii: firul istoriei nu s-a rupt. Războaiele şi conflictele nu au rămas undeva, în urma noastră.
Promisiunea prosperităţii a fost trădată. Europa s-a împotmolit într-o creştere lipsită de vlagă. Şi eu, de când am început să înţeleg lumea şi lucrurile, nu aud vorbindu-se decât despre criză. în ziua de azi, în zona euro un tânăr din cinci este în şomaj. într-o asemenea situaţie, de ce ar fi atractivă Europa pentru tânăra generaţie? Totuşi, Europa a ştiut să facă faţă urgenţei, atunci când moneda euro a fost ameninţată. Trebuie, însă, să fim de acord că austeritatea nu este un proiect firesc şi că reducerea deficitelor nu ar trebui să constituie o ambiţie politică.
în sfârşit, promisiunea libertăţii s-a şubrezit. în special libertatea de circulaţie este adusă în discuţie zi de zi. Din motive economice şi de integrare, în faţa afluxului migrator. Din motive de securitate, în faţa ameninţării teroriste. Şi, mai amplu, întrucât persistenţa şomajului şi agravarea inegalităţilor suscită respingerea deschiderii şi tentaţia fiecărei ţări de a se fereca în ea însăşi.

Or, cele trei promisiuni nu trebuie puse sub semnul întrebării, constituind pentru totdeauna un proiect la fel de frumos. Numai că acest proiect nu se poate realiza dacă ne retragem fiecare.

*

Aşadar, ce s-a întâmplat?

Uniunea Europeană a început să lâncezească din cauza noastră, a tuturor. Este vizibilă acum, peste tot, un fel de epuizare a ideilor şi a metodelor. Un sistem complet care îşi dă duhul şi se-nvârte-n gol. întâlnirile la vârf ale şefilor de stat şi de guvern au ajuns nişte caricaturi: în spatele uşilor închise se repetă marile principii şi se mai schimbă câte un cuvânt în câte o declaraţie, pentru a nu se relua cu exactitate textul de la reuniunea precedentă. Un sistem rupt de lume şi de realitate. Ştiţi ce mi-au spus agricultorii din Bretagne, pe care i-am întâlnit în ultimele luni? Nu că ar fi împotriva Europei sau chiar a politicii agricole comune, care este atât de importantă pentru noi toţi, ci mi-au explicat că sunt împotriva regulilor excesive, a birocraţiei pline de chiţibuşuri, a intervenţionismului în creşterea animalelor, pentru ca acestea să nu fie hrănite cu furaje, din cadrul fiecărei ferme, chestiuni cu totul îndepărtate de nevoile lor reale.

Fondatorii Europei credeau că politica va urma drumul economicului şi că un stat european s-ar putea naşte dintr-o piaţă şi dintr-o monedă unice. După o jumătate de veac, realitatea a risipit această iluzie. Europa politică nu şi-a făcut apariţia. Ba chiar a slăbit, din vina noastră colectivă.

în primul rând pentru că ne-am dorit să slăbească. Şefii de stat şi de guvern au făcut totul pentru a trimite, ani şi ani de zile, în fruntea Uniunii Europene conducători slabi.

Au decis înfiinţarea unei comisii cu douăzeci şi opt de comisari. Formula aceasta nu permite buna funcţionare şi, bineînţeles, va trebui revizuită organizarea Comisiei Europene pentru a redescoperi adevărata colegialitate şi eficienţă, aşa cum s-a dovedit posibil în timpul preşedinţiei lui Jacques Delors.

Uniunea Europeană şi-a abandonat progresiv viziunea în favoarea procedurilor şi a confundat scopul — o Uniune Europeană — cu mijloacele tehnice, monetare, juridice, instituţionale prin care se realizează. Până la urmă, un chepeng de plumb s-a închis deasupra acestei probleme, ca şi asupra altora: a face din Europa sursa tuturor problemelor noastre a ajuns un reflex, iar a-ţi pune

întrebări despre rolul Comisiei Europene sau a nenumăratelor sale directive însemna să te dovedeşti un rău european.
Pentru francezi, ruptura s-a produs în 2005. Atunci am constatat, prin referendum, că, poate, Europa aceasta nu mai era a noastră. Că ajunsese mult prea exclusiv liberală, departe de valorile noastre. Şi că, practic, devenise ameninţătoare în privinţa beneficiilor pe care le obţineam prin tradiţie din partea ei, ca în agricultură sau în privinţa noii provocări: imigraţia.
De la referendumul din 2005, sentimentele negative s-au accentuat, întrucât apărătorii Europei au răspuns traumatismului provocat de „nu" golind terenul public de dezbateri şi de idei. Criza monetară din Grecia a scos la iveală o carenţă de acelaşi ordin, prin care, între o apocalipsă anunţată şi subterfugii negociate, elitele politice europene au ajuns în impas exact în cadrul unei discuţii necesare.
Europa a ajuns să lâncezească din lipsă de responsabilitate. Noi înşine am considerat mult prea des că, în fond, cea mai bună apărare a interesului naţional este încălcarea regulilor europene la elaborarea cărora, în fapt, am contribuit. în afară de asta, ne-a făcut să fim mai slabi şi absenţa unui veritabil control al politicilor europene. Este semnificativ faptul că nu a avut loc nicio dezbatere politică reală, în lipsă de instanţe specializate, despre decizia prin care moneda unică a oferit unor state precum Grecia, Italia, Spania, Portugalia, dar şi nouă dreptul de a trăi peste posibilităţi, chiar cu riscul unei catastrofe. Opţiunile conducătorilor europeni, obiceiurile administraţiilor lor, proliferarea regulilor, insuficienta aplicare a principiului subsidiarităţii nu trebuie niciun moment să înceteze a fi supuse unei examinări exigente. Instituţiile europene sunt în ziua de azi incapabile de o asemenea introspecţie.
Nu mai sunt capabile să apere eficient valorile care, în afara economiei, fundamentează Europa. Nimeni nu ar trebui să creadă că umanismul înseamnă atât de puţin lucru. Am susţinut mereu eforturile guvernului grec de a-şi păstra locul în Europa monetară. Cu toate acestea, am fost surprins să observ că nicio clipă negociatorii europeni nu au crezut de datoria lor să amintească autorităţilor greceşti nevoia de a respecta regulile europene pe care evident le-au neglijat în ultimii ani, mai ales cele referitoare la dreptul de azil. Anumite decizii recente ale guvernului maghiar au ameninţat principiile pe care se bazează Europa, dar nu au făcut

obiectul celei de-a zecea întâlniri la vârf, deşi ne repezim imediat către ele atunci când banii contribuabililor sau sănătatea financiară a băncilor par a fi expuse. Nu trebuie acceptate astfel de compromisuri.

în sfârşit, Uniunea Europeană îşi pierde de la sine puterea în momentul în care îşi acceptă dezagregarea din cauza unui conformism lipsit de viziune. Ce poţi spune despre acordul din februarie 2016, care oferea Regatului Unit o Europă â la carte, cedând şantajului?

Pentru toate aceste motive, consider deceniul care s-a încheiat drept unul pierdut.

De altfel, numele acestei crize şi simptomul epuizării ce marchează Europa este Brexitul. Dar este, totodată, să sperăm — şi aici intervine responsabilitatea noastră reformistă —, începutul unei indispensabile refundamentări.

Brexitul nu este un act egoist. Nu trebuie să reproşăm niciodată nimănui că nu a votat bine, nu ar avea niciun sens. Sigur, e mai uşor să „topeştipoporul", cum zicea Bertolt Brecht, decât să priveşti problemele în faţă. Personal, prefer cea de-a doua opţiune.

Brexitul exprimă nevoia de protecţie. Traduce respingerea unui model de societate pe care l-au apărat înşişi conducătorii britanici. Unui model de societate care a predicat deschiderea fără a se preocupa de destructurările — industriale, economice, sociale — pe care le provoca în mod necesar; întrucât interveneau prea rapid. Traduce slăbiciunea unei clase politice care şi-a găsit ţapul ispăşitor — Europa — înainte de a explica faptul că a o părăsi ar fi sinonim cu dezastrul. Traduce o dezbatere publică în care s-au combinat într-un acelaşi naufragiu aroganţa experţilor şi minciuna demagogilor.

în acest sens, Brexitul nu este o criză britanică, este una europeană. Este un semnal de alarmă adresat tuturor statelor membre, tuturor celor care refuză să vadă efectele negative ale globalizării. întrucât toate societăţile noastre sunt divizate în două părţi aproape egale, între partizanii deschiderii şi cei ai închiderii. Alegerile regionale germane, alegerile locale italiene, alegerile prezidenţiale austriece, derivele din Polonia şi Ungaria şi, desigur, aici, în Franţa, ascensiunea Frontului Naţional, toate aceste scrutine traduc respectiva fractură.

Prin urmare, Europa trebuie luată de la capăt, de la origine.

Cum s-o faci, însă, să reînvie? Cum să duci o asemenea politică în faţa scepticismului care creşte?
Trebuie reaprinsă dorinţa de Europa. De proiectul păcii, reconcilierii, dezvoltării. Nimic nu este mai dificil de definit decât un proiect care devine rapid ceea ce fiecare crede despre el. Pentru aceasta trebuie să plecăm de la chestiunile tehnice, de la soluţiile complexe şi birocratice, dar să construim un proiect politic veritabil. Ţările Europei pentru care aceasta nu se reduce doar la o piaţă, ci schiţează un spaţiu în care este afirmată o anumită idee despre om, despre libertatea de a întreprinde, despre progres şi justiţie socială trebuie să reia proiectul şi să se organizeze în consecinţă. Este filosofía susţinută atâţia ani de Jacques Delors. Este de datoria Franţei să ia iniţiativa şi să lucreze împreună cu Germania, Italia şi alte câteva ţări în vederea redresării Europei. Proiectul european trebuie edificat în jurul a trei concepte: suveranitatea, atenţia pentru viitor şi democraţia.
Să începem prin a accepta diagnosticul: în ziua de azi, clivajul este între partizanii deschiderii şi cei ai închiderii. Reformişti şi progresişti fiind, trebuie să ne asumăm o societate deschisă şi opţiunea pentru Europa.
în acest moment, progresist înseamnă că relaţia noastră cu lumea nu constă în izolare, ci în înţelegerea faptului că am avea mai mult de pierdut decât de câştigat închizându-ne în noi înşine, înseamnă a convinge că această deschidere nu este sustenabilă fără protecţie socială, înseamnă a face în aşa fel încât să arătăm că de respectiva deschidere poate profita fiecare în parte, în toate statele membre. Numai că am confundat suveranitatea cu naţionalismul. Afirm răspicat că adevăraţii adepţi ai suveranităţii sunt proeuropeni. Europa este şansa de a deţine pe deplin suveranitatea. Aşadar, despre ce vorbim aici? Şi de această dată este necesar să revenim la sensurile cuvintelor pentru a ne clarifica ideile. Suveranitatea este libera exercitare, de către o populaţie, a opţiunilor ei colective, pe teritoriul propriu. A fi suveran înseamnă a putea acţiona eficient.
în faţa marilor provocări ale momentului ar fi pur şi simplu o iluzie, ba chiar o greşeală să ne propunem să refacem totul la scară naţională. Nivelul de acţiune cel mai pertinent în faţa afluxului de emigranţi, a ameninţării teroriste internaţionale, a schimbărilor

climatice şi a tranziţiei la societatea informaţională, a puterii economice chineze sau americane este Europa.
Cine ar putea crede la modul serios că vom putea controla singuri valurile de migraţie venite din Africa de Nord sau din Orientul Apropiat? Că vom putea contrabalansa singuri marile platforme informaţionale nord-americane? Că vom răspunde singuri la provocările încălzirii globale? Sau că vom negocia singuri acorduri comerciale echilibrate cu Statele Unite sau cu China? în anii următori, în diferite domenii, va trebui să mergem înainte împreună cu cele douăzeci şi şase de state membre ale Uniunii Europene. Să ne oprim o clipă la valurile de emigranţi. Acest subiect ţine, evident, de domeniul statal, numai că în faţa ameninţărilor de natură tot mai globalizată, nivelul european trebuie întărit. Este total fantezistă ideea unora că adevărata protecţie ar fi asigurată prin revenirea la frontierele naţionale. Să ne imaginăm că ne vom redesfăşura forţele armate la frontiere. Că ne vom închide graniţele cu Germania, Belgia, Spania sau Italia. Chiar asta ne dorim? Mai ales că un număr considerabil dintre teroriştii care au acţionat în ultimele luni împotriva ţării noastre erau francezi şi locuiau în Franţa şi în Belgia.
în Europa, interesele noastre sunt absolut identice în acest domeniu. Numai că trebuie să ne întărim acţiunea şi să ducem o adevărată politică, astăzi în douăzeci şi opt, mâine în douăzeci şi şapte. Lucrul acesta presupune însă investiţii într-o forţă comună reală când vine vorba de paza de coastă şi de frontierele terestre şi un sistem comun al cărţilor de identitate. întrucât oricine ajunge în Lesbos sau în Lampedusa poate pune piciorul şi în ţara noastră. Or, acum, această forţă numită Frontex nu poate interveni decât dacă un stat o solicită şi cu mijloace foarte limitate, iar cooperarea dintre serviciile noastre naţionale este insuficientă.
în acest moment, problema frontierelor este fundamentală, dar şi ea trebuie ridicată la nivelul corect. Răspunsul pertinent îl reprezintă mijloacele de protecţie a frontierelor europene.
A face eficientă politica de securitate presupune şi a ne coordona cu ţările din afara Uniunii Europene. Urmărind în primul rând zonele de conflict şi ţările de origine ale emigranţilor. Uniunea Europeană trebuie să-şi pună la punct politica faţă de ţările de origine, atunci când este vorba despre refugiaţi. Greşeala Europei a fost să nu iniţieze o astfel de politică înainte de începutul crizei.

Apoi trebuie să practicăm o politică coordonată de susţinere a dezvoltării cu aceleaşi ţări, în aşa fel încât să le ajutăm să administreze chiar ele fluxul de refugiaţi în vecinătatea zonelor de conflict, în special cea siriană. Şi aceasta a fost o greşeală, comisă atunci când mai multe milioane de refugiaţi au ajuns în respectivele ţări. Europa a fost solicitată de Naţiunile Unite, fără însă a face vreo mişcare sau a trece la prevenţie. în sfârşit, e limpede că în următoarele luni va trebui să redeschidem subiectul cooperării cu Regatul Unit în materie de emigraţie. Contribuţia financiară actuală a Regatului Unit nu va fi suficientă, iar Franţa nu poate purta de una singură povara taberelor pentru refugiaţi. Dincolo de participarea financiară, este imperativ ca Regatul Unit să accepte să administreze alături de Uniunea Europeană problema refugiaţilor la frontierele Uniunii.
Pe aceste subiecte, Europa reprezintă nivelul potrivit de protecţie a suveranităţii.
Să luăm şi un alt exemplu, acela al comerţului. întrucât Europa suveranităţii este şi cea a regularizării liberului schimb şi a civilizării mondializării. Când am fost ministru, am început bătălia pentru apărarea industriei noastre siderurgice împotriva concurenţei neloiale. Am susţinut cu tărie, uneori de unul singur, ca în cazul acordului cu Canada, că politica de tip comercial trebuie să rămână una europeană, fiindcă împreună suntem mai puternici. Cum s-ar putea proteja singură Franţa în faţa Chinei? Ce acord avantajos ar fi capabilă o ţară sau alta fie şi doar să negocieze cu marile puteri partenere? Contrapartida indispensabilă a acestei competenţe europene vizând acordurile de liber schimb este o asociere mai timpurie şi mai regulată a cetăţenilor, a parlamentului european şi a parlamentelor naţionale, o creştere a transparenţei, dar şi, mai ales, punerea la punct a unor sisteme de protecţie mai eficiente în faţa practicilor neloiale. Sunt pentru întărirea măsurilor antidumping, care trebuie să fie mai rapide şi mai puternice, ca în Statele Unite. Totodată, trebuie să punem în aplicare la nivel european controlul investiţiilor străine în sectoarele strategice, pentru a ne proteja o industrie esenţială suveranităţii noastre şi pentru a garanta autoritatea europeană asupra tehnologiilor-cheie.
Dacă ne hotărâm şi vom şti să obţinem toate rezultatele scontate, Uniunea Europeană se va dovedi a fi cadrul care ne va permite să

ne edificăm locul şi protecţia corecte în contextul globalizării. în jurul acestui scop trebuie să o refundamentăm.
Ulterior, Uniunea Europeană se va construi cu atenţia îndreptată spre pentru viitor. Adică pe ambiţia comună a relansării.
Acum, Uniunea Europeană decade din lipsă de ambiţie. întrucât suntem paralizaţi de îndoieli, consecinţă a crizelor prin care am trecut. Avem nevoie de o nouă ambiţie, de o politică de investiţii la nivel european.
Referitor la acest subiect, există voci care susţin că moneda euro a fost o eroare. Lucrul acesta înseamnă că uităm extrem de repede beneficiile aduse de euro, care ne protejează în faţa fluctuaţiilor monetare, încurajează schimburile în cadrul zonei euro şi ne permite să ne finanţăm în condiţii istoric favorabile. în schimb, trebuie să recunoaştem eroarea de a nu fi dus până la capăt proiectul zonei euro.
în prezent, moneda europeană slăbeşte din cauza diferenţelor tot mai mari dintre economiile zonei, din lipsa relansării acestora şi a situaţiei investiţiilor publice şi private. în trecutul apropiat, din cauza unei ghidări reale politice, moneda euro a sfârşit prin a accentua diferenţele dintre economiile zonei euro, în loc să le apropie. în faţa unei crize fără precedent, economiile cele mai slăbite s-au prăbuşit, iar statele au intrat în criza datoriilor. Acum, în absenţa unui pilotaj politic centralizat, dezechilibrele acumulate iau timp pentru a se resorbi, în pofida politicii de austeritate, şi ea fără precedent în multe state europene. Rigoarea bugetară continuă să domine, deşi întreaga zonă ar trebui relansată prin investiţii indispensabile creşterii economice. Banca Centrală Europeană a făcut maximul posibil în ultimii cinci ani şi, fără o acţiune hotărâtă, fără îndoială vom intra în recesiune.
Propun lansarea unui buget al zonei euro care să finanţeze investiţii comune, să ajute regiunile aflate în cea mai mare dificultate şi să fie capabil să răspundă în faţa crizelor. Avem mijloacele pentru a face asta, întrucât nu suntem îndatoraţi solidar la nivelul zonei euro.
Pentru asta este nevoie de un responsabil — un ministru al Finanţelor al zonei euro. Acesta va defini priorităţile bugetului şi va favoriza statele care pun în aplicare reforme, pentru a le susţine. Respectivul ministru va răspunde cel puţin o dată pe lună, pentru a asigura un veritabil control democratic, în faţa unui parlament al

zonei euro care-i va cuprinde pe toţi parlamentarii europeni din această zonă.

în acelaşi timp, va trebui să decidem împreună revizuirea regulilor jocului, pentru a face loc unei politici economice mai potrivite. Zona euro nu şi-a regăsit nivelul de investiţii dinaintea crizei; or, niciun bloc economic nu îşi poate sacrifica în felul acesta viitorul. Trebuie pus în aplicare cât mai rapid un plan european de investiţii mult mai puternic decât actualul „Plan Juncker", unul care să cuprindă subvenţii, şi nu în principal împrumuturi sau garanţii. Acest plan trebuie să finanţeze investiţiile necesare echipării cu fibră optică, energiilor regenerabile, interconectării şi tehnicilor de stocare a energiei, educaţiei, formării profesionale şi cercetării. Toate investiţiile în viitor, care vor contribui la acest plan, trebuie să fie scoase din sectorul

datorii şi deficit şi cuprinse în pactul
de stabilitate şi creştere economică

.La acest capitol, Franţa are o responsabilitate imensă. Dacă vrem să ne convingem partenerii germani să mergem înainte, trebuie obligatoriu să ne reformăm. în acest moment, Germania rămâne prudentă, blocând numeroase proiecte europene din cauza neîncrederii în noi. Fiindcă am trădat-o de trei ori. O dată în 2003-2004, când ne-am angajat că vom face reforme de fond pe care numai germanii le-au aplicat. încă o dată în 2007, stopând unilateral agenda reducerii cheltuielilor publice pe care o concepuserăm împreună. Apoi, încă o dată, câştigând timp în 2013, fără a acţiona suficient. Iată de ce acum Germania are un excedent bugetar în creştere, ceea ce nu este bine nici pentru ea, nici pentru Europa. Să nu uităm niciun moment că este loc pentru un leadership francez în Europa, dar asta implică să fim un exemplu. în consecinţă, metoda potrivită pentru a progresa mi se pare simplă. în vara lui 2017, trebuie să prezentăm strategia reformelor privind modernizarea ţării şi planul cincinal de reducere a cheltuielilor curente, punându-le în aplicare fără întârziere. în contrapartidă, trebuie să cerem germanilor să procedeze şi ei la o relansare bugetară. Este necesar să meargă împreună cu noi pe ideea unui buget al zonei euro şi, pe de altă parte, să favorizeze autorizarea investiţiilor de viitor în ansamblul ţărilor zonei.
Dacă dorim să edificăm o putere economică în care solidaritatea şi responsabilitatea să fie împletite, este nevoie să punem în mişcare reforme la nivelul statelor, dar, în acelaşi timp, este neapărat necesar ca anumite state membre ale zonei euro să meargă şi mai departe. Trebuie să-şi propună ca în zece ani să creeze convergenţa fiscală, socială şi energetică. Acesta va fi nucleul zonei euro, fără de care întreaga construcţie se va disloca.
Acest proiect are nevoie de o veritabilă decizie politică, ce trebuie luată în cel mult doi ani. Soclul acestui nucleu al Europei va fi constituit de reunirea respectivelor ţări în jurul unui buget comun al zonei euro şi de o capacitate de investiţii anume, care va putea fi pusă rapid în acţiune. Următorii doi ani sunt decisivi pentru Europa şi zona euro. Dacă aceste decizii nu vor fi luate, este puţin probabil ca Europa să mai dureze multă vreme, într-atâta este acum prinsă între interese divergente şi slăbită de naţionalisme. La finalul acestor doi ani, vom veni în faţa poporului francez. Căci, dacă vom fi eşuat, va fi obligatoriu să suportăm toate consecinţele, noi şi partenerii noştri. Bătălia pentru Europa va fi esenţială pentru

viitorul preşedinte şi este condiţia suveranităţii noastre. Pentru a reuşi, trebuie acum să ne convingem partenerii europeni. Aşadar, voi menţine o strânsă legătură, în primul rând, cu Germania şi cu Italia.
Cât despre Uniunea Europeană, aceasta rămâne pe deplin pertinentă. Va fi, cu toţi cei douăzeci şi şapte de membri ai ei, un cerc mai larg ce va constitui un spaţiu politic şi economic al pieţei unice şi al marilor reglementări. Al politicii concurenţiale, al politicii comerciale în faţa marilor puteri, al societăţii informaţionale şi al energiei, reuşind să-şi impună propriile reguli.
Dacă dorim să mergem înainte în chestiunile legate de apărare şi securitate, trebuie să progresăm într-o manieră mai evidentă la nivelul zonei Schengen şi să ne arătăm mai ambiţioşi în punerea în aplicare a pazei frontierelor maritime şi terestre, instituţie a cărei înfiinţare tocmai a fost hotărâtă. Trebuie să decidem împreună politica legată de frontierele noastre comune, dar şi o politică ambiţioasă de cooperare în materie de informaţii şi de azil.
Aşadar, Uniunea Europeană trebuie să continue să avanseze pe calea capacităţii de a reglementa şi proteja. Căci a atins masa critică. Lucru care nu este nicidecum incompatibil cu necesara convergenţă din cadrul zonei euro.
în fine, această încercare nu va fi dusă la bun sfârşit dacă nu vom aşeza democraţia la loc, în centrul dinamicii noastre. Să nu lăsăm monopolul poporului şi al ideilor pe seama demagogilor şi a extremiştilor. Să nu facem din Europa un sindicat care gestionează criza şi care caută zi de zi să întindă limitele regulamentului de ordine interioară fiindcă vecinii nu mai au încredere unul în celălalt. Să nu ne închidem în dogme care ne-ar împiedica să răspundem aspiraţiilor legitime ale concetăţenilor noştri.
Trebuie să avem răbdarea de a dialoga şi de a restabili încrederea.
Exact această vastă dezbatere propun să fie lansată anul viitor, într-un moment politic cheie, cel al alegerilor din Franţa, Germania şi Olanda.
Astfel de convenţii democratice propun să înceapă în întreaga Uniune Europeană imediat după alegerile din Germania, din toamna lui 2017. Timp de şase până la zece luni, în fiecare ţară, în formule deschise, lăsând loc liber opţiunilor guvernelor şi colectivităţilor, va fi organizată o dezbatere europeană despre

conţinutul acţiunilor Uniunii, despre politicile pe care le duce, despre priorităţile care se impun.

Alimentându-se din aceste dezbateri, guvernele europene vor elabora o scurtă foaie de parcurs, stabilind câteva provocări comune şi acţiuni precise, trasând priorităţile dinamicii Uniunii şi calendarul de punere în practică pentru viitorii cinci sau zece ani. Ulterior, fiecare stat urmează să valideze politic acest „proiect pentru Europa", conform tradiţiei sale democratice. Pentru ţările care vor organiza referendumuri, trebuie pusă la punct o campanie coordonată, în vederea creării unei dezbateri democratice la scară europeană.

în felul acesta, Europa va fi relegitimată. Dezbaterea democratică, reînsufleţită. Popoarele nu vor mai fi ţinute deoparte. Asta însă, hotărând de la bun început revizuirea procedurilor, după cum au propus în vederea reuşitei Mărio Monti[4] şi Sylvie Goulard[5]: atunci când un stat membru votează împotriva unui nou proiect, nu-i va mai putea bloca pe ceilalţi întrerupându-le drumul înainte, ci pur şi simplu nu li se va alătura. Sigur că Europa va fi astfel, interior, mai diferenţiată, dar acest fapt este deja o realitate. Numai că va fi într-o continuă „mişcare înainte" mai mult decât tributară unor reculuri succesive.

4 Economist, om politic italian născut în 1943. fost prim-ministru al Italiei.
(RL)

5 Fost ministru al Apărării în Guvernul Edouard Philippe. (N.t.)

Această refundamentare nu se va face de pe o zi pe alta. Va lua ani buni. Trebuie regăsit sensul

I

termenului de lungă durată şi trebuie schiţată o viziune. Numai că, atunci când lucrurile cer timp, este cu atât mai urgent să fie începute.Să dăm puterea celor care cu adevărat fac ceva

De foarte mult timp ţara noastră este însufleţită de o profundă dorinţă de angajare politică şi cetăţenească. Cu toate acestea, a fost cuprinsă de un soi de oboseală democratică, din cauză că nu mai suportă ceea ce am convenit să numim „sistem", ineficienţa acţiunii publice, faptul că destinul nostru a ajuns să fie luat ostatic de câteva personaje. Nu este ceva specific Franţei. Chiar dacă acelaşi lucru îl trăiesc acum mai multe democraţii occidentale. Dintr-un astfel de resentiment se alimentează spaima de declasare, groaza în faţa unei lumi care se prăbuşeşte, fascinaţia extremelor ori a demagogilor.

*

în acest context, mi se vor aduce două contraargumente: şi tu faci parte din sistem, aşa că de ce vrei ne dai lecţii? De ce ai reuşi tu să acţionezi şi să transformi ţara din moment ce alţii au eşuat în această încercare?

Aş avea două răspunsuri la fel de directe: sunt un produs al sistemului meritocratic francez şi da, am reuşit în cadrul lui, dar nu am aderat niciodată la sistemul politic tradiţional. Dacă sunt încredinţat că voi reuşi, asta se întâmplă fiindcă nu vreau să le fac eu pe toate, ci doar să vă expun limpede o schiţă şi să vă conving. Iar ceea ce voi face voi face numai împreună cu voi.

Ceea ce alimentează furia sau atitudinea de respingere a concetăţenilor noştrieste certitudinea că puterea a ajuns în mâinile unor conducători care nu le mai seamănă, nu îi mai înţeleg şi nu se mai preocupă de ei. De aici ne vin toate problemele.
Din aceste cauze, mai multe personalităţi politice sunt convinse că avem nevoie de reguli noi, de legi noi şi, din punctul unora de vedere, chiar de o nouă lege fundamentală. Şi totuşi, ţara noastră a putut merge înainte atâta vreme cu această Constituţie şi fără ca mânia să mârâie în străfunduri.
înainte de orice altceva, esenţial este materialul din care sunt construiţi oamenii. Atunci când responsabilii politici şi înalţii funcţionari ai acestei ţări au devenit partizani, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, sau au petrecut luni de zile în fruntea unor unităţi de blindate, nu s-au comportat toţi la fel. Este însă evident că morala publică, simţul istoriei, calitatea umană a conducătorilor nu mai sunt aceleaşi de atunci, iar concetăţenii noştri simt asta.
în conferinţa de presă din 31 ianuarie 1964, generalul de Gaulle spunea, cu o formulare rămasă celebră, că o Constituţie „înseamnă un spirit, nişte instituţii, o practică". Spiritul instituţiilor celei de-a V-a Republici, mai adăuga, îşi avea originea în necesitatea „de a asigura eficienţă, stabilitate şi responsabilitate puterilor publice". Obiective pe care şi eu doresc să mi le însuşesc şi care astăzi sunt considerate atuuri istorice ale ţării noastre.
Am convingerea că francezii s-au săturat de promisiunile care li se fac cu regularitate cum că instituţiile vor fi revizuite fie pentru a fi „ajustate", fie pentru a le „adapta la necesităţile timpului", fie chiar pentru a construi o „a Vl-a Republică". Personal nu cred că francezii şi-au făcut o prioritate din rescrierea Constituţiei. Nu asta este ceea ce ar aduce răspunsurile concrete la problemele lor. Nu neg că în anumite privinţe — precum durata mandatului prezidenţial, reducerea numărului de parlamentari sau reformarea anumitor corpuri legiuitoare — o revizuire instituţională s-ar putea dovedi utilă, dar, în general, nu cred că trebuie reformat miezul instituţiilor noastre sau că trebuie să ne aplecăm asupra legii fundamentale altfel decât cu toată precauţia. O vom face la momentul potrivit.
Esenţialul schimbărilor necesare se găseşte, după părerea mea, la nivelul practicii. Modificarea condiţiilor de reprezentativitate, evoluţia modalităţilor de scrutin atunci când lucrul acesta este de

dorit, dispoziţii care să permită lupta eficientă împotriva vorbăriei legislative şi instabilităţii regulilor, iată genul de măsuri care vor permite politicii să nu mai existe doar pentru sine şi să folosească măcar ceva mai mult şi mai bine Franţei şi francezilor.
Miza este de a afla cum poate ţara noastră să beneficieze de conducători publici care să o poată reprezenta mai serios şi care să fie la înălţimea momentului. Pe bună dreptate, francezii consideră că reprezentanţii lor nu le seamănă. Doar un sfert dintre parlamentari, în pofida legii parităţii, sunt femei. Dintre acestea, treizeci şi trei sunt avocaţi şi cincizeci şi patru funcţionari publici. Importanţa lor în Parlament nu are legătură cu cea din societate. Invers, o singură parlamentară provine din zona micilor meserii, deşi micii meseriaşi sunt mai bine de trei milioane în ţara noastră, şi doar vreo duzină de parlamentare provin din alte profesii.
Nu se pune problema să numărăm parlamentarii după culoarea pielii sau originea numelui. Cum, însă, să nu fii frapat de diferenţa care s-a accentuat dintre imaginea Franţei şi cea a reprezentanţilor ei? O soluţie este, evident, introducerea reprezentativităţii proporţionale de scrutin, care nu ar avea cum să dăuneze eficienţei sistemului democratic. Desigur, pot prevedea şi consecinţele unei asemenea schimbări: fără îndoială, în Parlament ar intra mai mulţi candidaţi ai Frontului Naţional. Pe de altă parte, cum poate fi justificată realitatea că, deşi aproape 30% din electorat declară că votează cu acest partid, Frontul Naţional nu are decât foarte puţini reprezentanţi aleşi? Este nevoie să combatem ideile acestei formaţiuni mai degrabă decât să-o împiedicăm să fie reprezentată.
Cu toate acestea, trebuie să avem grijă să nu cădem dintr-o eroare într-alta. în primul rând, sunt convins că francezilor le pasă mai mult de acţiune decât de reprezentare. în definitiv, tot ceea ce le cer ei oamenilor politici este să fie eficienţi. Sarcina noastră este să-i convingem că reînnoirea lumii politice le va fi de folos. Iată de ce va trebui să veghem pentru ca orice reformă a modalităţii de scrutin să nu ne slăbească eficienţa, să favorizeze o adevărată reînnoire şi nu doar nişte actori devotaţi partidelor şi structurilor lor.
Pentru reînnoirea clasei politice, noncumulul de mandate reprezintă, de asemenea, o cale. După cum se ştie, începând din anul 2017, legea va interzice cumulul unei funcţii de deputat ori

senator cu un mandat executiv local. Lucru bun, chiar dacă, după părerea mea, noncumulul de demnităţi în stat ar fi fost suficient, întrucât trebuie ridicată şi problema de a permite în Senat reprezentativitatea teritorială. Numai că respectiva lege nu încurajează suficient reînnoirea. Din acest motiv, sunt pentru noncumulul de mandate parlamentare în timp. Scopul nu este de a-i sancţiona pe aleşii cu experienţă, întrucât şi politica, la fel ca orice altă activitate, are nevoie de cunoaşterea domeniului şi de competenţă. Totuşi, atunci când politica nu mai este o misiune, ci o profesiune, responsabilii politici nu mai sunt dedicaţi, ci interesaţi. Pentru ca politica să folosească din nou francezilor, cred mai mult în angajare decât în interdicţii. Pariul ar fi nu atât să-i împiedicăm pe aleşi să rămână în funcţii, cât să încurajăm persoane noi să se lanseze în jocul politic, mai ales pe cele care nu sunt nici funcţionari publici, nici colaboratori ai aleşilor, nici salariaţi ai unui partid, nici reprezentanţi ai profesiilor liberale. Iată de ce trebuie, mai ales, să ne ocupăm de ceea ce se întâmplă înainte ca persoana să fie aleasă, să lucrăm direct cu reprezentanţii salariaţilor şi ai angajatorilor, pentru a-i sprijini pe cei care îşi asumă riscuri, pe cei care fac campanie, pe cei care vor să se angajeze în favoarea destinului ţării noastre.

Mai multe companii s-au organizat de o asemenea manieră încât să le permită angajaţilor să se înscrie la alegeri — de exemplu Michelin — şi, dacă aceştia câştigă, să-şi poată relua serviciul la finalul mandatului, cu aceleaşi sporuri salariale ca şi când nu ar fi lipsit în respectiva perioadă.

Trebuie, în egală măsură, sprijiniţi şi aleşii care ies din funcţie: dacă atâţia dintre ei nu vor s-o facă este şi pentru că, deseori, nu ştiu la ce soluţie pot apela după plecarea din Parlament. Trebuie să fie puse la punct instrumentele necesare reconversiei. Societatea le este datoare, întrucât şi ei au sacrificat timp ca să se lupte pentru ea.

în acelaşi timp, trebuie resuscitat aparatul politic acum sclerozat. Or, aici suntem într-un punct mort al dezbaterii democratice. în zilele noastre, partidele au renunţat la misiunea lor de reprezentare a interesului general, concentrându-se doar asupra interesului lor, care înseamnă supravieţuirea cu orice preţ. Această derivă nu este nici de stânga, nici de dreapta, fiindcă o găsim la fel de bine în ambele părţi ale eşichierului politic. Nu ţine nici de

demagogie, nici de republicanism, fiindcă este la fel de bine reprezentată şi la extreme, şi în sânul partidelor noastre şi se hrăneşte din cooptări, din mici aranjamente, transformându-i pe oamenii care intră în aparatcici.

Dacă partidele nu se vor transforma, reprezentativitatea parlamentară nu va mai folosi la nimic, nu vom face altceva decât să înlocuim nişte aparatcici cu alţi aparatcici. Or, soluţia este să facem în aşa fel încât societatea să poată prelua politica. Pentru resuscitarea partidelor, acestea trebuie să-şi regăsească raţiunea de a fi, adică aceea de a forma, de a reflecta şi de a propune. A forma pentru a permite apariţia de noi talente, de pildă creând şcoli care să-i ajute pe tinerii care vor să înveţe să se exprime în public, să facă politică. în acest sens, mişcarea pe care am lansat-o, En Marche!, trebuie să fie un exemplu. Acesta este motivul pentru care am ţinut ca femei şi bărbaţi provenind din societatea civilă să-şi poată asuma anumite responsabilităţi. Ei sunt majoritari în rândurile noastre. Mai bine de 60% din delegaţii naţionali nu sunt şi nici nu au fost vreodată aleşi publici. Totodată, vom avea grijă să limităm în timp responsabilităţile din cadrul acestei noi mişcări.

Aceeaşi îmbunătăţire a reprezentativităţii este esenţială şi în privinţa sindicatelor. Nu vom avea acel sindicalism puternic, indispensabil, decât dacă-l vom încuraja punându-i la dispoziţie resursele umane necesare — în funcţie de preferinţele salariaţilor —, decât dacă-i vom oferi mai multe responsabilităţi reale în ramurile de activitate şi în întreprinderi, decât dacă sindicatele însele vor şti să se reînnoiască. Asta înseamnă cariere în care reprezentanţii naţionali să nu fie doar nişte acumulatori de mandate — departe de viaţa de zi cu zi a salariaţilor —, ci care să presupună, în egală măsură, dăruire şi o perioadă de exercitare a mandatului pe durată determinată.

Nu se pune problema de a aluneca într-un discurs de stigmatizare a aleşilor, a politicii şi a sindicatelor. însă nu este acceptabilă formarea unei caste închise, care să-şi impună propriile reguli. Or, acesta este cazul mai degrabă al partidelor şi al structurilor de stat şi sindicale decât propriu-zis al aleşilor. Atunci când ne referim la aleşi, îi vizăm şi pe cei 375 000 de francezi care lucrează voluntar în cele 36 500 de consilii locale. Şi să nu-i uităm nici pe reprezentanţii sindicatelor, care nu-şi economisesc nici timpul, nici devotamentul.

Nici înaltele funcţii publice nu trebuie exceptate de la o mai mare exigenţă.
Chiar dacă înalţii funcţionari s-au constituit într-o castă şi lasă impresia că dirijează din umbră treburile ţării, au fost totuşi selecţionaţi prin concurs şi nu fac obiectul unei cooptări de complezenţă, ca atâtea cadre de partid. în posturile de conducere, şi sunt aproape 300, numirile se fac în fiecare miercuri, în cadrul şedinţei de guvern. Personal sunt pentru menţinerea formulei de concurs şi în cazul Şcolii Naţionale de Administraţie (ENA), şi în celelalte cazuri. Fiindcă este vorba despre o selecţie bazată pe meritele fiecăruia. Fără îndoială pot fi îmbunătăţite studiile şi natura examenelor, dar nu acesta este subiectul alegerilor prezidenţiale.
în schimb, trebuie să modernizăm această înaltă funcţie în două moduri. în primul rând, deschizându-le şi mai mult accesul la posturile de conducere şi celor care nu sunt funcţionari publici. Asta presupune însă ca statul să ştie cum să fie un angajator care să atragă talentele, ceea ce acum nu este cazul, întrucât plăteşte prost şi deseori se dovedeşte ingrat, conducătorii publici utilizând prea des această cale mai degrabă pentru rude şi prieteni decât pentru recrutarea unor candidaţi de excepţie. Apoi, inacceptabil este şi ca înalţii funcţionari să continue să se bucure de protecţie nelimitată. Apartenenţa la un corp profesional şi dreptul de revenire sunt instrumente de protecţie care nu mai corespund nici cu vremurile în care trăim, nici cu ceea ce se întâmplă în restul societăţii. Atunci când ajungi într-o înaltă funcţie a statului, este firesc să fii protejat, fiindu-ţi garantate în acest fel neutralitatea şi independenţa. Numai că această protecţie este necesar să fie dublată de o evaluare mai riguroasă şi, mai ales, nu trebuie să fie oferită pentru totdeauna. Protecţia respectivă este a funcţiei, nu a unui corp administrativ care te apără pe viaţă.
Acesta este, de altfel, motivul pentru care am decis să demisionez din funcţia de ministru când m-am prezentat la alegerile prezidenţiale. Şi nu doar întrucât consider că, pentru a candida, orice funcţionar public trebuie mai întâi să demisioneze din funcţia ocupată, ci pentru că ţin să fiu în acord cu propriul meu discurs, pe care îl susţin în faţa societăţii, despre asumarea riscurilor şi a responsabilităţii.
*

După părerea mea, responsabilitatea este exact factorul care poate contribui la refacerea cât de cât a moralei colective de care avem atâta nevoie.
Cea dintâi responsabilitate este aceea a guvernului în faţa poporului, adică a parlamentului. Sistemul de acum face posibilă iresponsabilitatea. Exemplele sunt numeroase. Astfel, în cazul intervenţiei militare în Libia, britanicii au înfiinţat o comisie de anchetă care să stabilească dacă liderii britanici au fost îndreptăţiţi să lanseze respectiva intervenţie franco-britanică, în pofida consecinţelor geopolitice pe care le-a generat. Oare am făcut-o la un nivel satisfăcător de exigenţă? Fiecare eveniment cu impact de amploare asupra siguranţei noastre naţionale ar trebui să aibă drept consecinţă constituirea unor comisii parlamentare de anchetă.
în paralel, trebuie tratată cu mai multă seriozitate responsabilitatea miniştrilor. Este importantă verificarea transparentă a probităţii şi integrităţii celei sau celui numit ministru. Iată de ce accesul la funcţiile ministeriale ar trebui condiţionat de lipsa cazierului judiciar B2[21], la fel ca pentru funcţionarii publici. Este, de altfel, ce am şi făcut în cazul posturilor de răspunde ale formaţiunii En Marche!. Totodată, trebuie verificate experienţa sau potenţialul persoanei nominalizate, în cadrul audierilor din comisiile competente ale parlamentului, întrucât, imediat ce este numit, ministrul trebuie să se poată impune în faţa aparatului administrativ, interlocutorilor, sectorului său de activitate.
în sfârşit, ultima responsabilitate este cea politică. Aceasta presupune o revoluţie în practicile care nu mai sunt adaptate timpului nostru. Astfel, nimeni nu iese din perimetrul politicii nici după înfrângeri, nici după sancţionări democratice.
Responsabilitate politică înseamnă şi să accepţi să joci după regulile jocului şi să ai demnitatea de a suporta consecinţele atunci când le-ai depăşit. Este cu putinţă să se mai gândească cineva la modul serios să conducă destinele ţării ori pur şi simplu să se prezinte în faţa sufragiului francezilor atunci când probitatea i-a fost pusă sub semnul întrebării? Nu cred. în această chestiune, trebuie să fiu mai clar. Cu toţii putem face greşeli în viaţă. E omeneşte. Cu toţii avem dreptul de a ne răscumpăra greşelile făcute în trecut. Aşa e corect. Numai că, atunci când ai o

răspundere politică, atunci când îţi propui să accezi la cele mai înalte funcţii rezultate din alegeri şi să-ţi reprezinţi ţara, consider că nu toate greşelile au aceeaşi greutate. Unele dintre ele te pot descalifica total atunci când, de exemplu, este vorba despre „daune aduse administraţiei publice", „daune aduse autorităţii de stat" sau în privinţa finanţării politice. în asemenea cazuri, trebuie să ai decenţa de a te retrage. în orice caz, aceasta este concepţia mea legată de
angajarea şi responsabilitatea politică. Fiindcă, înainte de a cere să ţi se încredinţeze responsabilităţi publice, trebuie să ştii să ţi le asumi singur pe ale tale.
Şi-atunci, de ce am fi noi mai eficienţi? De ce am putea să reuşim acolo unde alţii au eşuat?
în primul rând, nu cred că există o fatalitate care ne împinge către eşec. Dacă dorim ca politica să folosească din nou francezilor, atunci trebuie să trecem la treabă pentru a-i reda eficienţa.
în ziua de azi, francezii au senzaţia că guvernul nu mai guvernează. Europa, partidele, pieţele, sondajele, strada, peste tot există o confuzie legată de cine deţine puterea. Este deci necesar ca guvernul să-şi reapproprieze dinamica, explicând-o. întrucât numai făcând-o cunoscută permite societăţii să o accepte. Când dispare claritatea guvernării, poporul devine încordat. De ce a blocat societatea reformele din 1995? întrucât nici preşedintele republicii, în programul lui, nici prim-ministrul, în exercitarea puterii sale, nu s-au obosit să le explice. De ce Legea Muncii a trezit o asemenea indignare? Din aceleaşi motive: nici preşedintele, nici prim-ministrul nu şi-au găsit timp să clarifice situaţia. Trebuie să ştii să comunici, să explici, mai degrabă decât te joci de-a comunicarea. Or, acum, guvernele twitterului şi ale comunicatelor oficiale grăbite se substituie guvernelor explicaţiei şi răbdării. Trebuie deci aduse la lumină condiţiile care îi permit guvernului să comunice limpede. Şi trebuie recunoscut, în vederea aceleiaşi guvernări transparente, pe ce nu poţi fi stăpân şi ce mijloace de acţiune îţi lipsesc. Şi aici se impune exigenţa clarităţii.
A fi eficient înseamnă a termina cu vorbăria legislativă. Cu transpunerea directivelor în practică, extinzându-le dincolo de ceea ce era prevăzut. Cu legile de circumstanţă. A ajuns insuportabil acest vechi reflex francez care constă în a face din orice subiect o chestiune de reglementare sau de drept. în cincisprezece ani s-au

succedat mai mult de cincizeci de reforme ale pieţei muncii. Iar în acest timp şomajul nu a încetat să crească. Este dovada că legea nu este panaceu.

înainte de a pregăti o nouă lege, trebuie să începem cu o evaluare veritabilă a situaţiei. în general vorbind, trebuie să fim de acord că, modificând organizarea, recrutarea şi metodele administrative, trebuie să renunţăm la concepţia moştenită din secolul al XlX-lea conform căreia finalitatea actului administrativ înseamnă redactarea unui text. în realitate, scopul ar trebui să fie realizarea unui proiect, nu trasarea unei norme. Ceea ce presupune o adevărată „conversie" a actorilor publici. Politicile publice sunt mai eficiente dacă sunt construite împreună cu acei concetăţeni cărora le sunt destinate. Lucru valabil şi în cazul luptei împotriva sărăciei, şi al politicii şcolare, şi al atâtor alte acţiuni.

Apoi, discutarea textelor trebuie să fie mai rapidă, întrucât reprezintă o urgenţă reconcilierea timpului democratic şi a timpului deciziei cu acela al vieţii reale şi economice. Am trăit personal fenomenul examinând legea pentru creştere şi activitate, pentru care am petrecut mai multe sute de ore, mai întâi în comisie, apoi în şedinţe, dezbătând aceleaşi articole, cu aceleaşi persoane, o dată, de două ori, de trei ori, de patru ori! Ştim acum că este necesar, în medie, de mai bine de un an pentru a vota o lege şi cel puţin tot atât pentru a-i stabili normele de aplicare. Aşadar, trebuie revizuită procedura de adoptare a legilor.

în acelaşi timp, trebuie sporite evaluarea politicilor care se aplică în prezent şi controlul activităţii publice. Evaluarea trebuie să fie sistematică. Câte legi deja votate sunt aplicate acum? Câte legi care se aplică îndeplinesc obiectivele iniţiale? De fiecare dată când o lege este votată, ar trebui să i se evalueze obligatoriu eficienţa la doi ani de la punerea în aplicare. Fiecare text important ar trebui să conţină o clauză de abrogare automată în cazul în care evaluarea nu i-a dovedit eficienţa.

A fi eficient înseamnă, în sfârşit, a garanta stabilitatea legilor şi a celorlalte norme. Nu este admisibil ca, în cadrul aceluiaşi mandat, să fie modificată anual, dacă nu chiar semestrial, structura unui impozit sau a unei politici publice. Procedura de evaluare la care m-am referit este o barieră bună, dar nu suficientă, îmi doresc să fie asumat angajamentul de a nu modifica un impozit ori de a nu reforma o politică publică decât o singură dată pe durata de cinci

ani a unui mandat, acesta fiind un element indispensabil al eficienţei.

Desigur, toate astea nu funcţionează decât împreună cu o reformă a organizării statului. Şi în acest context sunt necesare sobrietatea şi stabilitatea. Avem prea puţini miniştri stabili, prea puţine zone stabile. Legea, reglementarea, circulara ministerială trebuie să definească un cadru, însă autonomia în teren este în ziua de azi absolut indispensabilă. La nivelul statului, asta presupune a reda puterea celor care cunosc cel mai bine realităţile şi a avea încredere în agenţii din teritoriu. Celor care lucrează direct în spitale, în licee, în gimnazii, în comisariate, în penitenciare. Trebuie să li se acorde mai multă autonomie, întrucât fiecare dintre ei se confruntă cu o problematică specifică, imposibil de reglementat de către organele centrale ale statului.

Din acest punct de vedere, este necesară o nouă etapă din ceea ce se numeşte deconcentrare. Asta presupune transferarea puterii şi a responsabilităţilor dinspre administraţia centrală către administraţia din teritoriu, întrucât aceasta este în legătură directă cu populaţia. Fiindcă, în teritoriu, factorii responsabili cunosc soluţiile şi au deseori capacitatea de a pune la punct înţelegeri pragmatice cu ceilalţi actori, acolo unde logica direcţiilor centrale şi a ministerelor are nevoie de mai mult timp, respectivele instanţe fiind mai rigide şi oricum mai departe de realităţile locale.

Reformarea organizării statului presupune, logic, revizuirea modului de organizare a administraţiei şi a funcţionarilor publici. Trebuie să edificăm un sistem mai deschis şi mai mobil. Mai deschis, facilitând recrutarea de profile diversificate din sectorul privat, şi asta în toate etapele unei cariere şi pe toate palierele funcţiei publice. Mai mobil, pentru a răspunde mai bine celor care i se adresează, pentru ca funcţionarii să fie mai numeroşi acolo unde necesităţile sunt de cea mai mare importanţă şi pentru a oferi noi oportunităţi în cariera funcţionarilor publici.

Este limpede că actualul statut al funcţiei publice nu mai răspunde aşteptărilor concetăţenilor noştri şi nici realităţilor statului, spitalului sau colectivităţilor locale. Lucrul acesta nu se întâmplă din vina funcţionarilor şi ţin să reamintesc aici devotamentul şi seriozitatea lor în serviciu. Numai că, şi pentru ei, şi pentru toţi francezii, avem datoria de a ne privi în faţă propriile defecte din acest moment.

Sunt conştient că această reformulare a organizării statului va ataca unele obişnuinţe, dar această revoluţie este esenţială pentru a câştiga în eficienţă şi pentru a lăsa libere iniţiativele funcţionarilor publici.
Mai general, cred într-o nouă împărţire democratică. Cred că putem reuşi tocmai având mai multă încredere şi dând mai multă putere celor care cu adevărat fac ceva. Această nouă împărţire democratică trebuie să ofere mijloacele de a acţiona tuturor celor care sunt mai bine poziţionaţi pentru a o face.
Avem nevoie de refundamentarea republicii contractuale, a republicii care are încredere în teritoriu, în societate şi în actorii ei pentru a se transforma. Ceea ce implică o disciplină cu care nu suntem obişnuiţi: să dăm mai multă autonomie celor însărcinaţi cu activitatea efectivă; să îndrăznim să experimentăm pentru a vedea ce funcţionează, ce merită să fie edificat, ce e urgent să fie retras; să vedem toate acele aspecte în care societatea funcţionează mai bine decât statul şi să-i acordăm încredere şi responsabilităţi.
Opinia mea despre democraţie nu cuprinde nişte cetăţeni pasivi care le deleagă reprezentanţilor lor politici gestiunea naţiunii. O democraţie sănătoasă şi modernă înseamnă un regim alcătuit din cetăţeni activi, care participă direct la transformarea ţării.
Evident, statul are permanent vocaţia de a juca un rol central, rol care trebuie întărit tocmai fiindcă în numeroase domenii este nevoie de o intervenţie mai puternică a statului. Pentru a-şi exercita misiunea în privinţa relaţiilor externe, securităţii interne şi externe, dreptului şi echilibrului monetar şi bugetar, statul trebuie să poată dispune de ansamblul mijloacelor necesare. Statul are obligaţia de a ghida ferm acţiunea privitoare la protecţia împotriva marilor riscuri. Pentru a asigura buna funcţionare a economiei, statul trebuie să rămână garantul ordinii publice economice.
Colectivităţile publice şi reprezentanţii lor trebuie să joace un rol sporit. Să dispună de competenţe şi de libertăţi exercitabile cât mai aproape, în teren. în următorii ani trebui să decidem o nouă etapă a transferului de putere către aceste colectivităţi. Respectiva descentralizare trebuie însoţită de un pragmatism accentuat, care uneori a lipsit.
Partenerii sociali trebuie şi ei să dispună de o responsabilitate sporită pentru a putea defini condiţiile de muncă la nivel de ramură şi de întreprindere.

Asociaţiile trebuie să ocupe un loc mai important, aşa cum o fac acum în domenii precum sănătatea, educaţia, acţiunea socială, integrarea etc.

De acum, cetăţenii înşişi trebuie să fie consideraţi şi mai mult drept actori politici publici, nu persoane administrate. Ţin să definim spaţiul de responsabilitate al fiecăruia, dar să oferim puterea celor care cu adevărat fac ceva.

Avem o şansă formidabilă: francezii nu vor să se prăbuşească. Ci să se angajeze în acţiune. Şi o fac deja, din ce în ce mai mult. Prin urmare, trebuie să li se acorde mai multă consideraţie şi mai mult sprijin. întrucât ei sunt eroii noştri de azi şi de fiecare zi.

Sunt eroii noştri întrucât acţiuni esenţiale sunt duse la bun sfârşit de mulţi dintre ei. De cei care se angajează benevol, dezinteresat, în interesul altora. Fie că militează pentru ceva, că exercită un mandat sau că participă voluntar într-un ONG, sunt mulţi cei care renunţă pentru aceste lucruri la o parte din timpul dedicat familiei sau unor seri liniştite. Milioane de francezi sunt implicaţi în activitatea asociaţiilor, 200 000 de pompieri voluntari au grijă de siguranţa noastră civilă... Voinţa de a fi de folos celorlalţi o găsim peste tot, în întregul teritoriu. în întreprinderi, în asociaţii, în ONG-uri, în sindicate, în colectivităţile din teritoriu. Puterea publică trebuie să continue să-i susţină pentru a fructifica această energie. Trebuie să le fie alături, să le garanteze mobilitatea activităţii, să aibă încredere în ei. Acest mod de angajare este zaua de la baza lanţului acţiunii. Este ceea ce ne ţine ţara unită, ceea ce ne garantează unitatea şi coeziunea. Ceea ce condiţionează eficienţa acţiunii colective în teritoriu. Ceea ce face ca solidaritatea, egalitatea, libertatea să nu fie nişte vorbe goale. Francezii sunt pasionaţi de destinul ţării lor şi de al altora, dorind să fie mai degrabă de folos decât simpli destinatari pasivi ai eforturilor altora. Aşadar, să le oferim
mijloacele de a o face.

Am convingerea nestrămutată că putem îndrăzni să ne construim viitorul şi să ne modelăm noi înşine destinul. Pentru asta este de-ajuns să ne împăcăm cu noi înşine. Paginile de până aici sunt, sper, demonstraţia. Exact această convingere m-a făcut să le scriu.

La originea acestei aventuri se găsesc femei şi bărbaţi care vor înainte de orice să asigure progresul. La fel ca mine, toţi sunt convinşi că pentru a reuşi este necesar să avem încredere în

concetăţenii noştri şi să nu pierdem niciodată din vedere realitatea.
Iubesc simplitatea dezinteresată a acestor francezi care, fără să fi fost mulţi dintre ei vreodată angajaţi politic, se decid zilnic să ni se alăture în cadrul acestei iniţiative inedite. Admir relaxarea cu care aceste femei şi aceşti bărbaţi din toate colţurile ţării reuşesc într-un mod sclipitor să depăşească toate clivaj ele trecutului pentru a se regăsi într-un acelaşi proiect.
*
Toţi aceştia refac ceea ce politica are mai nobil: transformarea realităţii, desfăşurarea acţiunii, restituirea puterii celor care cu adevărat fac ceva.
[21] în Franţa există trei tipuri de cazier judiciar. în funcţie de gravitatea faptelor comise. (N.t.)
Fiecare dintre noi este rodul propriei istorii, profesorilor care l-au educat, încrederii celor din jur, eşecurilor pe care le-a depăşit. La ora la care scriu aceste rânduri, îmi aduc aminte de cei care m-au crescut şi au sădit în mine gustul acţiunii şi al bucuriei de a fi de folos. Ştiu ce datorie am faţă de ei şi hotărârea pe care mi-au inculcat-o. Oare cei care au fost alături de mine, dar acum nu mai sunt printre noi ar recunoaşte lumea în care trăim? S-a schimbat atât de mult, încât uneori te pune pe gânduri.
Cu toate acestea, sunt convins că secolul XXI, în care am pătruns, este unul plin de promisiuni.
Tocmai această voinţă optimistă este cea care m-a împins dintotdeauna să fiu de folos ţării mele.
Revoluţiile informatică, ecologică, tehnologică, industrială care se profilează la orizont sunt considerabile. Iar Franţa trebuie să ia parte la toate acestea şi să nu permită să se adâncească prăpastia care o desparte de Statele Unite sau, chiar mai mult, de China, această ţară-continent care îşi demonstrează puterea cu fiecare zi tot mai mult.
Vom reuşi, cu două condiţii: relansarea Europei, şansa noastră în cadrul mondializării, şi regăsirea încrederii în noi înşine, energie care ne lipseşte de atâţia ani, dar pe care o ghicesc prezentă la poporul francez.
Pentru aceasta, fiecare dintre noi, francezii, trebuie să-şi aibă iarăşi locul lui.

în această luptă, responsabilitatea preşedintelui republicii este imensă. Sunt pe deplin conştient de asta. Preşedintele nu este învestit doar cu un act anume, ci este purtătorul, mai mult sau mai puţin vizibil, a tot ceea ce într-un stat transcende politicul. Al valorilor ţării noastre, al continuităţii istoriei ei şi, chiar dacă nu la vedere, al vigorii şi demnităţii vieţii publice.
Sunt gata s-o fac.
întrucât cred, mai mult decât orice, că putem reuşi. Desigur, nu te trezeşti într-o bună dimineaţă cu această revelaţie. Decizia de a te prezenta pentru cea mai înaltă dintre îndatoririle republicii este rodul unei convingeri intime şi profunde, al unui simţ al istoriei. Cum am mai spus-o în prezenta carte, am trăit şi alte vieţi. Astfel am ajuns din provincie la Paris, dintr-o companie privată în viaţa publică. Responsabilităţile pe care le-am avut ca ministru m-au făcut să pot cântări provocările vremurilor în care trăim. Toate etapele prin care am trecut în viaţă m-au adus în faţa clipei de acum.
Doresc ca ţara noastră să-şi ridice iarăşi fruntea şi, pentru asta, să reînnoade firul unei istorii milenare, al proiectului extraordinar de emancipare a persoanelor şi a societăţii. Acest destin este destinul francez: de a face totul pentru a-l readuce pe om la deplina măsură a însuşirilor lui.
Nu pot să mă împac cu gândul de a vedea o Franţă căreia îi este frică şi care nu- şi mai admiră decât amintirile, o Franţă care exagerează insultând şi excluzând, o Franţă obosită, care stagnează şi care abia se mai descurcă.
Vreau o Franţă liberă şi mândră de ceea ce este. De istoria, de cultura, de peisajele ei. De miile de izvoare care merg către mările noastre, de munţii ei. De femeile şi de bărbaţii ei, care au trecut prin atâtea încercări şi care nu sunt supuşii nimănui.
Vreau o Franţă care îşi transmite cultura şi valorile. O Franţă care crede în şansa ei, care riscă, speră, nu admite niciodată un venit necuvenit şi nici cinismul ghiftuit. Vreau o Franţă eficientă, dreaptă, întreprinzătoare, în care fiecare să-şi poată alege modul de viaţă şi să trăiască din roadele propriei munci. O Franţă reconciliată, care are grijă de cei slabi, care are încredere în francezi.
*

îmi veţi spune că toate acestea sunt visuri. Ei bine da, francezii au mai visat la asta. Au făcut Revoluţia. Unii chiar au visat şi mai înainte. După care ne-am trădat visurile prin nepăsare. Prin uitare. încă o dată: da, este vorba despre visuri. Care cer măreţie de caracter şi exigenţă. Care impun angajare, care ne impun angajare. Or, ceea ce ne dorim să reuşim este o revoluţie, pentru a reconcilia în Franţa libertatea şi progresul. Aceasta ne este vocaţia, şi alta mai frumoasă nu cunosc.[2] Creditul de impozitare pentru competitivitate şi muncă, avantaj fiscal echivalent cu o scădere a cotizaţiilor sociale. (N.t.)